

רשימות היסטוריה 2024-2026

אורגן ותופלל ע"י שחר פרץ ~ שיעורי שרית רג'ניאנו או משהו כזה

0.1 ~ פתיחה

0.1.1 ~ אזהרות

הסיכום להלן לא עבר הגהה, והוא פחות או יותר copy paste עם כותרות של כל הסיכומים שלי מאז שהתחלנו ללמוד היסטוריה בתיכון. יש טונות של שגיעות חטיב, תעניות הקלדב, וכו'. הוא גם מכיל רק את החומר של השיעורים עד עכשיו, דהיינו לא את כל החומר במיקוד לבגרות. בסיכום קיימות תתי-קטגוריות שלא מופיעות בתוכן העניינים בעמוד הבא. בכללי רמת הגימור לא מי יודע מה, יש כאן טבלאות וגרפים שחורגים מהשוליים, פורמטינג שלפעמים נשבר, ו-abuse די רציני של sections & subsections.

0.1.2 ~ License ~ רישיון

The following summary is provided under the GNU General Public License version 3 (GPLv3). It can be distributed and/or modified under the terms of the license, or any later version of it. Additional information can be found [here](#).

הסיכום להלן מסופק תחת רישיון התוכנה החופשית של גנו גרסה 3 (GNU General Public License (GPL) version 3). ניתן להעתיקו ו/או להפיצו תחת GPLv3 או גרסה מאוחרת יותר. מידע נוסף אפשר למצוא [כאן](#).

תוכן העניינים

2	פתיחה	0.1
2	אזהרות	0.1.1
2	רישיון	0.1.2
6	1 לאומיות וציונות	
7	מאפייני הלאומיות הכללית	1.1
7	שפה	1.1.1
7	זיקה למולדת	1.1.2
7	תרבות	1.1.3
7	הערות נוספות	1.1.4
7	שאלות	1.1.5
8	איחוד גרמניה	1.2
8	מטרות המאבק הלאומי הגרמני	1.2.1
8	שלבי המאבק	1.2.2
9	גורמים מסייעים ומעכבים	1.2.3
9	מאפייני המנהיגים	1.2.4
9	הגורמים להתעוררות הלאומיות באירופה	1.3
9	מבוא	1.3.1
10	רעיונות ההשכלה והנאורות	1.3.2
11	רעיונות התנועה הרומנטית	1.3.3
11	גורמים היסטוריים-פוליטיים	1.3.4
11	גורמים חברתיים-כלכליים	1.3.5
11	הגורמים לצמיחת הציונות	1.4
11	הגדרות מחוץ לתוכנית הלימודים	1.4.1
11	רקע	1.4.2
12	אנטישמיות מודנית	1.4.3
12	האמנציפציה	1.4.4
13	פרשת דרייפוס	1.4.5
13	הרצל	1.5
13	חזונו של הרצל	1.5.1
14	קונגרס באזל ותוצאותיו	1.5.2
15	אוגנדה (למה לא בעצם)	1.5.3
15	אני לא רוטשילד	1.6
16	ייתרונות:	1.6.1
16	חסרונות:	1.6.2
16	המשרד הארץ-ישראלי	1.6.3
17	התבטאות מאפייני התנועות הלאומיות בתנועה הציונית	1.7
17	על השפה	1.7.1
17	על החינוך	1.7.2
18	2 נאציזם, טוטאליטריות ושואה	
19	המשטר הטוטאליטרי	2.1
19	מבוא	2.1.1
19	הגדרת המשטר הטוטאליטרי	2.1.2
19	האידיאולוגיה הנאצית	2.2
19	אודות אידיאולוגיות	2.2.1
19	עקרונות האידיאולוגיה הנאצית	2.2.2
20	תורת הגזע	2.2.3
20	אנטישמיות	2.2.4

21	גרמניה בשנים 1933-1939	2.3
21	מדיניות פנים	2.3.1
22	מדיניות היהודים	2.4
22	המטרות	2.4.1
22	הפעולות	2.4.2
23	פירוט האירועים נגד היהודים	2.4.3
23	מלחמת העולם השנייה	2.5
23	הסכם ריבנטרופ-מולוטוב	2.5.1
24	הפלישה לפולין	2.5.2
24	כיבושי גרמניה הנוספים	2.5.3
25	רעיון "הסדר החדש"	2.5.4
26	יהודי פולין עם הכיבוש	2.5.5
27	הגטו	2.6
27	לפני הגטאות (חזרה)	2.6.1
28	הגטאות הנאציים	2.6.2
28	הקמת הגטאות	2.6.3
29	ניהול הגטו והיודנראטים	2.6.4
30	דילמות היודנראטים ביחס לניהול הגטו	2.6.5
30	דילמת היודנראטים בזמן ביצוע הפתרון הסופי	2.6.6
31	תנאי החיים בגטו	2.6.7
31	קידוש השם וקידוש החיים	2.6.8
32	הפתרון הסופי	2.7
32	הסיבות לפתרון הסופי	2.7.1
32	שלבי הפתרון הסופי	2.7.2
34	הלמידה מהשלבים השונים בתהליך ההשמדה	2.7.3
34	ועידת ואנזה	2.7.4
35	תנועות הנוער במלחמה	2.8
35	הבונד (התנועה הסוציאליסטית)	2.8.1
35	תנועות הנוער הציוניות	2.8.2
36	המרירות בתנועות הנוער	2.8.3
36	מטרות הלחימה בגטאות	2.8.4
38	ההתנגדות יהודית	2.9
38	חיילים יהודים בצבאות בעלות הברית	2.9.1
39	יחס האוכלוסייה ליהודים בתקופת הפתרון הסופי	2.10

40	נספחים	3
41	התייחסויות למבחנים ספציפיים	3.1
41	25A	3.1.1
41	25B	3.1.2
43	26A1	3.1.3
43	מידע לגבי כתיבת תשובות	3.2
43	מיון מקורות היסטוריים	3.2.1
43	הסבר ראשון לתשובה בהיסטוריה	3.2.2
44	הסבר שני באמצעות דוגמה לכתיבת תשובה בהיסטוריה	3.2.3
45	טיעון והבעת עמדה בהיסטוריה	3.2.4
45	חרא כזה או אחר שלא קשור לשום כותרת אחרת והוא בהחלט לא בחומר	3.3
45	ניהול זמנים	3.3.1
46	טרור כיתתי #1	3.3.2
46	טרור כיתתי #2	3.3.3
46	תקופת בית שני	3.3.4
46	קסתנר	3.3.5

המשך בעמוד הבא

פרק 1

לאומיות וציונות

1.1 ~ מאפייני הלאומיות הכללית

1.1.1 ~ שפה

שאלה: מה מיוחד בני לאום. תשובה: שפה יחודית (לדוגמה קיצורים של צופים). תשובה אחרת: שקדי מרקד, 40 פרסומת בה מישור מנסה להסביר מה מיוחד בשקדי מרק. מסקנה: שפה מייצגת תרבות. סיפור: ביום הורים עם דוברים אתיופית, המורה שלנו ביקשה מהמתרדם להסביר לילד מה זה בעיית קשב, והוא אמר שאין מילה כזו באמהרית. סיבה: תרבותית, באתיופה, זה לא רלוונטי.

סה"כ שפה כלי להעברת האידיאולוגיה של קבוצת הלאום, היא מאחדת ומייחדת, ובני אותו הלאום יכולים לתקשר ביניהם בשפה מוקרת, ובכך מרגישים קירבה אחד לשני. חלק מהתנועות הלאומיות ביטלו את הניבים והשלונות המקומיים, וקבעו שפה לאומית משותפת.

משימה: לכתוב במחברת בנקודות מה יש בתוך ההמנון של הכפר.

- פריחה, ציפורים, שקיעה, דשא – דברים המסמנים טבע, דבר קונוטציה חיובית.
- כנל לגבי אהבה.
- "מצאתי את ביתי" – קשר לבית, לבסיס.
- עוד ארחיד ללכת, קשר לרוח – מסמל אידיאולוגיה.
- עוד ישנם מקומות – ייחוד של הכפר מדברים שתושביו אמורים לשייך אליו כדברים טובים.

שאלה: מה יש בהמנון?

1. מדבר על המקום
2. מציג את הערכים

המנונה בסמל – משער טיטוס, התמונה האחרונה שידעו איפה המנונה. מאותו התבליט יצרו את השמל. לצידהי עלי זית.

1.1.2 ~ זיקה למולדת

מולדת = אינו בהכרח המקום עליו נולדת, אלא מוגדר להיות הטריטוקיה אליה יש אתה מרגיש רגש. המולדת מבארת את ההיסטוריה של הלאום. לדוגמה, יתכן אדם שעלה מרוסיה, ומגדיר את מולדתו כישראל, אם תחושת הרגש שלו – היא כאן. סה"כ: המולדת היא השטח הטאטואיאלי שבו נוצרה הזהו תהלאומית של העם, בו נולדה האומה אליה שייך האדם. המולדת מאחדת את האומה.

1.1.3 ~ תרבות

הסיפורים, השירים, האומנות והמאגלים המאפיינים עם מסויימים, ועוברים במסורת. הפולרלור מייצג את מורשת העם ואת זהות הלאום.

דוג': תפוח בדבש, כל היהודים אוכלים. מיתוס הוא גם חלק מהתרבות – ומוגדר להיות סיפור המבוסס על אמונתו של אותו הלאום (זו הדרך להימנע מלהגיד "לא אמיתי").

1.1.4 ~ הערות נוספות

מטרה משותפת: לחברי הלאום יש שאיפה להקים מדינה ריבונית עצמאית ששייכת ללאום. לדוגמה, באמצעות חינוך, מאבק, ומלחמות.

כל האמורים לעיל, יחדיו עם סמלים והיסטוריה, מאחרים של בני הלאום.

1.1.5 ~ שאלות

בעמודים 13-14 שתי מפות, על מה מבוססים ההבדלים בין המפות?

תשובה שלי: המפה המדינית של איופה בשנת 1815, נוצר ע"מ לייצג את המצב הפוליטי, ולחזק את הכוח של השליטים ביחס נפוליאון וללאומיות שרק נוצרה. בה, הוצגו בעיקר אימפריות עם שאיפות שתלטות על שטחים, ואין יחס בינה לבין העמים. דוגמה לכך היא הקיסרות העוצמנית, שהתפרסה על פני שטחים של מדינות ולאומים רבים, רובם, בלי שום קשר לטורקים ששלטו על השטח. לעומתה, מפת העולם ב-1920, שנהגתה וממושה כחלק מחוזה ורסאי, מייצגת את הלאומים השייכים למדינות – פולנים, בפולין, אוסטרים, באוטריה, גרמנים ברגמניה, וכו' (לפחות בערך – ישנם יוצאי דופן), ובמיוחד המדינות החדשות שנוצרו על השטח הכבוש לשעבר, שיצר הפרדה בין מערב אירופה לרוסיה. בפרט, האימפריה העותמנית פורקה, ועליה נוצרו מדינות חדשות – גם בשטחי הבלקן – הצורה על העמים שבהם (מתמטית).

1.1.5.1) ניתוח מפה

1. התבוננות – כותרת, נושא, מרחב, זמן, מקום, סטטית בדכ, עיתים דינמית (לא על דף).
 2. ניתוח והסקת מסקנות – מידע חדש, אירועים אותה היא משקפת, תרומה להבנת אירוע ותהליכים היסטוריים.
- נחזור למפות שלנו.

נתונה לנו הזכות להגדרה עצמית של עמים. נבחין, שבמפה בעמוד 14, אין קווים ישרים – כאשר יש קווים ישרים, לרוב המנצחות קובעות אותן, ולרוב חותך לאומים – ובכך יוצר מלחמות עתידיות. המחסור בקווים ישרים יכול להעיד על כך שנוצרה בראי האדמה, ובמקרה כזה, לרוב לפי האומים שהיו שם.

סיכום ההבדלים בי המפות – התפרקות האימפריות, הקמתן של מדינות לאום חדשות, ואיחור נסיכויות וממלכות איטליה וגרמניה למדינות לאום.

1.2 ~ איחוד גרמניה

לפני כיבושי נפוליאון, איזור גרמניה היה מחולק לכ-300 ריבוניים שונים, ולאחריהם, ההסדרים המדיניים ביניהן נשברו ואלו הפכו ל-38 מדינות הקשורות בברית הגרמנית – ברית חלשה ללא אופי לאומי. בפרט, פרוסיה-סקסוניה כיסתה את מרבית צפון גרמניה, ובדרום – אוסטרו-הונגריה.

באותה התקופה, גרמניה התפתחה כלכלית באופן מהיל ביותר ונוצרו מסילות ברזל שחיברו בין המדינות בברית הגרמנית. יתרה מכך – הם יכלו לסחור ביניהן ללא מכסים. בכך המעמד הבורגני התחזק והוקל על הפצת רעיונות ברחבי גרמניה.

יש לציין כי לגרמניה הייתה היסטוריה ענפה, שנחקרה עוד לפני כיבושי נפוליאון.

1.2.1 ~ מטרות המאבק הלאומי הגרמני

מטרת המאבק הלאומי הייתה איחוד גרמניה, והמדינות בברית הגרמנית, לכדי מדינה לאומית אחת.

1.2.2 ~ שלבי המאבק

1.2.2.1) ההיערכות

לאחר כיבושי נפוליאון, המשכילים ראו את רעיונות הלאומיות – ולאחר שנים של חקר התרבות הלאומית – התחילו להתעורר רגשות לאומיים בהם המבוססים על אילו. אותם משכילים התאמצו לשמר ולתעד את התרבות הגרמנית, ויצרו בסיס לבניית הזהות והתודעה הלאומית בגרמניה.

1.2.2.2) ההרחבה

המשכילים יכלו להפיץ את רעיונותיהם בקלות בגרמניה. בין עם בסיפורים ושירים, בין עם בניצול הקשרים הכלכליים בין המדינות, ובין עם בצורות אחרות. התנועה הלאומית הגרמנית שהחלה להתבסס לאחר כיבושי נפוליאון, צברה תאוצה וכ-30 שנה לאחר מכן הייתה ידועה לכל ברחבי גרמניה (בשלב הזה, יחידה כלכלית אחת). התנועה התפרשה לכמעט כל גרמניה, וגם לאיזורים הנידחים יותר, כתוצאה מהקשרים הכלכליים.

1.2.2.3) המאבק

עמית: ב-49-1948, החל והסתיים אביב העמים הגרמני. ניכר לכל כי התנועה הלאומית צרובה בתרבות הגרמנית, וכוחה הובהר לכל – אך השליטים המקומיים דיכאו כל נסיון למרד. בפרנקפורט הוקם בפרלמנט הגרמני, שם הנציגים דיברו על המאבק ואף נקבעה חוקה. יש לציין כי כוחו של הפרלמנט היה קטן, עקב מחוסר בכוח צבאי, ומשום שרבים מן הדיבורים הללו – לא התרגמו למעשים על פני השטח.

מדיין, דיפלומטי, צבאי: הפרלמנט הבין שאין ערך במאבקים לאומיים מבלי כוח צבאי, וניסה לגייס את פרוסיה למאבק. מלך פרוסיה סירב לפרלמנט הגרמני, בטענה שכתרו "אינו כתר שיצרה אסיפה שנוצרה ע"י מהפכה, אלא כתר הנושא את חותם האלוהים", וטען שההצעה שהוצעה לו היא ל"כתר שדבק בו ריח הנבלה של מהפכת 1848". כלומר, הוא אינו אהב את התנועה הלאומית, ראה בה כמשהו מכפיש, לעומת האלוהות שהוא מייצג. הקיסר האוסטרי התנגד באופן תקיף לכל רעיון הלאומיות, ככזה המהווה לו סכנה קיומית.

אך ב-1964 אוטו פון ביסמק מונה לראש ממשלתו של ויליהם הראשון, מלך פרוסיה. בראי אביב העמים, ביסמק הבין את יכולת המאבק הלאומי, ובסדרה של מהלכים גרם לדנמרק, ואז לאוסטריה וצרפת, כל אחת מהן לפתוח במלחמה נגדו (שהוא עורר) – ותוך ניצול הרצון העז של העם לתנועה לאומית, והכנות מפוארות בהרבה מאלו של הצבאות היריבים. אומנם הוא לא כבש חלקים מאוסטריה ובנצחונו עליהם רק ווידא שלא ייתנגדו לאיחוד צפון גרמניה – אך ההישג בוצע, וצפון גרמניה אוחדה. יש לציין שגם ביסמק לא העריך את הפרלמנט, וקרא ל"נאומים וההחלטות" שלהם, "המשגה של 9-1948" בטענה ש"בדם ובברזל" ייפתרו הבעיות הגדולות של ימנו.

1.2.2.4) לאחר הקמת המדינה הריבונית

ביסמק רצה לעודד את התנועה הלאומית הגרמנית, כמאחד גרמניה. בפרט, רצה לערער את מעמדה של הכנסייה הקטולית שייצגה נאמנות לאפיפיור, ולא לגרמניה. בכך פתח ב"מלחמת התרבות" – מספר חוקים שעקרו מהכנסייה את היכולת לשלוט במערת החינוך, פיקוח על הגשת כמרים, מניעתם לדבר על נושאים פוליטיים ועוד. נוסף על זאת, קבע ביטוח לאומי, קצבת זקנה, ביטוח תאונות ועוד – מעשים שגררו גיוס המעמדים הנמוכים, שבעבר הזדהו עם הכנסייה הקטולית.

1.2.3 ~ גורמים מסייעים ומעכבים

1.2.3.1) מסייעים

- ברית המכס – הורדת המכס בין המדינות בברית הגרמנית, ויצירת בסיס כלכלי לאיחוד.
- תיעוש וצמיחה כלכלית מהירה, שיצרו מעמד בורגני שרצה ויכל לקבל את הרעיונות הלאומיים.
- עבר היסטורי שכבר היה קיים, וכבר נחקר ועד טרם הקמת התנועה.
- שפה משותפת ותרבות מפותחת, המשותפת תכולם.
- כוחה הצבאי של פרוסיה ונכונות ביסמרק לנצל את התנועה הלאומית ולכבוש שטחים נוספים.

1.2.3.2) מעכבים

- התנגדות אוסטריה למאבק.
- רצון המעצמות האירופאיות, ובפרט צרפת, לשמור את גרמניה מפולגת, בגלל חשש מכוח גדול במרכז אירופה.
- שליטים מקומיים שרצו לשמור את כוחם ומעמדם, ולכן דיכאו את התנועה הלאומית בשטחיהם.
- למרות התרבות במשותפת, היה פיצול דתי בגרמניה. הקטולים העדיפו את היקסר האוסטרי, וחששו משליט פרוטסטנטי.

1.2.4 ~ מאפייני המנהיגים

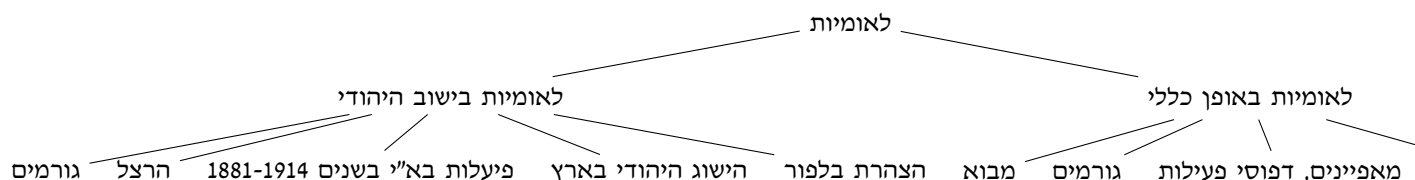
בספר לא מפורטים מנהיגים ספציפיים של התנועה הלאומית עצמה. תנועה הלאומית היה פרלמנט, שקיבל את ההחלטות הקשורות אליה, ובו אכן היו אנשים מהמעמד הבורגני ובעל כושר ארגון ודיבור רטורי, אך קשה להצביע על מנהיג אחד. התנועה הלאומית רצתה לשים לעצמה כמנהיג את מלך פרוסיה או את הקיסר האוסטרי, כתלות במקום בגרמניה ממנו הגיע ההצעה (פרוטסטנטי או קטולי), אך כך או אחרת מנהיגים אילו סירבו להוות חלק מהתנועה, והם אינם עונים על התנאים של מנהיג תנועה לאומית.

אם אפשר לקרוא למישהו מנהיגה התנועה הלאומית, הוא אוטו פון ביסמרק – ראש ממשלתו של המלך וילהיאם הראשון, שניצל את התנועה הלאומית בשביל לאחד את גרמניה ולהפוך את פרוסיה למעצמה. לא היה לו עניין אידיאולוגי בתנועה אלא עניין צבאי בלבד, אך ללא ספק הוא האדם שאפשר את המאבק המלחמתי, והיה בעל עניין בשימור התנועה.

1.3 ~ הגורמים להתעוררות הלאומיות באירופה

1.3.1 ~ מבוא

הפרק להלן מחולק לשניים: לאומיות כללית וציונות. פירוט בתכנית הלימודים. שימו לב להבדלים בין **מאפייני התנועות הלאומיות** (מנהיג, גורמים מסייעים/מעכבים, שלבי ההתפתחות, מטרות ועוד) ו**מאפייני הלאומיות** (מרכיבי הלאומיות, מה מיחד את בני הלאום, וכו'). הלאומיות היא הרעיון, והתנועה היא תנועה פוליטית. דפוסי הגשמה של תנועה לאומית נותנים דוגמאות, כמו במדינה מדגמת בשיעור הקודם. עתה נלמד את הגורמים. לאחר מכן, נלמד על התנועה הציונית (גורמים, פיעולות של הרצל, פיעולות בארץ ב-14-81, מלחמה"ר, שואה, בלפור)

נרחיב על שלושת סוגי הגורמים:

1. רעיוניים
2. פוליטיים
3. חברתיים

1.3.1.1) הגורמים בקצרה

מספר גורמים:

1. רעיונות ההשכלה והנאורות – רעיוני
2. תהליך החילון – התהליך חברתי, החילון רעיוני
3. תנועה רומנטית – רעיונית
4. המהפכה האמריקאית – פוליטי
5. נפוליטון – פוליטי
6. המהפכה התעשייתית – חברתי / כלכלי

נפרט בקרוב על כל אחד מהם.

חייבים להסביר איך זה השפיע. אם שואלים לגבי הגורמים, אכן יש צורך להסביר מה הגורמים, אבל יש גם צורך להגיד מה ההשפעה על התנועות. **ליהשאר ממוקדים על השאלה**

כאשר מדברים על הגורמים, מנחים שהלאומיות תופעה מודרנית השתמשת בכלים מודרניים. כמו שנכתב כבר, יש פילוסופים הטוענים אחרת. לדוגמה, אנתוני סמית. בנדיט אנדרסון טוען כי אומה היא המצאה מדומינת, מושג שהתפתח רק בתקופה המודרנית. במובן השטחי, הספר קהילות מדומינות של אנדרסון מדבר על יציאת קהילה שלא באמת קיימת, ענקית, ומה שמחבר אותה הוא הדבר שנוצר – לא הקהילה הייתה אלא הקהילה נוצרה ע"י מישהו. בראיתו, גם הציונות היא לקיחת הדת והפיכתה ללאום.

1.3.2 ~ רעיונות ההשכלה והנאורות

תזכורת – רעיונות ההשכלה. אזור אומץ, השתמש בשכלך. הכנסייה אינה שולטת על מקור הידע. המשכילים רצו לשנות את המבנה החברתי, בצורה שתאשר חירות, שוויון וזכויות (העיקריות: חיים, חירות וקניין).

בתפיסה הפילוסופית של האמנה החברתית – העם נותן כוח לשלטון, בתמורה לכך שהשלטון ישמור על זכויות הטבעיות.

רעיונות ההשכלה מדברים על כמה דברים מרכזיים:

- תנועת ההשכלה שהתפתחה במאה ה-18 באירופה כללה סופרים, מדענים ופילוסופים. נאורות. העז לדעת!
- האדם בכוח התבונה שלו יכול לעצב את חייו האישיים והציבוריים
- טענה כי לכל אדם יש זכויות טבעיות שאיתן הוא נולד – חירות, קניין, חיים. חירות נגזרת מזכויות אדם.
- הסדר החברתי – מעוות (המשולש של המלוכה, כמורה, מעמד שלישי). הבעיה – אנשים לא מעיזים לדעת.

כיצד תרמו:

- ערעור על הסדר הקיים.
- עוזרים לתהליך החילון. חילון, אינה נטישת הדת, אלא נטישת הזהות הדתית. בפרט, הם מחפשים מוקד זהות חדש. .
- העם הפך להיות הבסיס לשלטון (לפחות ברעיון). העם ריבון ⇐ מדינה.

תנאי הכרחי: חייב להתקיים כדי שהאירוע יקרה. לדוגמה, בשביל להדליק עץ צריך בין היתר חמצן, חיכוך, וחומר שריפה, ואבקת שריפה (לא כימית, רק כרעיון). כל אחד מהם תנאי הכרחי, וכולם יחדיו תנאי מספיק.

ברמה הפרקטית תנאים מספיקים לרוב יהיו ערימה של תנאים הכרחיים (בהקשר ההיסטורי). [זה השלב שבו מרצים למתמטיקה בדידה מתעלפים ומתים]

ישנם גורמים הכרחיים רבים כדורמים לצמיחת התנועות הלאומיות. גורמים רעיוניים, היסטוריים, וחברתיים-כלכליים. אחד מהם לבדקו הכרחי, אך לבדם הם לא מספיקים לצמיחת התנועות הלאומיות.

1.3.2.1) כיצד תרם ללאומיות

התפיסה הפכה להיות שהם הופך להיות הבסיס לשלטון. העם זכאי לבחור לשטון המבטא את הרצון הכולל. כך, גם עמים צריכים להיות חופשיים מגורמים זרים או יחידים ולכך שאפו להגיע בני הלאום, שביססו את רעיונותיהם על הנאורות.

כן גם האצה לתהליך החילון, שהתפתח בעקבות רעיונות ההשכלה. התהליך שבר את הבלעדיות של מוסדות הדת, ושחרר את האנשים ממוקד זהות של הדת. אותם אנשים חיפשו מוקד זהות אחר – הלאומיות מלאה חלל זה. זכרו – החילוניות אינה חוסר אמונה, אלא "פחות אמונה".

לא רק הלאומיות צמחה במאה ה-19, אך לבינתיים נתמקד בה.

1.3.3 ~ רעיונות התנועה הרומנטית

לאחר רעיונות ההשכלה והנאורות, באה התמונה הרומנטית – שהפוכה ברעיונותיה. הם מדברים על חשיבות של הרגש והדמיון, במקום חיפוש הרווח שבהשכלה אחר האנושי-כללי, ויוצרים איחור ע"י ייחוד. התנועה הרומנטית חיפשה את הייחודי והפרטי. הרומנטיקה הסתכלה אל העבר, בחיפוש אחר מה משותף לנו אל העבר ולימי הקדם. דוגמה לכך נראה בסיפורי גבורה, ואגדות האחים גרים – אלמנטים תרבותיים שקשורים לקבוצה מסוימת.

דוגמה נוספת – חנוכה מאז ומתמיד היה חג, אך הוא לא היה פופולרי והיו מבוססים על סיפורים שהגיעו מהספרות שלא היו מוכרים ע"י היהדות ונשמרו בכנסייה הקתולית. הציונות חיפשה משהו לאחד באמצעותו את התנועה, והרימה את החגים הללו, כחלק מהשלב הראשון בהתפתחות תנועה לאומית. עוד יותר התאים לתנועה העובדה שלאחר סיפור חנוכה הוקמה כאן ממלכה יהודית עצמאית בארץ ישראל. גם שירי החגים משרתים את הרעיון הציוני.

1.3.4 ~ גורמים היסטוריים-פוליטיים

בעיקר – המהפכה הצרפתית והאמריקאית. שתי המהפכות עודדו את רעיונות הנאורות, והיו השראה לעמים אחרים. נפוליאון כבש בשם השחרור מדינות וטען שיוריד את השלטון הזר, אך במציאות הוא הפך להיות השלטון הזר במדינות אותן הוא כבש.

1.3.5 ~ גורמים חברתיים-כלכליים

(1.3.5.1) הרפורמה האגררית (חקלאית) והמעבר מהכפר לעיר

שיטות הזריעה והדישון השתכללו, והומצאו מכוונות לחקלאות. השוק התעיל והופחת הצורך בידיים עובדות. הרפואה מתפתחת והתמונה יורדת. הגידול באוכלוסייה, יחד עם פחות צורך בידיים עובדות, לא עזרו. השכלולים הגיעו לעיר, שם מוצרו מפעלים שנוצרו כחלק מהצורך בייצור יותר המוני.

לדוגמה, הבן של יונה מ"יגון" מת, יונה מגיע לעיר בשביל לעבוד. רובם עובדים במפעלים, שם כל אדם תקוע בפס ייצור שעושה פעולה רפטיטיבית פשוטה (נאמר, יום שלם אתה מדביק סוליה, בתנאים קשים, עם עבודת ילדים). איכות החיים הייתה ירודה. אוויר מחניק, לכלוך ובלי טבע.

יגון ← סיגל ← דיכאון (ככה המורה כתבה).

בהיסטוריה, יש תחושת ניכור ואובדן מוקד זהות. זהו. לא "היו עצובים, התהלכו להם בעיר והיו שכוכים ומדוכאים". זו לא תשובה בהיסטוריה. מה שקרה הוא שהאדם כבר לא "אבא של", "הבעלים של" ואין לו ממש שייכות, ואתם הרעיונות באו למלא את החלל הזה – את הצורך להרגיש שייכות למשהו. החברה והאנשים עברו ממבנה חברתי אחד לאחר, ומתוך אותו התהליך הרעיונות הללו צמחו.

1.4 ~ הגורמים לצמיחת הציונות

1.4.1 ~ הגדרות פחוץ לתוכנית הלימודים

ציונות =: התנועה הלאומית היהודית. התנועה התפתחה יחסית מאוחר, בסוף המאה ה-19.

בניגוד לזהות האיטלקית, לדוגמה, שם איטלקי יכול להיות מוסלמי, נוצרי או בכל דת אחרת, המדינה הלאומית היהודית היא גם בהקשר הדתי. זה יוצר בלבול (הפרדת דת מהמדינה וכו').

- ישראלי – בעל שתי הגדרות. הראשונה – בעל אזרחות ישראלית. השנייה – בעל אזרחות ישראלית, וחלק מהתנועה הציונית. בהגדרה הראשונה ייתכן פלסטינאי ישראלי, ובשנייה לא.
- ערבים – מוצא אתני. לא קשור ללאום.
- פלסטיני – לאום בפני עצמו.

1.4.2 ~ רקע

לאחר חורבן בית שני, האומה היהודית איבדה עצמאות. לאורך הגלות, התפיסה היהודית האורתודוקסית הפכה לכך שאסור לדחות את הקץ (בוא המשיח) בצורה התנגדה לתנועה הלאומית.

בסוף המאה ה-19, רוב היהודים היו במזרח איופה (רוסיה ופולין, בידח עם אוסטרו הונגריה). בתקופה הזו, היהודים במעטים (50K מתוך מיליונים) נמצאו כאן מסיבה דתית. הם לא תמכו בבוא הציונים. הרוב בארץ היו לא יהודים, ובארץ היה שלטון איפריאלי עותמני. כל אחד דיבר שפה אחרת. יש גם שוני תרבותי. יש גם שוני באופן ניהול החיים ההדתיים.

הגורמים העיקריים הרלוונטיים תנועה היהודית בלבד:

- כשלון האמנציפציה
- שנאת ישראל במזרח אירופה ואנטישמיות מודנית במרכז ומערב אירופה

• השפעת התנועות הלאומיות.

• תהליך החילון וכוחות פנימיים בחברה היהודית.

נתבונן בדוגמה מסרט, של הדמות איגוף זונשטיין. מצד אחד:

• ד"ר למשפטים

ולא היהודית.

• שינוי שם הוא התנאי לתפקיד (שופט בית המשפט העליון)

• אחים שינו שמות גם (רופאים)

• האבא דאג משינוי השם, היה חשוב לו לשמור על המסורת. בסוף ויתר בטענה שהשמות לא ניתנו ע"י ה'.

• ניתוק מהדת

• חגיגת סיום המאה ה-19 ותחילת המאה ה-20 הנוצרית,

מנגד:

• קידוש

• יהודי. עדיין שומר על הדת.

• חתונה יהודית, בבית כנסת.

אנשים בגרמניה קראו לעצמם "גרמנים בני דת משה". הדת היהודית נשמרה בבית, אבל למראית עין הם גרמנים רגילים. הזהות הלאומית הגרמנית חזקה יותר. הם רוצים להשתלב בחברה.

1.4.3 ~ אנטישמיות עזרית

שנאת יהודים לא כי "הם הרגו את ישו", ולא מסיבות דתיות, לפיה היהודים רוצים להשתלט על העולם, וכו'. שנאת ישראל והודים – תמיד יש פתרון. בשנאת ישראל יש פתרון – המרת דת. לאנטישמיות מודנית אין פתרון – מוצאך יהודי, בכל האשמה.

אם משהו ביוון שונא יהודים כי הם מאמינים באל אחד ולא עובדים אלילים, די בהמרת דת כדי "לפתור את הבעיה". באופן דומה גם בימי הביניים (אם כי שם קראו להם "היהודים החדשים", tag שנשאר לדור אחד או שניים). האנטישמיות המודנית היא גזעית ולכן לא די בכך.

שנאת ישראל קיימת מהיום שיש יהודים. שנאה על רקע דתי. הפתרון: להחליף דת.

אנטישמיות היא מושג מודרני. שנאה על רקע גזעי. בעל היבטים כלכליים, פוליטיים וכו'. לפיה, מקור בעיות גרמניה ושל החברה התעשייתית היא היהודים, וכי ההתנגדות ליהודים מיוסדת לא על דת אלא על גזע. היהודים מנסים להשתלט על העולם מבחינה כלכלית, (בעיקר כלכלית, אבל לא רק כלכלית). הפתרון: אין.

יש הבדל בין אנטישמיות, אנטי-ציונות, ואנטי-מדיניות-של-מדינת-ישראל.

קיימות מפלגות בעלות מצע אנטישמי, ברחבי אירופה. מתפתחת ספרות ועיתונות אנטישמית.

1.4.4 ~ האמנציפציה

מקור המושג ברומה העתיקה, ובה ציין המושג שחרור של בן ממרותו של אביו והעמדתו ברשות עצמו.

משמעותו שוויון זכויות בחוק משפטי – הענקת זכויות משפטיות בדבר שוויון מעמדם של היהודים והכרה בהם כאזרחים שווי זכויות.

בעבר היהודים קיבלו זכויות קהילה. במקרים מסוימים האדון היה מזמין את היהודים לגור אצלו, כי הם היו יכולים להלוות בריבית וכו' ובכיוולתם היה לעושת דברים שלנוצרים היה אסור. אם זאת, האמנציפציה ניתנה באופן אישי ובאופן כללי ההגבלות היו רבות.

האמנציפציה התחילה בצרפת. בה, הזכויות ניתנו באופן קהילתי ולא באופן אישי. רק במערב אירופה הייתה אמנציפציה – **לא הייתה אמנציפציה במזרח אירופה**, ובעקבות זאת האנטישמיות במזרח אירופה הייתה חותה ושונה במקורותיה. **התמורות שחוללה האמנציפציה:**

• התעוררות היהודים בחברה הסובבת.

• שילוב בהשכלה הגבוהה, וחייב לימוד שפה נוספת.

• חופש תנועה.

• פתיחות והתנגדות לשינויים שהובילו לשבירת המבנה המסורתי הדתי.

• שינויים דמוגרפים – ריכוז בערבים הגדולות, יציאה מהשוכנות היהודיות (שאז נקראו גטאות), הגירה בין יבשתית.

• הקצה והתנגדות להשתלבות – קבוצות שהסתגרו והקשיחו את עמדותיהן כדי לא להתלשב בחברה (חרידים)

• תמורה בתעסוקה – עיסוק בפוליטיקה, פרלמנט, שרים, קצונה, מקצועות חופשיים ועוד.

מנדלסטון, אוצ'ילד, פרמייה, איינשטיין, מאהלר, ועוד רבים אחרים.

מבחינה חברתית, הייתה דחייה גדולה לאמנסיפציה. בפרט מסיבות של קנאה – היהודית הצליחו להתקדם באופן לא פורפוציונלי לכמה היו בחברה. לכן, יהודים רבים לא התקבלו לעמדות כאלו ואחרות מעצם היותם יהודים.

אין במזרח אירופה אמנסיפציה.

1.4.4.1) שילוב ודחייה

פעם הייתה שאלה בבגרות – האמנסיפציה גרמה לשני תהליכים הפוכים, ציינו תהליכים אלו והסבירו.

זכרו – תהליך החילון והשילוב בקהילה, לא אומרת שהאדם הפסיק להיות יהודי. אלא, שהזהות נשמרת בעיקר בתוך הבית, פחות כלפי חוץ, ומשנים את הסממנים החיצוניים (דיבור, שמות, לבוש) בהתאם.

כן היו יהודים שהתנצרו ונשאו בנישואי תערובת, אך אין זה היה הרוב.

האמנסיפציה מובילה גם לדחייה. היא לא הייתה חברתית, אלא חוקית, ולכן ושבים רבים לא היו בשלים לקבל את השינוי במעמד היהודים ולפיכך היהודים קיבלו יחס מפלה. הגויים המשיכו לראות אותם זרים והיהודים הסיקו שהם לא יכולים לסמוך על תושבי אירופה שישפרו את מצבם ועליהם לסמוך רק על עצמם ולפיכך התפתחה הלאומיות.

חלק מהיהודים החליטו שהשתלבות בחברה גובה מהם מחיר יקר שכן עליהם לוותר על הלאומיות שלהם ועל העבר, השורשים והמסורת כדי להשתלב כאזרחים. אלו סברו שהפתרון לכך הוא פיתוח הלאומיות היהודית.

אחוז היהודים בתפקידים בכירים היה גדול לאין-שיעור מאחוזם האוכלוסייה. "האמנסיפציה היא לא איזה כפתור שלוחצים עליו ואז כולם הופכים להיות חברים שלנו".

האיום של התבוללות הוביל לרעיון של תחייה לאומית. המטרה הייתה להלחם בהשפעות השליליות של האמנסיפציה הגורמות לסכנה לקיום הלאום היהודי. מנגד, יש הטוענים שדווקא האמנסיפציה חיזקה את הלאומיות בכך שחיזקה ביהודי ת הכוחות להילחם על ייחודו כיהודי.

1.4.5 ~ פרשת דרייפוס

קצין יהודי הואשם, לאחר שהעלילו עליו עלילות. העובדה שבתוך החברה הצרפתית האשימו את היהודים ככל בבגידה, וקיימו אירועים פומביים משפלים, הופכת את זה לאנטישמיות. צרפת נחלקה ולאחר מספר שנים הוא זוכה.

1.5 ~ הרצל

1.5.1 ~ חזונו של הרצל

1. הפתרון המדיני צריך להיות פומבי ומוסכם
2. על היהודים להשיג צ'טר מן המעצמות הגדולות
3. כל טריטוריה היא טריטוריה אפשרית (מאוחר יותר שינה את הגישה)
4. לצורך הקמת המדינה צריך להקים שני ארגונים – אגורת היהודים שתטפח בעינין המדיני וחברת היהודים שתטפל בעניין הכלכלי
5. העניים יהיו הראשונים שיהגרו למדינת היהודים ויניחו בה את התשתיות
6. במדינת היהודים ישררו צדק, שוויון וסובלנות דתית.

כדי להגשים את חזונו פעל הרצל בשלושה תחומים:

1. כתבים:

- ספר – "מדינת היהודים" (הבעיה ופתרונה)
- עוד ספר – אלטנוואלד – חזון לאופיהמדינה
- עיתון – דיוולט, עיתון בגרמנית.

2. ארגוני:

- הקונגרס הציוני הראשון בבאזל

3. דיפלומטי:

• מדעים עם מנהיגי מדינות זרות להשגת צ'רטר
"אם תרצו, אין זו אגדה". חידה – מה ההמשך של המשפט. לא צריך להגיש את החידה.

1.5.2 ~ קונגרס באזל ותוצאותיו

ב-1897 החליט לכנס קונגרס ציוני בינלאומי בהסתתפות נציגים מקהילות יהודיות. זאת, ע"מ לממש את רצונו "להקיף" (להקים עם שגיאות הקלדה במצגת) מדינה ציונית שתקיף את המוני היהודים בארצות השונות.

קונגרס – ערימה גדולה של אנשים שמגיעים בשביל להתכנס ולדבר.

הרצל לא המציא שום דבר חדש. הקבוצה מבשרי הציונות, והספר "אוטו אמנציפציה", כבר הם הציגו את רעיון הציונות. אך, הרצל היה היחיד שניסה להפוך את הרעיון למשהו יותר מציאותי. הוא התחיל זאת באמצעות הקונגרס הציוני.

כינוס הקונגרס נמצא בין שלב ההתאגרות לשלב ההפצה בשלבי הפיתוח של התנועות הלאומיות. ממקונגרס יצאו שני דברים – ביסוס והגדרת התנועה הציונית (שלב 1) ודרכי ההפצה שלה (שלב 2). הקונגרס שאף להפיץ את הבשורה הזו גם לשאר העולם, ולא רק ליהודים.

הרצל הוציא הזמנה. היא פירטה מקום, זמן, ואיך לבוא לבושים. מצא אולם גדול בשביל שתצא תמונה יפה. הרצל מנסה לעשות יחצנות לתנועה הציונית. זה לא רק המהות, גם הניראות. כולם באו עם חליפות "פראק" (שחורות כאלו עם עניבות), והקונגרס הופך ודווה בעיתונות העולמית.

נראה בעמוד 95 בספר שמרבית האנשים באו מרוסיה והאוסטרו-הונגריה.

הקונגרס אפשר:

• הבסיס הראשוני למדינה

• גרם למעצמות לראות בתנועה הציונית תנועה לאומית לגיטימית (הכרה בין-לאומית)

• הקמת מוסדות ובראשם "ההסתדרות הציונית" (נוסף עליה, גם את קק"ל ועוד)

נתעמק במשפט "הציונות שואפת להקים בית מולדת לעם היהודי על פי משפט הכלל, לעם היהודי בארץ ישראל...". [מופיע בעמוד 96] "בית מולדת" (בתרגום מסויימים, בית לאומי) – מכאן הצהרת בלפור המציאה את זה. בית מולדת אינו מדינה. אם הרצל היה שואף להקים מדינה, אז העות'מנים היו מתעצבנים (מי אתה שתקים מדינה על שטחה של אימפריה). "משפט הכלל": כלומר, בין לאומי. הרצל היה עורך דין וכתב כמו עורך דין, בניסוח שלא יעצבן אף אחד.

הרצל תמך בגישה של ציונות מדינית. לפיה, צריך לקבל הכרה בין לאומית טרם ההתיישבות (ע"פ משפט הכלל). קודם צ'רטר, ולאחר מכן נבנה את המדינה. לא נבוא כמו "גנבים בלילה".

תוכנית באזל פירטה את האמצעים שיש לנקוט לשם השגת המטרה:

• יישובה של ארץ ישראל ע"י איכרים, בעלי מלאכה ותעשייה, אם היא מכוונת אל המטרה. [התיישבות מעשית]

• ארגונה של היהדות כולה ואיחודה במפעלים מקומיים וכלכליים ע"פ חוקי כל ארץ וארץ. [כלומר, לא נמרוד במדינות בהם היהודים נמצאים כרגע]

• הגברת הרגש העצמי היהודי וההכרה הלאומית היהודית. [יצירת תודעה לאומית]

• עבודות הכנה כדי להביא להסכמת הממשלות הנדרשות למימוש מטרות הציונות. [צ'רטר]

(1) שייך לציונות מעשית, (4) לציונות מדינית, (2) ציונות כלכלית.

היהודים ממזרח אירופה ורוסיה היו אלו שתמכו בציונות המעשית. העליה הראשונה התרחשה ב-1881, בעיקר רוסים ורומנים.

תוכנית באזל – (בעבר היה צריך לדעת בע"פ) **האמצעים** להשגת המטרה:

1. יישובה של ארץ ישראל ע"י איכרים, בעלי מלאכה ואנשי תעשייה יהודים (ציונות מעשית).

2. ארגון היהדות כולה וליכודה

בקונגרס באזל הוקמה ההסתגרות הציונות ומוסדותיה. חברי ההסתגרות שלמו דמי חבר. הם בחרו את צעגי הקונגרסים הציוניים, והקונגרס מתכנס בכל שנה. "תשלום השקל" היה הכינוי לדמי החבר. אכן כונס קונגרס כל שנה חוץ מבמלחמת העולם השנייה.

ההסתגרות הציונית איפשרה:

1. (1897) הקונגרס הציוני, שמתוכו:

(a) הועד הפועל הציוני (נבחר ע"י חברי הקונגרס ואחראי לבצוע החלטותיו)

(b) הועד הפועל המצומצם (גוף מצומצם שבחר ע"י הועד ומנהל את הפעילות השוטפת של ההסתדרות)

2. (1899) אוצר התיישבות היהודים (מושג כלכלי למימון הפעילות). מתוכו נוצר (1902) בנק אנגלו-פלסטינה, שהיה המוסד הכספי לפעילות של ההסתגרות בארץ ישראל.

3. (1901) קק"ל (קניית קרקעות). הכסף יצא מבנק אנגלו פלסטינה

4. (1908) המשרד הארץ הישראלי (ייצוג ההסתגרות בציונית בארץ ישראל). מעבר מציונות מדינית לציונות סינטטית (ציונות מדינית לצד ציונות מעשית).

<צפייה ביהודים באים>

הרעיון של הרצל, היה להפוך את הבעית היהודים לבעיה עולמית, כדי שיהיו אינטרסים למעצמות לסייע לתנועה הציונית. בכך, הם ייתגייסו לנו לעזור לקבל את הצ'רטר. על פלסטינה שלטה האימפריה הע'ותמנית.

1.5.3 ~ אוגנדה (למה לא בעצם)

ההנחה היא שעשינו את שיעורי הבית משיעור שעבר.

(1.5.3.1) תוכנית אל-עריש

הרעיון - להקים במשולש באיזור הנגב דבר הדומה למדינת ישראל. כמה עשרות שנים לאחר מכן היו את התשתיות אבל באותה התקופה לא היו תשתיות. גם ממשלת מצרים התנגדה.

(1.5.3.2) מבוא לתוכנית אוגנדה

(1903) לאחר שתוכנית אל-עריש נכשלה, הבריטים הציעו להרצל הקמת אוטונומיה יהודית בחסות בריטית באוגנדה. נפריד בין שני מושגים:

• **אוטונומיה:** לא בהכרח מדינה. יכולה להיות אוטונומיה דתית, או תרבותית, וכו'.

• **מדינה:** ישות אוטונומית ריבונית.

זה לא היה בדיוק הצ'רטר שהרצל רצה, אבל זה היה משהו. אבל, למעשה בהצעה בריטניה הכירה בעם היהודי כלאום שמגיעה לו מדינה. היא גם הכירה בתנועה הציונית במייצגת את העם היהודי. לכן, גם אם התוכנית לא יצאה לפועל, היה בה קידום היחסים עם בריטניה. ג'וזף צ'נברליין, שר המושבות הבריטית, הציע את התוכנית. בהתחלה הרצל סירב, אבל לאחר פוגרום קיישינב שינה את דעתו. הרצל גם הגיע וביקר בקיישינב, והקשיב למה שקרה.

שרית טוענת שהיא ניכבת ב-1 בצוהריים ביום שישי, אפילו אם לא אכלה בכלל.

(1.5.3.3) טיעונים בעד ונגד

• **בעד:**

- צריך למצוא פתרון מיד, זמני, כי העם היהודי נמצא בסכנה. פורגום קיישינב עזר לתפישה הזו.
- "מוטב ציונות בלי ציון מציון ללא ציונות".
- באוגנדה ילמדו היהודים לחיות חיים עצמאיים וחלקאיים ויעידו לא"י מוכנים יותר.
- לא ניתן לוותר על ההצעה בקלות שכן היא הישג חשוב שאין לדעת אם ישוב - הכרה של מעצמה בזכות של היהודים במסודותיה ובתנועה.

• **נגד:**

- אין ציונות ללא ציון. רבים מהמתנגדים היו דווקא יהודי רוסיה שלא ראו מקום אחר פרט לא"י כמתאים.
- אוגנדה תהפוך במציאות לפתרון קבועה, ולא באמת תישאר פתרון ביניים.
- אין לעם היהודי זיקה לשטח כפי שיש לו לציון. א"י היא המולדת ההיסטורית היחידה של העם היהודי.
- כל משאבי התנועה הציונית יבוזבזו על התיישבות באוגנדה במקום על א"י.

(1.5.3.4) ההחלטה

הרצל ורוב הקונגרס ראו באופן חיובי את ההצעה. הפולמוס היה קשה וגרם לסערה גדולה בקרב צירי הקונגרס. הקונגרס השישי קיבל את הכינוי "קונגרס הבועים". הרצל הציעה פשרה - משלחת חקר לאוגנדה. בסוף התקבלה החלטה בקונגרס השביעי שא"י היא היעד היחיד להקמת מדינה יהודית לעם היהודי, ושהצעות אחרות לא רלוונטיות. זאת בגלל ש:

1. המשלחת חזרה עם תוצאות שליליות, לפיהן אין באוגנדה את הדרוש להקמת מדינה.
2. הרצל מת.

1.6 ~ אני לא רוטשילד

רוטשילד - מסייע להתיישבות שאינה סוציאליסטית (כי הוא היה קפיטליסטי). ללא רוטשילד, ההתיישבות באותה התקופה הייתה קורסת, ואנשים היו חוזרים לאירופה (וזה לא שאנשים לא חזרו לאירופה). ע"פ המורה, אנחנו מלמדים רק את מה שנוח

לנו מהציונות ואת הצלחותיה, אך אנשים רבים אכן חזרו לאירופה. נדגיש את ההתיישבות החקלאית, כי זהו האידיאל הציוני – כיבוש האדמה, העבודה, וכו'. מרבית היהודים שהיגוע לארץ התיישבו לעיר, ולא במושבות או בקבוצה (הבהרה: קוטשילד לא היה סוציאליסט ולכן לא תרם לקבוצה).

"אנחנו מלמדים היסטוריה באג'נדה מסוימת, אך קחו בחשבון שיש תפישה קצת יותר רחבה".

רוטשילד לא מנהיג ציוני. למעשה, לא היה ציוני כלל. הוא רואה חשיבות בגרעיני התיישבות של היהודים בארץ, בשביל לפתור מצוקה של יהודי אירופה ובעיקר יהודי רוסיה (פוגרומים) וכדי לשנות את הדימוי היהודי.

- רודטשילד ראה באיכרים את גרעין ההתיישבות הלאומית.

- סייע בארץ עוד לפני העליה הראשונה

- רצה לשנות את דמית היהודים.

הוא לא היה ציוני, כי לא תמך ברעיון בלאומי.

רוטשילד סייע בשיטת האפוטרופסות (החסות). הוא רכש את האדמות מן המתיישבים, והוא הפביא פקידים [נציגים שלו] שניהלו את המושבות. אותם פקידים ניהלו את המושבות בתפישה של רווח – לא בתפיסה אידיאולוגית של לאומיות. הפקידים קבעו את שחכם של המתיישבים. זה מנוגד לאידיאל הציוני – לפיו, אנשים עובדים את אדמתם, בשביל לקיים את עצמם. אותם אנשים שקיבלו כסף הפכו לשכירים, שעובדים אדמה של מישהו אחר.

פקידי הברון הגיעו מצרפת, לא היו ציונים, והגיעו עם תפישה אחרת. היה להם אג'נדה לקדם את היישוב היהודי ממקום כלכלי ולא ממקום ציוני, והם לא הקשיבו למתיישבים ולדעותיהם.

לסיכום, קוטשילד קידם מאוד את ההתיישבות ואת התעשייה, אך בצורה שמנוגדת לתפישה האידיאולוגית הציונית. הוא גם לא תרם כסף להרצל.

1.6.1 ~ ייתרונות:

- בסיסו המושבות הראשונות

- שיטות עבודה השפרו, קיבלו נסיון חקלאי, והשתמשו בכלי עבודה מוקנים יותר.

- טיפל בהתנהלות מול הע'ותמנים, ורכישת קרקעות (הע'ותמנים אסרו לכאורה על רכישת קרקעות ולא אהבו את ההתיישבות היהודית).

- הקמת מערכת שירותים מפותחת: בתי ספר, גני ילדים, מרפאות, בתי כנסת וכו'.

לדוגמה, ענף היין הצליח במיוחד. תעשיות הזכויות והבשמים נכשלו. קפיצת מדרגה – לא רק חקלאות, אלא גם ייזמות.

בכך פתר בעיות רבות – המתיישבים ניסו לגדל חיטה בהר (לא אפשרי) משום שלא היה להם שום נסיון. רוטשילד יק להם הכשרה חקלאית מתקדמת ובכך אפשר את קיום המושבות.

המשפחה של רודטשילד הייתה עשירה במיוחד, אימפריות רבות לקחו הלבלאות מאותם הבנקים.

1.6.2 ~ חסרונות:

- ניכור בני הפקידים למתיישבים ברמה האידיאולוגית והתרבותית (מזרח אירופה לעומת צרפת). הצרפתים ראו את המזרח-אירופאים כנחותים מהם. התרבות

- המתיישבים שרצו ליצור את דמות היהודי החדש נעשו תלויים בברון.

- התשבות הצרפתית שהגיעה עם הפקידים חדרה חיי המתיישבים והם חששו מכך.

בשנת 1900 הברון הפסיק לתמוך במושבות והעביר את המושבות לחברה בשם "ק"א, ולמעשה "יצא מהמשחק".

הייתרונות והחסרונות הללו יכולים להופיע במבחן.

1.6.3 ~ המשרד הארץ-ישראלי

הוקם ב-1907 ע"י ההסתדרות הציונית. פחות סייע להתיישבות בארץ באופן אקטיבי (כן היה את קקל, אוצר התיישבות היהודים וכו') ולא הייתה בארץ נציגות של ההסתדרות הציונית. לאחר מותו של הרצל התקבלה ההחלטה לנקוט בגישה של **ציונות סינטטית** – שילוב בין ציונות מדינית לציונות מעשית.

ציונית מדינית – לא להיות גנבים בלילה, נקבל צ'רטר. ציונות מעשית – קודם נתיישב, ואז נתעסק עם דברים אחרים.

דה-פקטו, בשנותיה הראשונות, ההסתדרות הציונית פעלה בשנותיה הראשונה פעלה במישור המדיני. המשרד הארץ-ישראלי הוקם ברעיון של ציונות סינטטית.

הארגון סייע סהקמת דגניה ות"א. גם סייע בהכשרת עולים בחקלאות, מציאת עבודה, ומעודד עלייה מתימן (פחות רלוונטי לבגרות). שמואל יבנאלי היה נציג שעודד רדים מיהודי תחומן לעלות לארץ (מסיבות ציוניות).

1.7 ~ התבטאות מאפייני התנועות הלאומיות בתנועה הציונית

1.7.1 ~ על השפה

שפה היא אחד הגורמים המשמעותיים ביותר לליכוד את בני הלאום. היא מאחדת ע"י ייחוד. לתנועה הציונית אין שפה. דוגמה: גיצד תתאר סלט יירקות, כאשר אין מילה לעבניה ולמלפפון בתנ"ך? גם כל אדם דיבר שפה אחרת. יידיש, לדינו, גרמנית, וכו'. אף אחד לא מדבר עברית, שכן זוהי שפת הקודש, וכמודגם, אין מילים מתאימות. העברית נתפשה כשפת הקודש ועל כן לא התקדמה ביחס לעולם. "הצורך הוא אבי ההמצאה" = לא היה צורך במילה "עגניה" בתנ"ך, ועל כן היא לא קיימת בו. באופן דומה, כן היה שמן זית. אליעזר בן יהודה מגיע לארץ ב-1881 וקידם רבות את השפה העברית ופיתח חלק ניכר, הן מן השפה והן את התפישה של כיבוש השפה – שפה יחודית ללאום היהודי.

אחד הדברים הראשונים שבן-יהודה עשה הוא לדבר בביתו עברית בלבד. אשתו, ובנו (איתמר בן-אבי) דיברו בעברית בלבד ונאסר עליהם לדבר בשפות אחרות. בנו זכה לכינוי "הילד העברי הראשון". להבהרה: אף אחד מהדברים האלו לא נחשב פעילות לקידום השפה (השפה שנו מדבר לא משפיעה על קידום השפה).

שאלה: למה עברית ולא יידיש? אומנם עברית היא שפה מתה, אך היא זו המייחדת את העם היהודי. לתפישת אליעזר בן יהודה, ניתן לקחת את אותה השפה המתה – העברית – ולהחיות אותה. יהודים בכל העולם הכירו את העברית התנ"כית. כמו כן, האמין כי יהודים אינם יכולים להיות עם החי רק בעזרת השיבה למולדת. החייאת השפה ביטאה את התחייה הלאומית והדביר בעברית את הלכידות הלאומית. הוא אומר כי שלושה דברים חרותים על דגל הלאומיות היהודית: ארץ, שפה והשכלה [במקורות אחרים: ארץ, שפה ודגל]. הוא מתייחס למאפיינים המלגדים את בני הלאום.

הוא פועל במגוון צורות:

- כתיבת והוצאת "מילון עברי-עברי"
- הקמת חברת "תחיית ישראל" שאחת ממטרותיה הייתה החייאת השפה העברית כשפת דיבור בחיי היום יום (זה לא קיים היום).
- חידוש והמצאת מילים רבות כגון עיתון, רכבת, תזמורת, טקס, אופניים, משקפיים, גלידה, צלחת וכרביים. הוא הראשון שעשה זאת אך לא היחיד.
- הוציא את עיתון "הצבי" שם הפיץ הפיץ את דעותיו והמילים החדשות אותם המציא.
- הקים את חברת "שפה ברורה" – המוסד העליון לקביעת חידושי הלשון. ממנה, התפתח את "ועד הלשון העברית" שמטרתו הייתה הפצת השפה. זהו אינו מוסד אקדמי, אך מקביל לאקדמיה ללשון העברית, שהיא נגזת של ועד הלשון העברי.

שפה היא דבר חיי שמתחדש כל הזמן ובהתאם לשינויים לחברה ובתרבות. דוגמה: המילה "מרשתת". גם מושגים רלוונטים לחידוד והעברת אידיאולוגיות מסוימות.

1.7.2 ~ על החינוך

דוגמה לארגונים: בראשון לציון הוקם בית הספר העברי הראשון. הגימנסיה העברית לישורליים. בצלאל, הקונסרבטוריון, שמינר לוינסקי להגשת מורים, הטכניון, האוני' העברית ועוד.

מלחמת השפות: ראה שנה שעברה. בחיפה החליטה חברת "עשרה" להקים את הטכניקום (הטכניון של היום). בטכניון מלמדים מקצועות מדעיים, ו"עזרה" החליטה שהטכניון ילמד בגרמנית, שכן אז נחשבה לשפה הכי גבוהה (בניגוד לאנגלית היום) ומרבית ספרי הלימוד וחומרי הלימוד היו בגרמנית. גם לא היו מושגים בהנגסה בעברית. בעקבות ההחלטה הזו, קבוצה לא קטנה של אנשים (ביניהם בטודנטים ובן-יהודה) פתחו במחאה ששמה "מלחמת השפות" (כנד הלימוד בטכניקום בגרמנית). לטענתם, אם אין מילים, נמצא מילים, אך בישראל מלמדים בעברית בלבד. המאבק הצליח – בטכניון מלמדים בעברית.

המשך בעמוד הבא

פרק 2

נאציזם, טוטאליטריות ושואה

2.1 ~ המשטר הטוטאליטרי

2.1.1 ~ מבוא

אחד מבחירי המסטרמהמשטר הנאצי, אמר במשפטו "אפשר תמיד לגרום לאנשים ללכת אחרי המנהיגים. זה קל. כל מה שאתה צריך להגיד להם זה שהם מותקפים, ולהאשים את הפציפיסטים בחוסר פטריותיות ובחפישת המדינה לסכנה".

המשטר הטוטאליטרי עובד על הרגש. מהמילה total. שליטה מוחלטת (טוטאלית) בכל תחומי החיים. בפרט, המחשבות. למשטר הטוטאליטרי לא הייתה אפשרות להתקיים לפני המאה ה-20. אלו משטרים מודרניים. אומנם, היו משטרים בעבר כמו מלוכה ונסיכויות, אך המשטרים הטוטאליטריים משתמשים בכלים מודרניים (כמו תקשורת מונים) כדי להגייש את העם. גיוס העם נעשה בכל מני דרכים:

- תעמולה
- חינוך
- פחד

תמיכה מפחד היא תמיכה, וגם אם לא מרצון. אם נחוקק חוקים שמנטרלים גורמים פנימיים, נגייס גם כך את תמיכת האנשים. **המשטר הטוטאליטרי מגייש תמיכה בכל תחומי החיים, בכל הדרכים האפשריות.**

בספר "1984" מתואר עולם עם כרזות המתנוססות בכל, ופנים של אדם בעל שפם שחור הבאות מכל מקום. תיאור של משטרה חשאית וכו'. "רק משטרת המחשבות יש לה חשיבות". במשטרים טוטאליטריים הכל היה כל כך חזק שאנשים פחדו לחשוב כנגד המשטר; שמה לא פילט מתוך שינה, לדוגמה. הן במשטר הקומוניסטי והן בנאצי (וחלקית באיטליה) ילדים הלשינו על הוריהם על מנת להכנס לתנועות נוער ולקבל הכרה. אנשים הלשינו על בני משפחותיהם.

2.1.2 ~ הגדרת המשטר הטוטאליטרי

קיימת הגדרה עם ביקורת מרובה, לפיה אלו מאפייני המשטר הטוטאליטרי: "קיומה של **אידיאולוגיה אחת**, המתייחסת לכל היבטי החיים ומחייבת את כל בני החברה להזדהות איתה. קיומה של **מפלגת המונים אחת שבראשה מנהיג**. ראשיה מהווים עלית סגורה המצייתת למנהיג והיא עליונה על מוסדות השלטון או משולבת בהם. קימו של **פיקוח על האזקחים** באמצעות **משטרה חשאית** המפילה אימתה על הכל. למנהיג יש שליטה בלתי מוגבלת על **אמצעי התקשורת** ועל **אמצעי הלוחמה**. השלטון **מכוון את הכלכלה לצרכיו**".

שרית שמה בכוכבית על שליטה באמצעי הלוחמה – במרבית המדינות הדמוקרטיות היום השלטון שולט על אמצעי הלוחמה. ההגדרה הזו אומנם נכונה, אך נכתבה על סמך משטר מסויים – ברית המועצות. לדוגמה, הנושא של הכלכלה לא קיצוני כמו בברית המועצות. להפך, בגרמניה הנאצית היה שימוש באנשי מפתח בכלכלה.

2.2 ~ האידיאולוגיה הנאצית

2.2.1 ~ אודות אידיאולוגיות

אידיאולוגיה – משמעותו איך העולם צריך להיראות ואיך צריך להגיע לשם; מה האידיאל. נתייחס לאידיאולוגיה כמו אל משקפיים, או כמו מסננת. נאמר, ואני אנטישמי (זו אכן אידיאולוגיה) אז כל בעיה אייחס ליהודים – הפסדנו במלחמה, זה היהודים. נפל לי משהו על הרגל, זה היהודי הקרוב. כל ההסתכלות על העולם היא לפי האידיאולוגיה. עיתים, הם מאוד טובים, ועיתים, להפך. אידיאולוגיה לא מספרת רק על מה רע – אלא מה האידיאל ואיך להגיע אליו.

נגדיר: **מערכת מורכבת של אמונות, דעות, ערכים על האדם ושבירתו שמנסה להסביר את המציאות שאנו חיים בה ומציעה דרכים לתיקון המציאות הקיימת.**

אנחנו חיים היום בעולם פחות אידיאולוגי.

דוגמאות:

- נאציזם
- קומוניזם
- פאשיזם
- סוציאליזם
- לאומיות
- אנטישמיות
- טבעונות

2.2.2 ~ עקרונות האידיאולוגיה הנאצית

- תורת הגזע
- המנהיג "פיהרר" פרנציפ
- מרחב המחיה
- הלאום/האומה כערך עליון
- אנטישמיות מודרנית
- שלילת הדמוקרטיה והקומוניזם

בניגוד למה שכתוב בספר הלימוד, הסדר החדש הוא לא עקרון – אלא רעיון – ומרחב המחיה נכלל בו.

2.2.3 ~ תורת הגזע

צפינו בדוגמה מהארי פוטר שעקרון "תורת הגזע" נוכח בו. הנאצים לא המציאו את תורת הגזע, אך הייתה להם גישה משלהם. הגזע התחלק לשלושה סוגים:

- הגזע הארי – הגזע העליון, יוצרי התקבות. גם בו קיימת חלוקה פנימית, לגרמנים ואוסטרים, לעומת ארים ממדינות אחרות (נורדים).
- נושאי התרבות, הסלאבים – גזע שמסוגל לקיים את התרבות אבל לא לייצר אותה בעצמו.
- בתחתית הפרדמיה, הגזע הנחות שסופו להיכחד – צוענים, אנטי-סוציאליסטים, נכים וכו'.

היהודים לא נמצאים הפירמידה הזו – הם אנטי-גזע, לא בני אדם.

מה שמשותף לסלאביים הוא השפה. השפות הסלאביות דומות; רוסית, פולנית, אוקראינית וכו'. רוב דוברי השפות יוכלו להבין אחד את השני. גם כן השפות השמיות (ערבית ועברית לדוגמה) דומות במיוחד.

ע"פ האידאולוגיה הנאצית, כתוצאה מתורתו של דארווין, בני בני האדם מתקיימת מלחמת קיום כמו בטבע. בני האדם מחולקים לגזעים שונים אשר אינם שווים בכוחם וביניהם מתנהל מאבק שמטרתו לשרוד המלחמת הקיום. על כן, יש לשמור על הגזע הארי הטוב יותר ולשמור על טוהר גזעו. הגזע הארי בעל שלמות פיזית ורוחנית, הוא יצר את התרבות, וחובה עליו להישאר טהור ולשלוט. הסלאבים נועדו לשרת את האריים. התפקיד של הצוענים וכו' – לא להיות. גם יהודים, צריך להשמיד.

הנאצים הפכו את תורת הגזע למדע. עד היום יש אנשים שמאמינים בזבל הזה. לכן, הנאצים המציאו קריטריונים ומכשירים לקביעת הגזע – מכשירים למדידת רוחב גשר האף, מכשיר למדידת רוחב המצח, ועוד. למדו אותם מגיל צעיר. התפישה שמדברת על היהודים, טענה שהיהודים חדרו לחברה, מנסים להשתלב ולהשתלט עליה, ולטמא את הדם הארי. לכן, צריך אמצעים מדעיים בשביל לזהות את היהודים שדומים לגזע הארי ונראים אותו הדבר. על כן מגיל צעיר במיוחד למדו לזהות את הגזעים השונים.

(2.2.3.1) דוגמאות למימוש תורת הגזע

ישנו מושג שנקרא T4 (הבניין שהתרחב בו) – מבצע לרצח אנשים "אסוציאליים" – אריים, גרמנים, עם מוגבלויות נפשיות ופיזיות. האנשים האלו הושמדו בתאי גזים. זו הייתה אחת הפעמים היחידות שבה מחאה מלמטה השיגה משהו. אלפי ילדים ומבוגרים אריים נשרפו ונהרגו בתאי גזים. אותם האנשים שתכננו את המבצע, לימים, ממשו את הפתרון הסופי. לרעיון הזה קוראים אוטנזיה.

מצע לבנסבורן היא תוכנית של הרבאה של הגזע הנאצי. בחורות צעירות בעלות מראה ארי (לעיתים לא באמת טהורות) הורבו עם חיילי SS וילדיהם נתנו למשפחות אריות טהורות. גם ילדים מחטפו לשם המטרה הזו. באופן דומה, היום מבוצעות הרבאות בין כלבים ליצירת גזע טהור של כלבים.

הארים לא רק בני אדם. הם צריכים להיות מושלמים. האסוציאליים פוגעים בטיהור. ראשית כל, טיהרו את הגזע הארי – האותנזיה קדמה להשמדת היהודים.

2.2.4 ~ אנטישמיות

האנטישמיות הנאצית היא אנטישמיות גזענית, אך מהווה עקרון בפני עצמו. תורת הגזע והנאטישמיות הינם שני דברים שונים – טוהר האדם לאו דווקא קשור ליהודים. ליהודים יש דיומיים של חיות – עבר, טפיל, עכברוש וכו'. האידאולוגיה אנצית עושה ליהודים דה-הומניזציה. ילד בגיל 10 ב-1933 כשהנאצים עלו לשלטון, יהיה בן 16 עם פתיחת המלחמה ב-1939. לדידו, יהודים אינם בני אדם. לא כל הגרמנים האמינו בלב שלם באידאולוגיה הנאצית; ילדים יותר, אך גם זה תלוי בבית. אף קיימים גרמנים מעטים שהיו לחסידי אומות עולם. היהודים המציאו את הליברליזם והקומוניזם לטענת הנאצים (מארקס היה יהודי לדוגמה) ומטרתם להחריב את האנושות.

להלן בעית מתמטיקה מספק ילדים משנת 1935: "מטוס סטוקה שעומד להמריא, נושא 12 תריסרים של פצצות, שכל אחת שוקלת 10 ק"ג. המטוס ממריא לוורשה, המרכז את היהדות הבין לאומית. הוא מפציץ את העיר. בשעת ההמראה, כשמכל הדלק שלו מכיל 1000 ק"ג דלק, שוקל המטוס 8 טונות. עם שובו ממסע הצלב נותאו עדיין במיכלו 230 ק"ג דלק. מה משקלו של המטוס כאשר הוא ריק?".

בעיה שכזו היא תעמולה, שטיפת מוח, שמנרמלת את הרעיון של להפציץ את מרכז היהדות הבין לאומית – זה מסע צלב, אין בעיה בכך. זה היה שיעור מתמטיקה – לא שיעור על תורת הגזע – ובו גם החדירו את הרעיון של קנוניה יהודית בין לאומית.

מייך-קאמפף הופך להיות תורה בגרמניה הנאצים. דוגמה לאשר נכתב בו: "שעות ארוכות אורב היהודי בעל השיעור השחור, לנערה שאינה חודשת לכל רע, והוא מבצע בה מעשה מכונה, כשפניו קורנות תאוה שטנית והי, הנעשה, נשאת תמאה לכל ימי

חייאה, ובכך הצליח היהודי לגזה מחיק עימה". הוא ממשיך ומתאר כיצד היהודי מנסה לנוון את היסודות הגזעיים של העמים הטאורים, ולהביא לעולם ייצואים שהם "תערובת בין אדם וקוף".

2.2.4.1) דוגמאות למימוש האנטישמיות

נביא דוגמאות מספר בשם "הפטריה המורעלת" – סיפור ילדים שכתב יוליס שטרייכר, עורך העיתון האנטישמי "דר שטאימר". בתרבות הגרמנית יוצאים ליער וקוטפים פטריות, ולכן לומדים לזהות פטריות מורעלת כחלק מתרבותם. בספר "הפטריה המורעלת" מוצגות תמונות של היהודים כסוחר רמאי, בעל אף בולט, וכו'. הסיפור סופר "לפני השינה". נתבונן בתמונה אחרת שמתארת את משפחות אוטשילד, עם כתר זהב על הראש, חובקת את העולם בטפרים. תמונה אחרת של יהודי שיושב על כסף, עכביש עם מגן דוד שבכוריו נתלים גופות, ועוד. הקריקטורות האלו מציירות תחושה של גועל. שבוע הבא רואים "הדרדסים".

2.3 ~ גרמניה בשנים 1933-1939

עת סיפור: איך יכול להיות ש...

נקרא חלק מסיפור בשם "מען לא ידוע" (הספר עצמו 60 עמודים). הספר פורסם ב-1938, ומספר על זוג חברים עם גלריית אומנות בארה"ב. שניהם גרמנים, אחד יהודי והשני אינו. לקראת סוף 1932 הבחור הלא יהודי חוזר לגרמניה עם משפחתו, והם מנהלים חלופת מכתבים ביניהם לעניינים עסקיים וכן דברים אישיים (הם היו חברים). לבחור הגרמני קראו מרטין וליהודי מקס.

הספר מתאר תאריך של שנה וחודשיים שבו מרטין הליברל הופך לפשיסט נאצי. המשטר הנאצי הופך מדמוקרטיה למשטר טוטאליטרי ב"מהירות האור". כבר חודשיים מעליית הנאצים לשלטון גרמניה לא דמוקרטית יותר.

משבוע הבא ננסה לראות איך ה קורה במקביל על שלושה צירים: שני צירים במיקוד לבחינה, וציר אחר שאומנם לא נבחן עליו אך בלעדיו נתקשה להבין מה קורה באמת. הצירים יתחילו ב-31.1.1933 ויסתיימו באוגוסט 39. הצירים יסוכמו את המחברת (אני לא עומד לעשות ציר זמן בלאטך) אז אם תרצו משהו מהם פנו אלי בפרטי. נעבוד עם צירים שנקבל. אז אתם יודעים מה אולי אם אנחנו מקבלים אותם לא באמת צריך שעבור למחברת. שלושת הצירים יהיו:

1. מדיניות פנים

2. היחס ליהודים

3. מדיניות חוץ

חשוב להדגיש שהיחס ליהודים הוא מדיניות פנים בפני עצמה, אך נעשה הפרדה מלאכותית ע"מ לראות את הקשרים בין הדברים. ציר טוב למדי (אך לא מופרד) מופיע בעמוד התוכן הראשון של הספר ("נאציזם, מלחמה ושואה").

שרית תלמד כרונולוגית, והספר מחולק לפי נושאים (חקיקה, תעמולה וטרור). בספר, הנושא הזה בעמודים 91-110. יש להכיר את הספר ולדעת שהוא בנוי אחרת.

נתבונן בקטע "לא הרמתי את קולי", שכתב מרטין נימלר, פרופסור גרמני. ניתן למצוא באינטרנט. נבחין מהטקסט בין היתר שהצעדים בוצעו בצורה הדרגתית (אומנם מהירה, אך לא בבת אחת). זוהי אחת הסיבות שב-36 עדיין חצי מיהודי גרמניה עדיין היו שם. בפרק זה נדבר על המעבר של גרמניה ממדינה דמוקרטית לטוטאליטרית. נקבל את הצירים (המתוארים ב-subsections הבאים) על דף מודפס.

2.3.1 ~ מדיניות פנים

ב-30.1.1933, היטלר מונה (לא נבחר) לקנצלר. מאוד מהר, באוגוסט 34, גרמניה הפכה לטוטליטרית מוחלטת. המפלגה בנתה מצב בו אין דבר כזה מנגנוני המדינה – הכל שייך וכפוף למפלגה הנאצית. התפיסה: **עם אחד, מדינה אחת, מנהיג אחד**. לתהליך הזה קורים נאציפיקציה, ולהלן מאפייניה:

- ריכוז סמכויות לביצוע חקיקה ושיפוט בידי הפיהרר.
- ביטול המסגרות האוטונומיות במדינה כגון איגודים, תנועות נוער, ארגוני תרבות, ספורט וכו'.
- השתלטות על מערכת החינוך.

לשם כך היטלר נוקט בשורה של צעדים, ונתבונן בהם כרונולוגית. נבדיל בין חקיקה, טרור וחינוך.

2.3.1.1) 27.2.1933 – שריפת הרייכסטאג

שבוע לפני הבחירות הוצת הרייכסטאג, בניין הפרלמנט. (בגרמניה הדמוקרטית לנשיא ולראש הממשלה שניהם היו סמכויות, אחרות). בבחירות לפני כן לא היה רוב למפלגה הנאצית והיטלר רצה רוב. בדיעבד אנחנו יודעים שאלו היו הנאצים, אך באותה התקופה הואשם בחור קומוניסט, והואשמו כל הקומוניסטים בנסיון הפיכה שלטונית. היטלר משכנע/לוחץ/מאלץ את הידרבורג הנשיא לחתום על צווים לשעת חירום. יוצא צו חירום שנקרא "הצו למען הגנת העם והמדינה" (המדינה = רפובליקה ויימאר). תחת אותו הצו נערכו חיפושים בבתים, הוחרם רכוש, נשלחו מתנגדים של היטלר ללא מאסר, הוטלה צנזורה על העיתונים ועוד.

בכך היטלר הצליח ביום הבחירות להרחיק מברלין את היריבים הפוליטיים שלו ולהחליש את המפלגה הקומוניסטית. למפלגה הקומוניסטית באותה התקופה הייתה אחיזה לא מבוטלת בגרמניה. המפלגה הנאצית לא קיבלה את הרוב שהיטלר רצה. מחנות הריכוז הראשונים הוקמו באותו הזמן. מטרתם המוצהרת הייתה חינוך מחדש. הם נועדו לשן בהם מתנגדי שלטון, בוגדים ומורדים. בגרמניה לא היו מחנות השמדה, לאורך כל ההיסטוריה (כן היו עבודות כפיות, רעב וכו' שגרמו למוות רב). היו רק 6 מחנות השמדה, בפולין בלבד, פירוטים בהמשך. המחנות כרגע עליהם מדברים היו חנות חינוך ועבודה. אנשים נכנסו למחנות הללו בלי משפט. מאוחר יותר, נכנסו לשם גם להט"בים (היו שם הרבה מאלו).

(2.3.1.2) 23.3.1933 – חוק ההסמכה

החוק אישר לממשלה לחוקק חוקים למשך 4 שנים בלי אישור הרייכסטאג הגרמני (הרשות המחוקקת). היטלר יכל לחוקק חוקים ללא הפרלמנט, גם אם היו מנוגדים לחוקה. אישור חוזים עם מדינות ושינויים בחוקה הועברו לממשלת הרייך. כבר כאן אין יותר ביטול רשויות. התהליכים הארוכים של חקיקה נמחקו, ועכשיו יש לנו חוקי בזק. החוק שימש כבסיס חוקי לשלון הטוטאליטרי. עקרון שלטון (ע"פ העקרון כולם כפופים לחוק באותה מידה, והחוק הוא עליון) החוק פהסיק להתקיים. המנהיג בלבד קבע את החור והחוק שיקף את רצונו. אין הפרדת רשויות. היה צורך במעטף הזה של החוק בשביל להראות פנימה והחוצה שיש לך חוק.

(2.3.1.3) 2.5.1933 – ביטול האיגודים המקצועיים

האיגודים המקצועיים בוטלו ובמקומם קמה "חזית העבודה הגרמנית". הסתדרות המורים, העובדים וכו' הם איגודים מקצועיים. אופן פעולתם: שביתות, הפגנות וכו'. איגוד מקצועי הוא כוח.

2.4 ~ מדיניות היהודים

נתבונן בסרטון "המדיניות הנאצית כלפי יהודי גרמניה 1933-1939" (ביוטיוב). נכתוב מה מטרותיהם, מהם האירועים, ולאיהזה תחום הם משתייכים.

2.4.1 ~ המטרות

- בידוד חברתי
- נישול כלכלי
- עידוד הגירה

לזכור בנ"ה. לא כתוב בצורה מפורשת בספר, צריך לזכור. הדרגים להשיג מטרות אלו – באמצעות חקיקה, תעמולה וטרור.

2.4.2 ~ הפעולות

- חרם כלכלי (טרור ותעמולה). נועד "לצמצם את השפעתם המזיקה של היהודים". יום החרם, מניעת הקונים להכנס לעסקי היהודים במשך יום אחר. המטרה: בידוד חברתי ונישול כלכלי.
- חקיקה – הפרדת היהודים מהשירות הציבורי. איינשטיין סולק. רכושו הוחרם. חוק הפקידות. המטרה: נישול כלכלי ובידוד חברתי.
- שריפת שפרים, בפרט ספרים יהודיים – תעמולה. "במקום שבו שורפים ספרים שם ישרפו גם בני אדם" – ההימלר כתב 100 שנה לפי כך.
- חוקי נירנברג (1935) – הגדרת יהודיים, הגדרת והפרדתם מהחברה. חקיקה. המטרה: בידוד חברתי
- חקיקה שמכריחה תעודות זיהוי (טאג).
- אריזציה – העברת נכסי יהודים לארים, וסילוקם מהמשכר (חקירה).
- ליל הבדולח – טרור – כונה כך בשם ניפוץ זוגיות מוסדי המוגרים, העבודה, וכו'.

600K יהודי שלפי החוקה גרמנים לכל דבר. הייתה אמנציפציה, והם ראו עצמם כגרמנים, אך לא ויתרו על זהותם היהודית. כ-30K מהידוי גרמניה נשלחו למחנות ריכוז, הטיפול במוסדות היהודיים הועבר לידי ה-SS. ב-1 בספטמבר מלחמת העולם השנייה פרצה, והעל נהיה יותר גרוע.

חשוב להבין באופן כללי מה קורה, ולהיות מסוגל יותר להבין מלקרוא את הספר. אף אחד לא ישראל שאלה שאפשר להעתיק מהספר בשביל לענות עליה.

2.4.3 ~ פירוט האירועים נגד היהודים

(2.4.3.1) יום החרם – 1 באפריל 1933

נועד להיות חרם כולל, אך בעקבות מחאה פנימית ובין לאומית שנבע מההבנה שהצעד יכול לפגוע כלכלית בגרמניה (שכלכלתה הייתה ממילא חלשה) היטלר נוכח את מגבלות כוחו והפך זאת ליום אחד. בנושא בידוד, החרם גרם להבחנה בין עסקים יהודים לכאלו שאינם. חלק מהעסקים נפגעו כלכלית. עדיין לא הגיעו למצב שבו הגרמנים לא נכנסו לעסקים יהודים כלל, וזאת לא בוסס בחקיקה. ה-SS נועדו להזהיר את האוכלוסייה באמצעות העמדת משמרות, ובאמצעות כרוזים בעיתונים. האירוע היה פתאומי וללא הזהרה מראש.

(2.4.3.2) חקיקה אנטי יהודית

מאוד מאסיבית. היו עשרות ואף מאות חוקים, לא כולם רק ליהודים. כמעט כל יום יצא חוק.

- "החוק לשירות הפקידות על כנה" (חוק הפקידות) – מונע מפקידים לא ארים (ובפרט, יהודים, אך לא רק) אפשר להיטלר להעסקים גרמנים במקום.
- איסור שחיטה כשרה (שחיטה שמנסה להמנע מסבל של חיה, לא בעיני הגויים) – מטרתו לא היה עידוד הגירה, אלא נועד למטרות תעמולה. נועד להציג את היהודים ככאלו שמתאכזרים לבעלי חיים (על אף ששחיטה כשרה היא ההפך הגמור).
- הבלת יהודים במוסדות חינוך ופיטורים של המורים היהודי סוהאנטי-נאציים – קורה בהתחלה, על אף שהילדים היהודים יכלו (במקרים רבים לא רצו שכן לא היו רצויים) ללמוד בבית הספר

(2.4.3.3) שריפת הספרים

שריפה של כל ספר שנורץ ע"י יהודים או שמציג אידיאולוגיה שמנוגדת לאידיאולוגיה הנאצית. נושרים גם ספרים של איינשטיין. המטרה: לקבוע מה חלק מהתרבות ומה לא חלק מהתרבות. מה חלק מהמדע ומה לא. לא רק בהקשר היהודי – ג'אז לא שמעו, מוזיקה של שחורים (אפריקאים). הייתה מחתרת של אנשי סווינג שרקדו במחתרת, שבה מי שנעצק נשלח למחנות ריכוז.

(2.4.3.4) חוקי נירנברג

ב-1935. סדרה של חוקים, מהם שניים מעניינים אותנו:

- חוק אזרחות הרייך – אזרחות ניתנה בלבד לארים הנאנים לרייך, ובפרט לא ליהודים (רק לא לבד).
- החוק להגנת הדם והכבוד הגרמני

2.5 ~ מלחמת העולם השנייה

למדנו על גרמניה ב-1933-1938. מלחמת העולם השנייה ב-1939 (מה שהיה ב-39 עד אז לא בחומר הלימוד) ואת הקטע הזה, עד 41 ולפני הפתרון הסופי – נלמד עתה. את הקטע שכולל את הפתרון הסופי כנראה לא נספיק ללמוד השנה. ביוני 41 גרמניה פלשה לבריה"מ ואירועי המלחמה השתנו באופן משמעותי.

2.5.1 ~ הסכם ריבנטרופ-מולוטוב

ב-23.8.1939 חתמו שני צרכי הרחוק, ריבנטרופ הגרמני ומולוטוב הרוסי על הסכם בעל שני צדדים:

- החלק הגלוי – הסכם אי התקפה, שיתופי פעולה מודיעינים ולכלכליים.
- חלק סמוי – כלל את חלוקת פולין כאשר גרמניה תפלוש לפולין. לכל אחד מהצדדים היו אינטרסים בפולין, וההסכם חילק באופן כללי את מרכז/מערב פולין לגרמניה, וחלקה המזרחי ומדינות נוספות – לרוסים. מי שפלש לפולין במציאות – זה גרמניה, אך ברית המועצות לקחה חלק בלחימה כחלק מההסכם הסודי.

הבעיות בהסכם: לא יכול להיות שבתפישת הנאצית, האנטי-קומוניסטית, זה נוגד את (1) האנטי-קומוניזם באידיאולוגיה הנאצית ו-(2) את מרחב המחיה של הגזע הארי בברית המועצות.

כל הסכם שהיטלר חתם – נועד לאינטרסים של גרמניה, בידעה ברורה של היטלר שההסכם יופר. במקרה הזה היה ברור לשני הצדדים שההסכם יופר, כי אידיאולוגית גם הקומוניזם מנוגד לנאציזם הפשיסטי. "פועלי כל העולם, התאחדו" – ללא תלות בלאום, אנטי-פשיזם. היטלר לא מעוניין להלחם בשתי חזיתות, הצבא הרוסי חזק ולחימה מול הצבא האדום לא התאימה להיטלר.

(2.5.1.1) אינטרסים של היטלר:

- לא רצה להלחם בשתי חזיתות
- הפרדה בין בריב"מ למערב – באותה התקופה הקומוניזם נתפש כאיו סיותר גדול מאשר הנציזם

- באמצעות ההסכם הוא יכול לממש את עקרון "מרחב מהחייה". איד? הוא יפר אותו. בהתחלה הוא יפלוש לפולין ובהמשך הוא יפר אותו.

2.5.1.2) האינטרסים של סטלין:

- באותה התקופה טיהורים בראש הצבא, כלומר מחסל את מתנגדיו. בכך סטלין החליש את הצבא שלו, וזה לא היה טיפיינג טוב מבחינתו להלחם מול גרמניה.
- סטלין יודע שהיטלר יצא מחבר הלאומים ויכול להגדיל את צבאו כרצונו.
- סטלין לא מחבב את מדיניות הפיוס של מדינות המערב – מדינות המערב חשבו שבאמצעות הסכים וויתורים, הם יוכלו למנוע פריצת מלחמה.
- ברית המועצות מרויחה חלק מפולין

ראה הסכם מינכן (שלא בחומר), הסכם בין מדינות המערב (בריטניה, צרפת ואיטליה) מול גרמניה שעל פיו מדינות המערב נותנות להיטלר את הסודתים – איזור בצ'כוסלובקיה שאוכלוסיות גרמניות ברובה. הבטחתו של היטלר שזו תהיה בקשתו האחרונה, ורא שממשלת בריטניה עמד על הבמה ואומר "זה שלום בדורנו, השגנו את השלום המיוחל". אחרי כמה חודשים היטלר כבש את כל צ'כוסלובקיה, המדינה האחרונה שנשארה דמוקרטית מהסכמי וורסאי. זו היתה מדינה חזקה עם צבא חזק שהיה יכול להתמודד מול גרמניה, אבל מדינות המערב מכרו אותה להיטלר. סטלין היה מאוכז מאוד מההתנהגות הזו.

23 באוגוסט – שבוא אחרי, ה-1 בספטמבר וגרמניה פולשת לפולין.

2.5.2 ~ הפלישה לפולין

אז איד גרמניה פולשת לפולין? הרי היא חתומה איתה על הסכם אי-התקפה. איד עשו זאת? ביימו תקרית על הגבול שבעקבותיה נטען שפולין תקפה את גרמניה, ועל כן גרמניה יכולה לפלוש לפולין כדי להגן על עצמה. בכך גרמניה פולשת לפולין. הצבא הפולני היה צבא שחלקיו היו רובים על חניתות (לא כולם, אך חלק ניכר). זה היה צבא חלש ולא מפתוח שבטח שלא יכל להתמודד עם המטוסים הגרמניים.

ענה נתבונן בסרטון, ונבחי: מי הצדדים הלוחמים, מה זה בליצקריג, ואיד זה בא לידי ביטוי בהמלע"ר.

- הגרמנים חילקו את פולין לשניים – מערב פולין, מזרח פולין ומרכז פולין. את מרכז פולין ניהל ממשל אזרחי גרמני, הגנרלגובנמן. מערב המדינה סופח לרייך. חלקה המזרחי סופח לברה"מ.
- פולין מפסיקה להתקיים שבועיים אחרי פרוץ המלחמה. בניגוד למדינות אחרות שממשיכות להתקיים, בין אם כמדינות ואפילו חלקן נשארות בשלטון עם מדיניות פנים. **פולין לא קיימת יותר**. ממשלתה גולה ונמצאת בבריטניה.
- על אוכלוסיית פולין הוטל משטר קשה, ועבור היהודים אלימות חזקה יותר.
- עם פלישת גרמניה לפולין הוכרז מלחמה ע"י צרפת ובריטניה, אך בהתחלה הן לא פעלו ומלחמו כמעט.
- תוך חודש נכבשה פולין במה שכוונה "מלחמת הבזק" – הבליצקריג, לפיה התנהלו השנתיים הראשונות של הלחימה. צבא פולין עמד לבדו מול הגרמנים. מה שאפשר להם להתחיל את המלחמה הוא הסכם רינטרוב-מולוטוב.

המדינות שלחמו בשנים הללו: **מדינות הציר**: גרמניה, איטליה ויפן. מדינות כמו הונגריה, רומניה וכו' שיתפו פעולה אך לא באמת היוו חלק ממדינות הציר. **בנות הברית**: ברה"מ, ארה"ב ובריטניה. ארה"ב נכנסה בפרהל הרבור, צרפת לא חלק מבנות הברית כי היא נכבשה במהרה.

המשלך רוב המלחמה, עד 1941, היחידה שנלחמה בגרמניה היא בריטניה. היא המדינה היחידה שנלחמה מתחילתה ועד סופה היא בריטניה. חלקן הצטרפו יותר מאוחר, חלק יצאו וחלק נכנסו, בריטניה היחידה שעברה את כל המלחמה. יש לכך משמעויות כלכליות על גריטניה במהשך.

חלוקת פולין תלווה אותנו עד סיום מלחמה. יש לחלוקה הזו חשיבות. דנציג – אזור המריבה/ויכוח של גרמניה, יש בו מוצא לים והרבה דברים שנאלצו לוותר עליהם בהסכמי ורסאי.

אין שום גנרל שקוראים לו גובנמן. קוראים לזה הגנרל-גוברנמן, מהמילה general, איזור הממשל הכללי. כל מה שנדבר על פולין - מחנות השמדה, כטאות וכו' – בגנרלגוברנמן. אין מחנות השמדה בגרמניה, יש מחנות ריכוז ועבודה אך לא השמדה. המחנות בגנרלגוברנמן – טרנוב, קרקוב, ובלין, ורשה ועוד. יש כטאות גם בחלק של ברית המועצות, אך אלו גטאות מסוג אחר. יש גטו אחד חריג, גטו לודז', הקשה ביותר עם התנאים הקשים ביותר, שלא נמצא ובגנרלגוברנמן.

היטלר היה בטוח שהצרפתי סוהאנגלים לא ינקטו כל פעולה נגד פולין, אך הן הציבו לא אולטימטום. לפי היטלר, אוביו תולעים קטנות, ומי ירצה להסתבך מלחמת עולם? במהרה היתה הצהרת מלחמה. לפי עדים, היטלר נראה כאילו התאבד. הוא חשש מאוד ממלחמה בשתי חזיתות, אך הפור נפל והכוחות המזוינים של גרמניה הנאצית נשלחו לתוך פולין.

2.5.3 ~ כיבושי גרמניה הנוספים

גרמניה כבשה של המדינות הבלטיות ופחות או יותר כל מדינה באירופה, מה שאפשר לה בסוף לכבוש את צרפת וזהו זה. תחילת הכיבוש, מאביב 1940: המדינות האריות. בפרט, דנמרק, נרווגיה, בלגיה והולנד. היחס לא כמו בפולין. ביוני 1940 נכבשה

צרפת. באוגוסט 1940 החל הקרב על בריטניה – המדינה הראשונה שגרמניה לא מצליחה להביס. הכשון הצבאי הראשון של גרמניה במלחמה.

בחורף 1940-1941 – היטרל אילץ את רומניה, הונגריה, בולגריה וסלובקיה להפוך למדינות חסות. המשמעות: המדינה נשארת קיימת, אך השלטון הוא שלטון נאצי פשיסטי.

יש הבדל בין מה שקרה בין בולגריה לשאר המדינות ליהודים. זו המדינה היחידה מבין המדינות לעיל שהיהודים בה לא נרצחו. הממשל בה הגן על היהודים. זה לא משהו ידוע, מדברים בעיקר על דנמרק כעל מדינה שהצילו את היהודים שלה. לעומת הולנד, שיש לה תדמית של חסידי אומות עולם וכו' – רובם נרצחו בשואה. "זוכרים את אנה פרנק בעליית הגג אבל שוכחים שיש מי שהלשין עליהם".

בפריז, החתנתה הרכבת, אוגוסט 1914 – צעדו אל המלחמה בפרחים, אך לא כן במלחמת העולם השנייה. אף אחד לא רוצה להלחם. 4 מיליון גברים, ספרט כוכבי קולנוע, מתכייסים לצבא, מרביתם חלקאים. היה מחסור גדול בצידוד, רובה אחד לכל שני אנשים. "הייתה קופסא אחת עם 10 כדורים והיה אסור לנו לפתוחאותה". בצבא הצרפתי התבסס על סוסים. כינויי גנאי רבים היו לגרמניים.

2.5.3.1 סיכום שלי מהסרטים

חצי מיליון צרפתים מול 200 אלף גרמנים. 4 ימים אחרי הצהרת המלחמה של צרפת. ההתקפה שהיתה אמורה להראות שפולין לא הופקרה התקדמה 9 ק"מ. הצרפתים הציגו בגאווה את השלל המלחמתי, אופניים (סרטון של חיילים על אופניים בסרטון תעמולה צרפתי). "החייל הצרפתי הראשון המעלה" הפך למשתף פעולה הדוק על הנאצים והוצא להורג בסוף המלחמה. הצרפתים חשבו שבגלל יתרונם המספרי ינצחו את הגרמנים בקלות. אף אחד לא רצה להלחם את המלחמה של 1914, וההנחה של צרפת הייתה כי יש להתבצר מאחורי קו מאג'ינו, באורך מליון וחצי מטרים מועקבים של בטון ו-16 שנים של בנייה, עם מבוך של מנהרות, ו-200 אלף איש איכלסו אותו. ההנחה – טנקים גרמנים לא יצליחו לעבור באיזור הצפוני לים, כי בלגיה התנגדה לכך (טרם נכבשה). קו ציקפריד – שרשרת הביצורים שהיטרל הקים מול מאג'ינו. הגרמנים לא תוקפים ומנסים להמנע מחזית שנייה. הצרפתים פינו את אלזס לורן כאמצעי זהירות.

[הבהרה לא קשורה ביחס לתגובה שקראתה בכיתה: סרט דוקומנטרי ≠ אמת. הוא ערוך, ואף אם הוא מורכז מסרטים ועדויות מאותה התקופה, יש לו עריכה וקריינות, ויש בחירה מה נכנס אליו ומה לא. יותר חשוב מזה, מישהו החליט מה לא להכניס לסרט, כי יש לו אג'נדה. תיאורטית, אם בסרט היה נערך ע"י הנאצים, זה היה מוצג אחרת, כמו סרטי תדמית לגטאות]

צנחים גרמנים צנחו על אדמת הולנד וצעדו לתוך בלגיה. תרחיש ההטעיה של היטרל: כאילו הם עומדים לכבוש את צרפת דרך בלגיה, כמו ב-1914. גמלה המפקד העביר את עילית הצבא הצרפתי לתוך בלגיה. הם בלמו את התקדמות הגרמנים בבלגיה, אך היטרל שמח על כך – הוא הצליח להטעות את צרפת. "כולתי לבכות מרוב שמחה". הוא נתן הוראה לא תקוף את הכוחות בבלגיה מהאוויר, אלא לתקוף מאוחר. היטרל תקף ממקומות עליהם לפי צבא צרפת "אף טנק לא יוכל לעבור את ההרים הללו היוערים בצפיפות", אך הדבר היחיד שעצר אותם הם פקקי התנועה שהם עצמם יצרו. הטנקים הגרמנים עברו מהר את העריות של צפון צרפת. הגרמנים מחצו כל התנגדות. מפקדי הצבא הצרפתי לא ידעו איפה האויב נמצא. תוך 8 ימים המפקדים כבר היו מוטשים כליל מבחינה פסיכולוגית. הגמנים הגיעו לתעלת למנש. גם חיילות אנגלים כותרו באיזור. ראש ממשלת צרפת מפטר את גמלה. הוא ממנה שני גיבורים ממלחמת העולם הראשונה.

היטרל הניח לצבא צרפת לסגת בשקט, בבשיל לא לעצבן את בריטניה שכוחותיה נמצאו שם. צ'רצ'יל מצווה לקחת כל שלי שייט שמסוגל לשוט לחלץ את הלוחמים הנצורים, בינהם הגנרלים הבריטיים. מטוסי שטוקה הפילו ספינות רבות. אף על פי כן מאות אלפי חיילים חלצו, והצבא הבריטי ניצל. הבריטים נשלחים למרכזי הצטיידות מחדש, ובריטניה משבחת את המבצע. צ'רצ'יל טען ש"אין מנצחים מלחמות באמצעות נסיגה". המבצע לעיל התרחש בדנקרק. ב-4 ביוני צ'רצ'יל נאם נאום לפיו לעולם לא יכנעו. אכזריותם של הנאצים הייתה כבר ברורה לבריטניה. הלוחמים הבריטים התירו מאחוריהם בדנקרק את כל ציודם, שגרמניה באותו היום (4 ביוני) לקחו.

2.5.3.2 סיכום של שרית

המלחמה המדומה – בריטניה וצרפת מכריזות מלחמה בגלל פולין, אך בגלל תחושת העליונות והמחשבה שקו מאג'ינו (כמו הגדר של ביבי סביב עזה, או כמו ב-73' ביום כיפור עם קו מוצבים הקרוי קו בר-לב שחשבו שהטנקים המצרים לא יצליחו לעבור אותו). טעות.

שיטת הלחימה: בליצקריג. הכנסת כל הכוחות, אוויר ים ויבשה, באש מאסיבית וכיבוש מהיר של אזורים. "ברגע שזה מתחיל זה מאוד מאוד מהיר. לכבוש את פולין בשבועיים זה כלום". אופן הלחימה הזה חדש, והתאפשר באמצעות התחזקות לפני מלחמת העולם השנייה. גריטניה כורתת בריתות בין גרמניה לבין איטליה (ברית רומא-ברלין) ואח"כ רומא-ברלין-טקוין, שסייעו לגרמניה לנצח במלחמה בשנתיים הראשונות.

הפעם הראשונה שגרמניה לא מצליחה לנצח היה במבצע הרי היס, נגד בריטניה.

2.5.4 ~ רעיון "הסדר החדש"

"מאוד מאוד חשוב ויש נטייה לתלמידים לא להבין את זה". הסדר החדש: כבוש, שלוט, ונצל. זהו פרק נפרד בספר שלנו. זהו רעיון, ולא עקרון. רעיון הסדר החדש מדבר על סדר כלכלי, חברתי ופוליטי חדש בעולם. הוא מבוסס על שני עקרונות: מרחב מחייה ותורת הגזע. זכרו: התפישה הנאצית למרחב מחייה לא היא לא תפישה של כיבוש, אלא כאילו זה היה שלהם מעולם.

פירוט המצגת הקודמת. העולם מחולק ע"פ תורת הגזע, ולכן ברגע שכובשים מדינה מתייחסים למדינה בהתאם לגזעם. לדוגמה, עם נכבשת הולנד, מתייחסים אליהם כמו לארים. עם נכבשת פולין – "פחות". **היחס לעמים הנכבשים הוא בהתאם למדרג הגזעי שלהם.** יש לזה משמעות בניהול המדינה. מדיניות אריות יכלו לנהל את מדיניות הפנים בצורה "חלקית+" (אך לא מדיניות חוץ כי "הם לא מדינה הם חלק מהרייד"). לעומתם "אין פולין" – היא נכבשה ולכן השלטון ישיר ונאצי. היחס לפולנים הוא "קצת, לא הרבה" יותר טוב מליחס ליהודים. מיליוני פולנים נרצחו (היו שם גם משתפים וכו'). מחנות ההשמדה נמצאים בפולין בין היתר בגלל שזהו האיזור הסלאבי.

עיקרי רעיון סדר החדש:

- הקמת סדר חברתי-כלכלי-מדיני במסוסס על האידאולוגיה הנאצית – סדר חדש שיחליף את הדר הקיים, במבנה חדש ובחוקים חדשים אשר יקבעו אלו עמים זכאים לחיות בעולם, מה מקומו של כל עם ועם, מהם הגבולות המדיניות וכיצד יתפתחו העמים, ומה יהיה אופי היחסים ביניהם.

- מיון ודירוג העמים האירופים לפי תורת הגזע:

- העמים ממוצע ארי – הולנדים, דנים, ונרווגים יהיו בעלי מעמד שווה זכויות בבאימפריה הגרמנית.

- העמית הסלאבים – רוסים ופולנים, ייעודם הוא לשרת את הגזע הארי.

- הגזעים הנחותים – יהודים וצוענים, (בהגדרות מסוימות, אנטי-גזע). הם נועדו להשמדה ואין להם מקום בסדר החדש.

מוטיב חוזר של ויכוח בין מורה כלשהו לעמירם, הוא יוצא.

הערה: צרפתים ואנגלים מחשבו למשהו ביניים – מעל הסלאבים ומתחת לארים. ערבים בתחתית, הם אומנם גזע (בניגוד ליהודים) אך מתחת לסלבים. המדרג הגזעי של היפנים וה"צהובים" הוא גם היה נמוך.

הפתרון הסופי הוא אחד מהתוצאות של הסדר החדש – בסדר החדש אין יהודים, כי מקומם הוא "אין".

(2.5.4.1) מימוש הסדר החדש

- עבודות כפייה – רוסים, פולנים, רומנים – לא רק יהודים – נשלחו לעבודות כפייה בתנאים קשים, ורבים מהם מתים מהתנאים (אף כי לא נרצחים במחנות השמדה). כשבעה מיליון עובדי כפייה הועברו לגרמניה. זאת כדי לשרת את כלכלת הרייך.

- העברת אוכלוסייה בכפייה – העברת אוכלוסייה ממקום מגוריהם, על מנת לאפשר יישוב גרמנים במקומם. עם חלוקת פולין יישבו הנאצים אוכלוסייה ארית שם.

- המתות "חסד" ולבנסבורן – כדי "לטהר" את הגזע הארי, אישר היטלר ב-39 את מבצע "המתת החסד" (האוטנזיה) התחילה בתוך גרמניה המתות חולי רוח, נכים, מפגרים, חולים במחלות סופניות ותורשתיות, ועוד. עשות אלפי גרמנים "ארים" נרצחו במבצע זה. המבצע הופסק לבסוף בלחץ הכנסייה הקתולית ובשל לחץ דעת קהל.

- לונסבורן – התחיל בגרמניה, מרכזי הרבייה. התחיל עם נשים אריות גרמניות והמשיך שמדינות כבושות עם נשים אריות לא גרמניות. מיועד להשבחת הגזע הארי.

- ניצול כלכלי – מזון, מוצרי תעשייה וחומרי גלם הועברו מהארצות הכבושות לגרמניה. הנאצים שדו סחורות שטרי כסף, זה, אוצרות אומנות ועוד. ברוסיה שרפו הכל בשיטת "אדמה חרוכה" כדי שהנאצים לא ישתמשו בזה. "הצבע צועד על קיבתו", וכן על צידו – ביגוד, לחימה וכו'. קווי אספקה ארוכים יותר אמנם יותר קשה. והחורף הרוסי הוביל אח"כ להפסדם באוסיה. מזון לדוגמה, לא נשלח לגרמניה, אך יצירות אומנות, בגדי ילדים וכו' כן. דברים שמשמשים את הצבא כמובן שלא נשלחו לגרמניה.

- הפתרון הסופי – אתם יודעים מה זה. חוץ מזה הרחבה בשנה הבאה. רצח שיטתי של היהודים, שמתחיל מאמצע 41, ובעיקר ב-42 ו-43. במהלכו, הנאצים הקימו מפעלים של רצח. זה לא אנשים שמתים מהתנאים במחנות עבודה, או מהתנאים בגטאות. אלא ברצח שיטתי שלטובתו מוקמים מרכזים, AKA "מחנות השמדה". התחיל בבורות ולא במחנות השמדה.

פירוט הקרבות והכיבושים – תראו את "אפוקליפסה", סדרה ממש טובה. לא נפרט על זה.

2.5.5 ~ יהודי פולין עם הכיבוש

בשיעורים הקרובים נדבר על יהודי פולין ועל הגטאות.

(2.5.5.1) הקדמה

אנחנו חיים במדינה ריבונית המדינה על אזרחיה. זה לא המצב בפולין. לכן, צריך להיזהר בשיפוטיות כלפי דברים שמדברים עליהם – קל יחסית לשאול "איך הם לא מרדו/ברחו/עזרו". זה לא אומר שא-אפשר לשאול שאלות, אבל, אין לנו זכות לשפוטם כי לא היינו במצב הזה. אנחנו לומדים יהודים יותר מ-80 שנה אחרי וידיעם את סוף הסיפור (מחנות השמדה, פתרון סופי וכו') – הם לא. לפני כן, תמיד היו פוגרומים ואנטישמיות, אך היהודים הורידו את הראש, אמרו אוקי זה יעבוד וזה היה נגמר. אין תקדים לאירועי השואה. עד שלב מאוד מאוחר, הם עלו על הרכבות ולא ידעו שהם נוסעים למחנה השמדה.

(2.5.5.2) חזרה על החומר

במשך כשלושה חודשים לאחר פרוץ המלחמה היה הגבול הסובייטי במזרח יחסית פתוח ו-300K יהודים נמלטו אל השטח הרוסי. כבר ידעו מה קורה ליהודים בגרמניה ולכן הם ברחו. חלקם הגדול, היו צעירים ללא משפחות. משתי סיבות: ה-state of mind של צעירים יותר גמיש, וכן הם לא צריכים לגרור משפחה אחריהם. מנהיגי תנועות הנוער היו חלק ממנהיגות הצעירה. חלקם, נכנסו לגטאות, פעלו וסייעו שם. מאוחר יותר הם היו אלו להוביל את המרידות בכטאות. כאשר מדברים על גטאות ומחנות השמדה – מדברים על מרכז פולין.

(2.5.5.3) השואה בפולין עד תחילת הפתרון הסופי – "בחירה בעולם ללא בחירה"

יש בחירה. הבחירה היא בעולם שלא בחרו להיות שם, בתנאים קשים. ובתוך כך צריך לבצע בחירות – במרה האנושית, איך להתנהג ולדאוג לילדם, איך והאם לשמור על צלם אנוש, וכו'. בהינתן העולם שאתה לא יכול לבחור (הגטו), יש לך בחירה. "אבל אנחנו לא שופטים את הבחירה".

(שיר – מה הייתה המילה שואה)

ב-21 בספטמבר 1939, נשלחה איגרת הבזק של היידריך, ראש משטרת הבטחון הגרמנית, אל מפקדי האיינזצגרופן – תפקידן לטפל ולנהל את הדברים במקום, בדגש על מתנגדי משטר ויהודים.

היא הייתה אגרת סודית, וממנה אפשר ללמוד על תוכניות העתידיות של גרמניה כלפי היהודים. הערה: היא לא מופיעה בספר, אך חשוב לדעת ולהבין אותה.

- פינוי כל היהודים מאזור מערב פולין. איכוסם של יהודים ברבעי מגורים מיוחדים בערים שגודלן מעל 500 נפש ונמצאות בסמוך לתחנות ומסילות רכבת.

הערה: הם לא ידעו למה. הם רצו לרכז עד שיעבירו.

- ארציצה של מפעלים יהודים. לא כל הרכוש והמפעלים. הם השאירו את מה ששירת את האינטרסים שלהם.
- הקמת מועצת זקנים = יוגנרטים שיואכו מעד 24 אנשים סמכותיים בעלי השפעה, או מהרבים שנותרו בקהילה. הם אמורים להיות כפופים לצבע הרייך ולהשמע להוראותיו.

2.6 ~ הגטו

2.6.1 ~ לפני הגטאות (חזרה)

כל הדברים שנעשו בגרמניה עד 39 הגיעו בבום אחד לפולין, ואף מעבר לכך (כלומר, היחס ליהודי פולין היה אף יותר גרוע מזה של יהודי גרמניה, או דנמרק לצורך הנקודה).

1. **פיגעה במוסדות דת ותרבות יהודיים:** זקני היהודים נגחו בהתרסה ברחובות, ספרי קודש חוללו, בתי כנס סובתי מדרש נשרפו, לעיתים עם המתפללים בפנים. כמו כן נאסרה שחיטה כשרה, לימודי תורה, תפילה בציבור, וחובת עבודה בימי שבת וחג. תשומת הלב העיקרית הפונתה להשפלתם את היהודים

2. **צעדים להפרדה:** טלאי צהוב, איסור כניסה וכוכ.

3. **הגבלת חופש התנועה**

4. **הרס קיום כלכלי:** ארציצה של כל בית מלאכה גדול (עד לכדי חנויות מכולת קטנות), החרמו דירות יהוהידם אמידים, נאסר להחזיק כסף בסכומים גדולים וכו'.

5. **חטיפות יהודים לעבודות כפייה:** לא קרה בגרמניה. חדש לפולין. חטפו מהרוב לעבודות כפייה (לפני הקמת הגטאות). דברים כמו סחיבת משאיות, עבודות שירות במחנות צבאיים, גרייה, בניית תשתית, ועוד. חלק מהעבודות מועילות, וחלקן חסרי פואנטה ונוצרו אך ורק בשביל להשפיל ולנצל את היהודים – לדוגמה ללכת ולהחזיר אבנים ממקום למקום. מיום הקמת הגנרל גוברנמן חויבו יהודים בגיל עבודה לצאת ולעבוד.

6. ישנה תמונה מפורסמת של גרמנים הבוזים יהודים זקנים פולניים. במקרים אחרים הכריחו אותם לרקוד ברחוב, ועמדו וצחקו. המון דברים שמטרתם הייתה השפלה בלבד.

ההפרדה הוא לא בידוד בין היהודים לגרמנים (הגרמנים עוד לא גרים בפולין), אלא גם מול האוכלוסיה המקומית.

זוהי לא מילה שאנשים נבהלו ממנה לפני השואה. זו לא הייתה מילה עם קונוטציה של צפיפות, רעב, מחלות ומוות. לפני כן, זו פשוט הייתה שכונה יהודית סגורה שבה חיו יהודים. היהודים באירופה חיו באיזור סגורים. אפילו במדינות ערביות – שם קראו לזה "מלאח" (דומה מאוד לגטו), כי ע"פ הדת המוסלמי יש מעמד מיוחד ליהודים שנועד להשפיל אותם.

בערים באירופה, היהודים לא יכלו לגור מחוץ לגטו, אבל זה היה גם אינטרס של היהודים – זה שמר עליהם. זו הייתה שכונה סגורה, עם שער, שבה הם יכלו לשמור על המנהגים שלהם, ולא להתבולל. בחלק גטאות באירופה, בחגים וימי ארשון היו עיתות שבהם לא הייתה אופציה ליציאה וכניסה מהגטו. לא היה שם רעב, זה לא גרם למגיפות, ולא הייתה לכך גונוטציה שלילית. כמו הרובע היהודי והמוסלמי בירושלים. הגטו הראשון היה הגטו נובו, בונציה. התחיל בימי הביניים.

2.6.2 ~ הגטאות הנאציים

בשונה מבעבר, בגטו הנאציים שייסודותיו הוקמו בעקבות אגרת הבזק של היינריך, התפיסה השתנתה – רוצים לבודד אותם, בשביל "משהו" (לא ידעו עוד מה).

1. הגטו הראשון – פיוטקוב, הוקם ב-39.
 2. הגטאות ברוסיה הוקמו בידיעה שהולכים להשמדה, בניגוד לגטאות ברוסיה.
 3. גטו לודג' – השני מביניהם, מאוד מיוחד ועליו נדבר בהמשך.
 4. גטו ורשה – הגדול והצפוף מביניהם. בסוף היו שם 60K היהודים והוא התחיל עם 400K שנדחפו לשם בהדרגה (כשליש מאוכלוסיית ורשה). הקמתו נמשכה כשנה. תמדי היה צפוף כי גם כאשר לא היו שם הרבה אנשים צמצמו את השטח.
- גטאות הוקמו בעיקר המרכזית/הגדולה ביותר באיזור, ועוד בהתחלה הגיעו לשם יהודים מכל האיזור. לגטאות מסויימות כמו גטו ורשה הגיעו בשלבים מסויימים אף ממדינות אחרות כמו גרמניה.
- המעבר לגטאות היה מהיר וחד. מותר להם לקחת כמות מסויימת של דברים, ורוב רכושם נשאר בבתיים. הם לא ידעו לאן הם הולכים והגטאות האירופיים היו הדבר שחשבו עליהם. נאלצו למסור לגרמנים תגשימים, כסף וזהב. גם בתוך הגטו וגם מחוצה לו נגרשו לשאת את הטלאי הסימן (כי בפנים התובבו אנשים שלא היו יהודים). הרכבת החשמלית לדוגמה, עוברת בתוך הגטו (על אף שאין תחנה שם). בפולין לא היה טלאי צהוב כמעט, אלא סרט לבן עם מגן דוד כחול.

2.6.3 ~ הקמת הגטאות

לא קורה ביום אחד. לודג' היה בין הראשונים, ובגלל מיקומו (צמוד לגנרל גוברנמן, אבל בתוך גרמניה והאוכלוסיה סביב גרמנית). לכן היה בין הסגורים והקשים ביותר. הגטאות הוקמו בשכונות הכי עניות בעיר – ליד איפה שעוברים פסי רכבת. מקומות רועשים ובהם התנאים פחות טובים, האוויר פחות נקי וכו'. כמובן שלנושא פסי הרכבת היו מטרות נוספות.

ישנה תרומה מפורסמת של גרמנים הבוזים יהודים זקנים פולניים. במקרים אחרים הכריחו אותם לרקוד ברחוב, ועמדו וצחקו. המון דברים שמטרתם הייתה השפלה בלבד.

הבהרה: כל הגטאות שונים. ננסה לדבר על הדברים שדומים ביניהם. אך כמות המגיפות, אופן הניהול, כמות הצפיפות, רמת הסגירות וכו' – מאוד שונים בין גטאות.

השטח היה מאוד מצומצם. בגטו וילנא היו בין 5-8 נפשות בחדר אחד. בגטו ורשה הייתה הצפיפות הגדולה ביותר, בין 15-30 אנשים בחדר. לכל דירה (קבוצה של חדרים) היה מקלחת אחת – בערך 30-40 אנשים על מקלחת.

בגטו אין שוויון כלכלי-חברתי. לא כולם עניים. לא כולם רעבים. יש שם אנשים מאוד עניים ויש בה אנשים עשירים. גטו זו שכונה. יש שם נשים, וגברים, וילדים, ופושעים, ומנהלים והכל. וחיים שם כמשפחות. בניגוד למחנות (לא בהכרח מחנות השמדה), גטו היה שכונה לכל דבר. במחנות כמעט ואין ילדים, יש הפרדה מגדרית, לא חיים כמשפחה, ומטרתם אחרת.

אומנם רוב האוכלוסייה ענייה ורעבה, אך לא כולם. עדה מורשה במסע הקודם לפולין, ספירה שבגלל שחיו עוד קודם לכן בורשה והנאצים היו צריכים את המפעל של המשפחה העמידה שלהם, היא לא כל-כך סבלה מרעב.

(2.6.3.1) מטרות הקמת הגטאות

כאשר נדבר על הסיבות באופן כללי – נדבר על הסיבות האמיתיות. לא על הסיבות שהנאצים פרסמו תאוכלוסייה וליהודים. הסיבות המוצהרות:

- נועד לשמור על היהודים בגלל האנטישמיות והכל
 - למנוע שמועות שליליות פוליטיות, חתרניות ותבוסתניות מצד היהודים
 - למנוע התפשטות של מגיפות מדבקות שמקורן ביהודים, ובכך לשמור על מצב סניטרי תקין.
 - למנוע שוק שחור (שהיהודים הואשמו בניהולו)
- המטרות המוצהרות נועדו גם להרחיק את הפולנים לגטאות. רצו שהפולנים לא ירצו להיות קרובים ולעשות עסקים עם היהודים (אם כי התקיימו כאלו במקומות מסויימים). להסברים האלו לא היה בסיס. להלן הסיבות האמיתיות:
- **ריכוז ובידוד:** הפחדת האוכלוסיה הפולנית במאצעות הפצת שמועות בדבר מחלות וכו'.
 - **ניצול כלכלי:** כאשר נכנסים לגטו הנאצים לוקחים את הרכוש שלהם. חלק מהרכוש נשלח לגרמניה, בחלק השתמשו. הניצול הכלכלי בא גם בנושא שם עובדות כפייה, כי הפכו לכוח עבודה זול/חינם. בתמורה היהודים קיבלו עוד מנה של אוכל. עבודות כפייה היו משהו שבשלב מסויים יהודים "רצו" לצאת אליו, כי מקבלים אוכל (שלא היה בגטו). חלקם הצליחו להבריח את האוכל לתוך הגטו.
 - **אמצעי הכחדה עקיף:** תמותה כתוצאה מרעב, צפיפות, מחסור ומחלות. הנאצים דאגו לפיפות בטו, הן לשם נוחות לתפוס את היהודים אבל גם לשם תמותה. הנאצים קראו לזה מוות "טבעי". אומנם הרעבה זה מוות מאוד יחסית ישיר ו"עקיף" זה קצת "מכבשת מילים", אך אין זה מחנה השמדה שיטתי = מטרת ההדעה היא לא לרצוח אותם. בין 41-42 מתו 112K יהודים בלודג' ובורשה. ביולי אוגוסט חוס אימים, הדירות צפופות ולא מאווררות. אין הגיינה ותרופות (רופאים לא חסרים).

עד שלב מסויים אפשרו לארגונים להיכנס לגטו ולסייע, מה שנגמר אחרי שארה"ב נכנסה למלחמה.

- **לשבור את רוחם של היהודים:** כשנדבר על התנגדות, זה חלק מהעניין.

בשלב הזה באירופה כבר לא היו גטאות.

2.6.4 ~ ניהול הגטו והיודנראטים

הגטאות שונים אחד מהשני. אבל באופן כללי:

- הקפת הגטו (חומה/טיל). יש מקרי קצה זניחים של גטאות "פתוחים", כלומר אנשים יכלו לצאת בחוץ ולחזור (שהנאצים אישרו).
- חובת נשיאת סימן זיהוי ותעודות מזוהות.
- משטרה גרמנית השומרת מחוץ לגטו (כדי שהאינטראקציה עם היהודים תהיה מינימלית). השומרים פולניים.
- יודנראטים – אמצעי פיקוח מאוד משמעותי שאף הקים את המשטרה היהודית (תזכורת: זו שכונה לכל דבר וצריך למנוע שם פשע). תפקיד היודנראטים היה לשרת את הנאצים ולסייע להם בפיקוח הגטו. נדבר עליהם בנפרד ובגדול הם קיבלו יחס יותר טוב (מה שלא מנע לרצוח אותם אחכ).
- גאסטפו (המשטרה החשאית הגרמנית). הפעילה הגטאות רשתות של סוכנים ומרגלים (שלא היו גרמנים).

שוב, יש הבדלים בין הגטאות. נבטון בחומות של הגטאות – החומה הגבוהה של קרקוב זה לא החומות עץ של הגטאות האחרים. לדוגמה, קרקוב היה מוקף חומת אבן אולם והיה פחות סגור ומנותק מגטו ורשה, והציאה ממנו לצורכי עבודה הייתה קלה יותר. גטו לודג' היה שונה משאר הגטאות והוא היה מבודד לחלוטין, וסגור יותר. הוא נשמר מבחוץ ע"י שוטרים גרמניים ובתוכו המשטרה היהודית פיקחה על הסדר. בגטאות מסויימים היו מצליחים להבריח אוכל לתוך הגטו. לא רק פוחי אדמה, אלא כמויות של אוכל. בגטאות כמו לודג' לא היה אפשר להכניס אוכל בכלל ולכן היה הרעב ביותר.

היו גם גטאות קטנים יותר, עם מידת ניתוק קטנה יותר.

באגרת הבזק של היידריך, רא משטרת ה-SS, נאמר להקים מועצה שתוקם מהזקנים והרבנים. הם מנהלים את הגטו והם אנשי הקשר עם הנמאצים. הם גם אחראים על מה שקורה בתוך הגטו. למה צריך אותם?

- כדי שישפגו את האשמה מצד היהודים. לפהנות את הזעם והמרירות כנגדם.

- חסיכת כוח אסד גרמני.

- השוואה והטעיה, כאילו חייהם של היהודים מתנהלים ע"י היודנראטים

היודנראט כיחיד היה מוכר ומוסמך, בעל אחריות אישית לביצוע המדיניות הנאצים, כלומר אם היא לא בוצעה הוא לא ימשיך בתפקידו וכנראה ישלח למחנה. הם שימשו כמתווכים ומשתפי פעולה עם הנאצים.

כאשר הצלב האדום הגיע לבקר, הנאצים הכינו גטו לדוגמה. לשם כך שלחו המון אנשים לגטאות אחרים מטרזין, צבעו את טרזין, והאיכלו אותם. היהודים בגטו היו צריכים לשחק את המשחק. "היה נראה בונבון". הצלב האדום האמין להם ("לא ארגון וואו, ארגון בלי שיניים שיכולתו לסייע היא מול מדינות ריבוניות החתומות על אמנות (לא רק חמאס)". הוא מצליח רק בזכות אמנות בין לאומיות [מכאן ואילך רנאט מוצדק על אונר"א והאור"ם שמום]).

תפקיד היודנראט מול הנאצים:

1. ריכוז והעברת היהודים ומציאת מדומות מגורים ליהודי הכפרים והייערות בגטו. לא פשוט – בורשה בשלב מסויים אין מקום בבתיים, ואנשים חיים בחדרי מדרגות.

2. ארגון מפקדים לפי מין וקבוצת גיל – כדי לדעת כמה אוכל להכניס, כמה אפשר לקחת לעבודות כפייה וכו'.

3. סיוע בהחרמת רכוש, תשלומי ביצוע קנסות ויישום גזירות שונות.

4. דאגה על הגיינה בגטו, כדי שמגיפות לא יצאו מחוץ לגטו.

5. ארגון ואיסוף היהודים לגירושם עם תחילת "הפתרון הסופי". היודנראטים קלטו לאן הם אוספים את היהודים מאוד מהר.

בכל פעולה הם תיווכו בין הנאצים לבין היהודים.

לאחר השואה, מעטי היודנראטים ששרדו הואשמו ע"י ניצולי שואה כמשתפי פעולה עם הנאצים. חוק עשיית עוזרי הדין בנאצים ובעוזריהם נולד מהצורך, בין היתר, לפעול כנגדם. בדיעבד, היום מבינים שזה תפקיד יותר מורכב ממה שנתפש בעבר. ישנה הבנה כי למרות שחלקם רצו להיות יודנראטים כדי לקבל תנאים יותר טובים, זהו תפקיד נוראי בעיקר בזמן הפתרון הסופי.

היו מעט דברים שהיודנראטים יכלו לעשות (ועשו) כדי לעזור. לדוגמה, בגטו לודג' גידלו בחצרות הבתים אוכל (חצרות קטנות, משהו בגודל של הכיתה פעמים לבניין עם 700-800 איש). הם גם הקימו מטבחים ציבוריים – מקומות שבהם בישלו אוכל והעניין יותר היגעו לשם פעם ביום כדי לקבל ארוחה אחת. זאת עשו באמצעות ההקצבה שהייתה להם. הם גם אומנם לא יכלו לעזור לאנשים בהברחות (יהרגו אותם) אך במקרים רבים העלימו עין מהברחות לתוך הגטו. אומנם היו אסורים בתי ספר, הקמת מניין, בתי חולים וכו' – אך הם אפשרו ואף הקימו מוסדות כאלו. תפקידים אזרחיים נפלו לידם, כמו דת, קבורה, חינוך ועוד – והם טיפלו בהם.

"אין פה האם לבצע – יש פה האיד לבצע" – שרית על היודנראט. במקרים אחדים הם גם שאלו עצמם "האם", אל המשמעות היא כנראה מוות ובמקרה הטוב מחנה עבודה.

(2.6.4.1) מפעלי תעשייה

הייתה תפיסה שהיהודים לא פרודקטיביים ויצרניים. לכן יודנראטים רבים עסקו בהקמת מפעלי תעשייה, הן בשביל לספק תעסוקה והן בשביל להועיל לנאצים ולקוות שלא יהרגו אותם. "עבודה כהצלה". בשלב מסוים הם יבינו שבכל מקרה ירצחו את כולם, וניסו לדחות כמו שאפשר את הגירוש בתקווה שבעלות הברית ישחררו את האיזור לפני.

2.6.5 ~ דילמות היודנראטים ביחס לניהול הגטו

כאשר שואלים מה הדילמות של היודנראט – הן שתיים:

- מציאת איזון בין חובת הציות לגרמנים לבין טובת הגטו: הדילמה אינה לבצע את הפקודות, אלא איד לבצע אותן. יש איזון דק בין איד לסייע ליהודים, לבין איד לגרום לך להשאר יודנראט ובחיים. עצם העובדה שהעלימו עין מאותם הילדים שהיבאו אוכל, זה גם משהו, במיוחד כאשר לדיד הנאצים הברחת אוכל דינה מוות. כמובן שהיהודים בגטו, שאינם היו יודנראטים, לא ראו את זה כטובה אלא כמובן מאליו ("ואנחנו לא שופטים אותם לגבי זה").
 - כיצד להתמודד עם יחס הציבור היהודי ששנה ובז להם: זכרו, אחת ממטרות היודנראט זה להפנות את הזעם כלפיהם ולא כלפי הנאצים. לכן, "הקהילה היודית במקרה הטוב שונאת אותם".
- הבהרה: לא הכריחו כמעט אף אחד להיות יודנראט.

קורים כל מני דברים לא הוגנים: יוהדים ספציפיים שניתנת להם האופציה ללכת לעבודות כפייה (ולקבל יותר כסף), שניתנתה פעמים רבות למקרים שלהם (רצו להציל קודם כל את המשפחה שלהם). נוסף על כן, לעיתים גם חלוקת האוכל הייתה לא שווה. "ויטמין P זה קיצור של פרוטקציה", וגטאות בהרבה מקרים שנאו אותם על זה. היה מדובר בעניין של חיים ומוות, לא על כסף או בגדים.

2.6.6 ~ דילמת היודנראטים בזמן ביצוע הפתרון הסופי

מופץ לקרוא לאחר קריאת הפרק על הפתרון הסופי:

נכיר שלושה ראשי יודנראטים – חיים רומקובסקי מלודג', אדם צ'רניקוב מורשה ויעקב גנץ מגטו וילנה. נחזור בקצרה על הנושא:

- מציאת איזון בין חובת הציות לגרמנים לבין טובת הגטו. הקושי העיקרי לא היה האם למלא את הפקודות, אלא כיצד למלא את הפקודות. לא הייתה אופציה לא לציות (כי ירצחו אותם ומשפחתם ואז יחליפו אותם) אך בתוך הסמכויות שלהם ניסו לסייע ככל יכולתם (לדוגמה מטבחים ציבוריים, כיתות לימוד, הקמת מרפאות ובתי חולים, ולקבל בשתיקה דברים שלא הקימו).
- כיצד להתמודד עם יחס הציבור היהודי ששנא ובז להם – היה להם אורח חיים ראוותני, זכויות יתר, יותר אוכל ושיתוף פעולה עם הנאצים.

תזכורת – כשקמה המדינה נתפסו היודנראטים כמשתפי פעולה, ואותם הניצולים שהגיעו ושרדו נתפסו כך. החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם כתוצאה מכך. אנשים הגיעו למשטרה ודיווחו על כך שראו משת"פים יודנראטים, ולא יכלה לעשות עם זה כלום משום שלא היה חוק לטיפול בנושא. עשרות יהודים שורדי שואה שהיו חברי יודנראט נשפטו במדינת ישראל בשנות ה-50, וחלק ניכר מהם נידונו למאסר. אחד מהם נידון למוות (לבסוף הוא לא הוצא להורג כי היה חולה וקיבל חנינה).

בתקופת הפתרון הסופי (1941-1945) נדרשו ליודנראטים לספק עשרות אלפי אנשים לגרמנים ל"התיישבות מחדש". האם להמשיך לבצע את ההוראות? האם לנסות לקיים מדיניות שבה מצילים לפחות חלק מתושבי הגטו? את מי שולחים להשמדה? באופן כללי הגירויים החלו בינואר 1942, בהתחלה בעיקר לחלמנו.

גירוש גטו ורשה החל ב-22 ביולי 1942. בהתחלה נאלצו לספק 6K ביום ולאחר כן 10K. יעקב גנץ החליט לענות על השאלה באמצעות התאבדות. לאחר התאבדותו תוך 58 יום נשלחו לטרבלינקה כ-300K יהודים.

ליודנראטים במקרים רבים הייתה את הגישה של "עבודה כהצלה" שבה ניסו להועיל לנאצים בבניית מפעלים בתקווה שזה יחזיק מספיק זמן (בתקופה הזו בעלות הברית החלו לנצח במזרח ותהקדם מערבה).

אז מה קרה בגטאות ששרדו הרבה זמן? נדבר על גטו לודג', שאותו ניהל חיים רומקובסקי. האדם שנוי במחלוקת, כנראה היה כוחני. שורדי לודג' מספרים התנהגות "מאוד לא סימפטית" להתנהגות של אותו האיש ביחס לנשים יהודיות, בעיקר צעירות (ביחד עם סיפורים לא טובים אחרים). עם זאת, בעקבות האידיאולוגיה של "עבודה כהצלה" לודג' שרד הכי מאוחר וניצלו ממנו הכי הרבה אנשים. יש שתי סיבות.

- מרבית יהודי לודג' הושמדו בחלמנו, וכאשר הוא נסגר הם הועברו לאשוויץ.
 - באושוויץ הייתה סלקציה, וככל שהגעת יותר מאוחר (ומלודג' הגיעו מאוחר) היה להם יותר סיכוי לשרוד את התנאים.
- רומקובסקי נאם נאום הידוע בתור "נאום הילדים". בנאום רומקובסקי בא ואומר – אני צריך לשלוח 20 אלף יהודים להשמדה. הוא מבחיר שאלו ימותו. הוא ביקש מהאימהות להביא את ילדיהן למות, וכן את הזקנים והחולים, ולהשאיר בגטו את מי

שאפשר להציל. "אני מוכרח לבצע את הניתוח הקשה השות דם, אני מוכרח לקטוע איברים, בכדי להציל את הגוף! אני מוכרח ליטול ילדים ואם לא, עלולים להילקח, חס ולשום, גם אחרים". "אך כיוון שלא היינו מודרגים על ידי המחשב "כמה יאבדו" אלא "כמה ניתן להציל?" הגענו אנחנו [...] למסקנה שיהיה הדבר קשה ככל שיהיה, אנו מוכרחים לקבל את ביצוע הגזירה לידינו". לא כל היודנראטים אמרו וסיפרו ליהודים שהם הולכים להשמדה, בגלל הסתכנות במרד ובלגנים. עם זאת זה אפשר ליהודים לברוח.

2.6.7 ~ תנאי החיים בגטו

יש לציין, שאינם זהים לכל אדם, ולא בכל גטו. יש אנשים עשירים יותר וכו'.

חלק מהגטאות שרדו 3 שנים, חלק חצי שנה. אחד הגטאות גם שרד 4 שנים. משמע, אנשים חיו שם. הגטאות הגדולים בפולין (בילאסטו, ורשה, לודז' וכו') פעלו לאורך תקופה יותר ארוכה (בערך 3 שנים). בתחילת '42 התחיל שילוח היהודים למחנות השמדה, ואז חלק ניכר מהגטאות נסגרו (כי רצחו את כולם).

● **צפיפות:** בורשה הגטו היה 2.4% מהעיר. חיו בו עד 450K יהודים בשיאו. בלודז' אפילו יותר גרוע. בגדול – הצפיפות גדולה מאוד, ואנשים חיו בתוך חדר. על כן אנשים יצאו מהגטו, וזה הגיע למצבים שבהם בעיתות מסוימות המדרכה לא גדולה דיה בשביל להכיל את כל האנשים. הצפיפות גוררת מגיפות. הצפיפות נשארה קבועה כאשר התחילו לרצוח אנשים במחנות השמדה, כי פשוט הקטינו את שטח הגטו.

● **אוכל:** הנאצים העבירו אוכל בסדר גודל של 184 קלוריות ליום בעבור אדם מבוגר. ("משהו כמו שני פרוסות לחם עם גבינה רק בלי הגבינה"). בחלק מהגטאות הבריחו אוכל. בגטו ורשה, 80% מצריכת המזון הגיעו בהברחה. בלודז' לא היה אפשר להבריח ולכן היה הגטו הרעב ביותר. בשאר הגטאות, נאמר, ורשה – היו גם הברחות של ילדים שיצאו דרך תעלות ביוב וחורים בגדר (בסיכון שאם ימצאו אותם ייהרגו אותם). בורשה אף היו הברחות סייטנאיות (ממש שוק שח).

● **תברואה:** נוסף על הצפיפות, ביוב ברחובות, מים לא תמיד זורמים, אין מערכת בריאות. היודנראטים הקימו בחלק מהמקומות בתי חולים, רק תרופות לא היו בהם. עד פרל הארבור, הנאצים הסיכו לארגונים להכניס דברים (בין היתר בשביל הטעיה של העולם). אלפי יהודים מתו מדי חודש בורשה. בין רופאים היו דילמות למי לתת תרופות – למי שמצבו יותר גרוע ובלי התרופה ימות, או למי שמצבו פחות גרוע וישרוד יותר זמן?

● **עבודה:** אין ממש עבודה. יש עבודה למי שמקבל עבודה מהיודנראט, או במפעלים בגטו או בעבודות כפייה. אנשים רצו לעבוד כי עבודה=אוכל.

בגטו לודז', רמקובסטי ראש היודנראט שכנע את הציבור שהדרך היחידה לשרוד היא הפיכת הגטו לאמצעי יצרני, אך השכר לא הספיק כדי למנוע רעב.

● **תרבות וחינוך:** אסור על מעל 10 אנשים להתכנס. אסור להפעיל בתי ספר. היו בתי ספר מחתרתיים שפועלים בצורה מסודרת, חלקם ביוזמה/עידוד/העלמת עין של היודנראטים. בבתי הספר האלו גם למדו עברית ועל הארץ. נתנו תקווה שתגמר המלחמה, ועוד. רוב המחנכים היו ציונים.

הייתה תזמורת, מקהלה, תיאטרון וכו'. ישנו מחזה הקרוי "הגטו", המדבר על תיאטרון שהוקם באחד הגטאות. אנשים ציירו, כתבו, היו ספריות, וכל דבר בחלק השני אחרי הבסיס בפירדמית הצרכים של מאסלו. בתחתית, צרכים בסיסיים (מים, אוכל וכו') ולמעלה בהגשמה עצמאית. אלו כל אותם הדברים שהם מעבר לצרכי החיים הבסיסיים. ביד ושם יש ציורים רבים של החיים בגטאות. יש ספר בשם "טומי" שכתב אבא לבנו בטרזין (יש כאלו שמתמשים בו ביום השואה בגנים, שם לא רוצים לתאר הכל). עיתונים, תנועות נוער וכו'.

ישנו פרויקט חשוב בשם "עונג שבת". יזם אותו עמנואל בינגלבלום, שהיה היסטוריון והבין שחשוב לתעד. הוא ביקש מאנשים רבים, רגילים (לא יודנראטים, גופים רשמיים וכו') שתיעדו את חיי היומיום שלהם. חלק ציור, סיפור. שירה וכל אמצעי אחר. את התיעוד הזה הכניסו לכמה כדים שמוטמנים באדמה בגטו. אחרי השואה מצאו את הכדים הללו (לא את כולם, חלק נמצאו יותר מאוחר) והיום הם ביד ושם. חלק גדול מהדברים שאנחנו יודעים על גטו ורשה מגיעים מהארכיון הזה. גם קשור לקידוש החיים.

מעט מאוד בניינים שרדו בוארשה אחרי WWII. בחלק מהבניינים בוארשה גרים עד היום.

2.6.8 ~ קידוש השם וקידוש החיים

1. קידוש השם – ("נמות ולא נגייס", "אללל אכבר", "אני אתעלם"). הג'אהד באיסלם הוא לא בדיוק מה שמדברים עליו (האיסלם האמיתי והדבר הזה שנמצא בעזה אלו שני דברים בלי קשר). בכל הדתות המונותאיסטיות קיים דבר דומה.

2. הורשה היה אדם העונה לשם "הרב ניסנבוים". לפי הרעיונות שלו, בכל היסטוריה העם היהודים הניסיון היה להשמיד את העם היהודי. פה המטרה היא אחרת – להרוג אותנו. אם בעבר אחת ונהיית נוצרי הכל טוב, אצל הנאצים זה לא המצב. אף בכל הגטאות הגדולים היו אנשים בגטו שנכנסו לשם בשל יהודתם – לפי האידאולוגיה הנאצית, והם היו נוצרים והלכו לכניסה אף שתי כנסיות גדולות).

נחזור לניסנבוים. אם פעם רצו להמיר את דתנו, אז קידשנו את השם בשביל לא להמיר את הדת (למות ובלבד לא להמיר את הדת). עתה זה לא המצב – הם רוצים להרוג אותנו, ולא יעזור שנקדש את השם. על כן, נקדש את החיים.

התפישה הזו הייתה קיימת בכל הגטאות. היא הייתה רלוונטית עד תקופת הפתרון הסופי – שם אין קידוש החיים. זה משהו

אחר. קידוש החיים בא לידי ביטוי בשני תחומים: פיזי, אך גם רוחני. הגדרת קידוש החיים: להמשיך לדבוק בחיים בהיבטים הפיזיים והרוחניים (לזכור – לא רק פיזי, לא רק ההשרדות).

2.7 ~ הפתרון הסופי

תזכורת: בשנים 1939-1941 מדובר על השואה עד הפתרון הסופי. החל מיוני 41 מדובר על השואה בתקופת הפתרון הסופי. מה היווה את המפנה? מבצע ברברוסה ב-1941. תחילה, ננסה להבין מה הקשר בין מבצע ברברוסה לבין הפתרון הסופי.

תזכורת נוספת: "מבצע ברברוסה" הוא שם של הפלישה הגרמנית לבריה"מ.

במה הפתרון הסופי שונה ממה שהיה קודם? זהו רצח שיטתי. מדובר על מבצע רצח מתוכנן. כאשר נדבר על שלבים בפתרון הסופי, נבחין שזה מתכונן, אך לא בדיוק. לקח זמן עד שזה הגיע לאושוויץ-בירקנהו. בגטו אחת המטרות הייתה תמותה עקיפה. הרוב לא מתו כי רצחו אותם באופן ישיר, אלא מתו מהתנאים.

הגדרה: הפתרון הסופי הוא שם קוד למבצע להשמדת היהודים בעולם באופן שיטתי, המוני וישיר.

2.7.1 ~ הסיבות לפתרון הסופי

1. **כמות היהודים** – הנאצים העריכו את כמות היהודים בברימה"ש בכחמישה מיליון. זה מספר לא נכון, אבל זה לא משנה – יש מיליוני יהודים בברית המועצות.
2. **יהודים קומוניסטים** – יש פה מלחמה אידיאולוגית כפולה. חלק גדול ממנהיגי הקומוניזם בברית המועצות היו יהודים.
3. **אובדן בלמים מוסריים** – נבע מהריחוק מהבית, מרצף הנצחונות בשנתיים הראשונות, ומדעת הקהל הגרמנית.
4. **לכוון לרצונו של הפיהרר** – תשתדלו פחות לדבר על זה. הרעיון, הוא שאנשים בשטח רצו לממש את האידאולוגיה של היטלר.

2.7.2 ~ שלבי הפתרון הסופי

1. בורות ירי	משלבי הפתרון הסופי
2. משאיות גז	5. מבצע ריינהרד
3. חלמנו	6. בירקנאו (אושוויץ)
4. ועידת ואנזה (יפורט בפרק נפרד למרות היותה חלק)	7. צעדות המוות

יש כאן מדרג. ברור שהמדרג מתאר את הממדים של הרצח, אך לא רק זה. נבחין שכלל שהמדרג מתקדם, באופן כללי, האינטראקציה עם הנאצים פוחתת – "הם לא רואים אותם בלבן של העיניים". נסכם: שני דברים משמעותיים קורים. שינוי בכמות (משתכלל אממ capacity יותר גדול) והגדלת הריחוק.

(2.7.2.1) בורות ירי

בורות הירי מתחילים ממש בהתחלה של כיבוש ברית המועצות. זמן קצר מבצע ברברוסה, תוך כדי ההתנהלות שלו, באיזורים שנכבשו.

כדי להבין את הנושא לאומק, נדבר את אייזנצגרופן (בתרגום מילולי: "עוצבות המבצע"). אלו יחידות SS מובחרות שנלוות לכוחות של הורמקט. כאשר השטחים נכבשים, תפקידם לנהל אותם. הם קיבלו פקודה בשם פקודת הקומיסרים, שבה היה כתוב "להשמיד את אויבי המשטר" (לא בהכרח יהודים), וכתוצאה מכך נבנו בורות הירי.

תזכורת: הורמקט הוא הצבע, ה-SS וה-SA אינם.

בורות ירי הוא דבר "בסיסי". לוקחים אנשים מהבית ליער הקרוב, נותנים להם לחפור בור / משתמשים במקומות בהם היו משוחות לחימה. אומרים להם להתפשט ויורים בהם לתוך הבור. בבורות ירי, במקרים רבים, אנשי ה-SS היו מיעוט ובפועל המקומיים השתתפו ברצח. כשמדובר בקהילות קטנות, הקהילה כולה נלקחת ליער. כמות הניצולים מבורות הירי היא אפסית. אלו שניצלו נכלאו בתוך כיסי אוויר ולא מתו מהירי, ובלילה יצאו וברחו.

הדבר החשוב: הוא הקרבה בין הרצח לנרצח. דבר שני, הרצח מתקיים ליד הבית, ואין יכולת להסתיר את זה מהסביבה. אחד הדברים המרכזיים אצל הנאצים הוא הסוואה והטעייה. זה לא מאפשר לא את זה ולא את זה.

גם ככל שנקדם בתהליך, **בורות ירי ממשיכים להתקיים** במלחמה. בכל פולין יש בורות ירי. זה המשיך לקרות לאורך כל המלחמה, בכל מיני מקומות. אבל כשיטה, זה התקדם.

2.7.2.2) משאיות גז

"ואז החליטו לנסות משהו אחר". מכניסים את האגוז של המשאיות פנימה, "נוסעים נוסעים נוסעים עד שהאנשים מתים". גם זה התרחש במקומות המגורים של האנשים. התסובבו בערך 20 משאיות כאלו.

2.7.2.3) חלמו

זהו מחנה ההשמדה הראשון. הוא לא ממש מוכר. המחנה נבצע באיזור לודג'. במחנה הזה רצחו בהתחלה באמצעות משאיות גז. אז מהוא ההבדל בין חלמו לבין משאיות הגז? זוהי הפעם הראשונה שישנו מקום יהודי שאליו מביאים אנשים כדי לרצוח אותם, והוא נבנה כדי לרצוח אנשים. זהו עדיין מחנה השמדה.

תזכורת: לודג' היה גטו צמוד לגבולות גרמניה.

יש כמה סיבות שלא המשיכו עם המתודות הללו:

- **עלות כלכלית** – רצח בבורות ירי הוא רצח יקר. זה מבזבז כדורים. היו נסיונות להעמיד אנשים צמודים ולירות בהם עם כדור אחד כדי לא לבזבז תחמושת.
- **איטי**
- **לא עמדו בזה מבחינה נפשית** – לא כל הנאצים הם פסיכופטים. הם אנשים רגילים. הם היו שיכורים כל הזמן כדי להיות מסוגלים לקחת חלק בזה, והם "שתו את נפשם לדעת". מדובר הן על האייזנבורפן והן על משתפי הפעולה.

2.7.2.4) מבצע ריינהרד

במהלך המבצע הקימו שלושה מחנות השמדה:

- בליז'ץ
- סוביבור
- טרבלינקה

המחנות הללו הוקמו בחלק המזרחי, ונועדו לרצח יהודי פולין (אם כי בהמשך הביאו אליהם אנשים ממקומות אחרים). אין קרמטוריום (משרפות) במחנות האלו. הרגו את האנשים בתאי גזים ואז כיסו אותם בסייד כדי למנוע התפשטות מחלות. באיזור 95% מהאנשים נרצחו עוד באותו היום, ולא הייתה כמעט סלקציה. בסוביבור למשל, המחנה היה מחולק לשניים, האיזור של הרצח והאיזור השני.

המלצה של שרית לסרט. הבריחה מסוביבור.

מובן שכאשר העלו אותם על רכבות למחנות השמדה, עשו הצגה שלמה של הסוואה והטעייה. אמרו להם לקחת מזוודות, כאשר הגיעו ביקשו מהם לכתוב מכתב למשפחה, להביא כמה שיותר דברים, ושיעבירו אותם להתיישבות במזרח. ביקשו מהם להתפשט בתואנה שמכניסים אותם למקלחת, ואז זרקו פחית ציקלון B לתוך החדר. זהו גז שבמגע עם האוויר הוא מתפשט, ואז אנשים נחנקים ומתים בתאי הגזים.

2.7.2.5) אושוויץ-בירקנאו

אשוויץ הוא קונפס של מחנות. הוא איננו מחנה אחד. "מצד החיים" שרואים בטלוויזיה, זה בין אושוויץ אחד לאשוויץ בירקנאו. יש לנו 3 אושוויצים – אושוויץ 1 שהיה מחנה צבאי פולני עוד לפני הנאצים (עם השלט "העבודה משחררת", ויש בו בניינים מאבנים), אושוויץ 2 (בירקנאו, שם אין בניינים אבנים, והוא הוקם כמחנה השמדה), ואשוויץ 3 (כרגע לא בחומר). בירקנאו מחנה ענק, והוא מהווה את פסגת הטכנולוגיה של הנאצים. במחנה הזה הנאצים מגייסים את הטכנולוגיה הכי מתקדמת של התקופה, כדי לבנות מפעל לרצח. רופאים ביצעו שם ניסויים רפואיים (לא רק מנגלה). משום שבירקנאו תוכן בצורה "מושלמת", הוא היה הרבה יותר יעיל. יש בו 4 קומפקסים של תאי גזים וקרמטורים ביחד. כלומר, אדם נכנס למלתחות להתקלח, ובאותו הקומפקס מעבירים אותו למשרפות. אף אחד מהם לא נישאר שלם, ומי שהפציץ אותם היו הנאצים בבריחתם. זהו מפעל רצח, "לא לצטט אותי אבל נכנס בן-אדם יוצא אפר". סוביבור וטרבלינקה לא כל כך יעילים. בבירקנאו נרצחו 800K יהודים, רובם מפולין.

למה מיידנק לא כתוב כאן? כי הוא לא הוקם כמחנה השמדה. הוא הוקם כמחנה שבויים. מיידנק עבר הסבה למחנה השמדה ואז הקימו בו תאי גזים וקרמטורים. זה המקום היחיד במיידנק שבו הכל נשאר. המחנה הוקם בתוך העיר לובלין (יכול להיות שטעיתי באיות), בניגוד למחנות אחרים שהוקמו בתוך יער. הבית של האנשים בעיר הוא 100 מטר מהמחנה, ואנשי לובלין "לא יכולים להגיד שהם לא הבינו מה קרה". שמעו את היריות, הריחו את שריפת הגופות.

כל מחנות ההשמדה הוקמו בתוך פולין, פרט לבירקנאו שהיה קצת על הגבול. הסיבה היא שהוא היה במיקום נוח ביחס לפסי רכבת, עם תשתית שהייתה קיימת עוד לפני הנאצים. המחנה הזה פעל עד סוף 44'. פסי הרכבת שנכנסים לתוך הגטו זהו "שידרוג" שהוכנס לגטו בעת השמדת יהודי הונגריה (כי היו המון יהודים).

באשוויץ-בירקנאו ישנה סלקציה. הסלקציה נעשת בבירקנאו וחלקם הולכים לאשוויץ 1, ומי שנשאר שם, נשאר כדי לעבוד.

2.7.2.6) צעדות המוות

אף אחד לא באמת יודע למה הנאצים ביצעו את צעדות המוות. הרעיון: ברגע שבורחים מאשוויץ, הנאצים לקחו איתם את מי שמשוגל ללכת ואיינו על סף מוות, ומציעים אותם לכיוון גרמניה (מערבה). הם הולכים בחורף (באותה השנה, היה נוראי) עשרות ואף מאות קילומטרים, ועוברים בישובים וכפרים. כל מי שנעצר, נורה. מי שנפל, ווידאו הריגה. יש כאלו שטוענים שהמטרה הייתה להעביר אותם לגרמניה לזהבית אותם בכפיה. חלק לא קטן מבית שורדי אושוויץ נרצחו בצעדות המוות. במקומות מסוימים היו כמרים (בעיקר) שאספו את האנשים וקברו אותם קבורה ראויה בקבר אחים. על הקבר כתוב את המספר שעל היד (שכן הם לא ידעו את השם של האנשים). בשנים האחרונות זיהו את האנשים (אושוויץ היה מקום מסודר וידעו למי שייך כל מספר) וכתבו את השמות על הקברים.

אז, אם שואלים שאלה, האם הפתרון הסופי תוכנן מראש, התשובה היא לא. מכל שיטה למדנו והשתכללו כדי לבנות את אמצעי ההשמדה ההמונית הבא. הרעיון היה עוד במיינ-קאמפף, אך הביצוע לא תוכנן וארך זמן.

2.7.3 ~ הלמידה מהשלבים השונים בתהליך ההשמדה

צעדות המוות עקרונית נכללות בפתרון הסופי אבל הן די יוצאות דופן מסיבות שנוציי בהמשך.

• תיעוש וייעול של הרצח

• **ריחוק של רוצח מהנרצח:** התהליך הגיע לשיא באשוויץ (בירקנאו). הרוצחים לא רואים את הרוצח בלבד. יש לו 4 מתחמי קרמטורים, "יש שם תהליך שבו בן אדם נכנס חי, ויוצא אפר". לרוצח יש כיסא שעליו הוא יושב, פותח חלון, זורק פחית ומסיים. הריחוק הזה איפשר את הדה-הומניזציה של היהודים. "מגייסים את כל הכוחות האינטלקטואלים כדי לגרום לזה לקרות" – הכל היה תוחכם מבחינה טכנולוגית.

• **הרחבה גיאוגרפית:** בהתחלה התחיל משטחי הכיבוש שנכבשו במבצע ברברוסה, באזורים המערביים, ואז התקדם מערבה (חלמו נמצא בלודז', במערב פולין). לאשוויץ מגיעים מכל מדינה באירופה, כולל יוון.

ליהודי יוון (שידעו לדינו וקצת יוונית) התקשו מאוד להבין את הפקודות הגמרניות, ולכן הם סבלו קשות מהתעללות/רצח – הם לא הבינו את הפקודות הגמרניות.

2.7.4 ~ ועידת ואנזה

הועידה התקיימה ב־20 בינואר 1942 בברלין, כ־7 חודשים אחרי שהחל הפתרון הסופי, וכמיליון יהודים כבר נרצחו בשטחי ברימה"ש. הועידה לא נועדה להחליט על הפתרון הסופי, אלא ליעל, לארגן, לתכנן ולהחיש את הפתרון הסופי. אין החלטה רשמית פתועת על הפתרון הסופי, וכנראה הדברים נאמרו באופן לא ישיר. היטלר לא נכח בוועידה כדי שלא יוצר קשר בינו לבין תהליך ההשמדה.

הזמינו אנשים לזילה בה אכלו ושתו. בוועידה נכחו ראש הגאסטפו, ראש שירות הבטחון, הימלר (ראש ה-SS) ואייכמן. אייכמן היה האדם היחיד שאיננו היה משכיל. גם ראשי המשטרה מחבלי הכיבוש השונים במזרח, וראשי מנהל נוספים (מצעעים). זוהי וועדת ביצוע, שרוצים להסיק ממנה דברים ברמה הביצועית. מטרתה:

- לתת אישור רשמי להשמדת היהודים, דהיינו לרתום את כל הרשויות והמערכת האזרחית לתיאום ולמימוש המטרה.
- יידע את אנשי המפתח על המבצע המיוחד שבראשו יעמוד היידריך היינריך, ולהבהיר להם שהם נדרשים להרתם ולפעול ע"פ ההנחיות. נוסף על כך קבעו מי הפוסק במקרה של חילוקי דעות בין הרשויות.
- להדגיש שהפתרון הסופי מתייחס לכל יהודי אירופה ללא הגבלות גיאוגרפיות (שטחים כבדים, מדינות גרורות, ניטרליות, בעלי ברית בעתיד ובהווה וכו').

2.7.4.1) פרוטוקולי ועידת ואנזה

מה המשמעות והחשיבות של הנתונים בטבלה בעמודים 236-237?

תשובה שלי – מטרת הנתונים היא לארגן את השמדת היהודים, כך שכל מנהל איזורי יוכל לדעת כמה יהודים צריכים לצאת משטחו ולהגיע אל מחנות ההשמדה. חשיבותם היא שקיום הטבלה הופך את התהליך למסודר ורשמי, תוך הגדרת מטרות מספריות ברורות. הן מבטאות את הטוטאליות של הפתרון הסופי, בכך שהיעד להשמדת יהודים מכל מדינה, היא כמות היהודים באותה המדינה. יש תיעוד אף של המדינות עם מיעוט היהודים, כגון אלבניה וכו'. איפה שיש מידע מדויק (אוקראינה לדוגמה), סופרים במדויק כדי לדעת כמה להשמיד.

דוגמה לנתונים: הרייך הישן, 131K, ברה"מ 5000K, אנגליה 330K וכו', אגטוניה חופשית מיהודים, אלבניה 200, צרפת בלתי כבוש 700K, צרפת כבוש 165K, נרווגיה 1.3K, אוקראינה 2,994,685 וכו'. בלראוס 4K, שוויץ 8K וכו'. הסכום הכולל הוא 11M, כולם מיועדים להשמדה. כנראה המספר של חמשיה מליון בברית המועצות לא היה מדויק, כי הייתה תזוזה בין ברימה"ש לפולין וכנראה ספרו כפלים מאלו שברחו מזרחה.

חזרה למה שאומרים בכיתה. ממספרים כמו "אסטוניה חופשית מיהודים, אלבניה 200" – עד היהודי האחרון. כולם מיועדים להשמדה. התפישה היא שילכו עד ההר האקראי באלבניה ובלבד שישמידו אותם. באוקראינה נבחין שהמספרים מדויקים להפליא – זה לא בערך, סופרים עד היהודי האחרון, ויודאו שכולם ילכו להשמדה. היו מקומות שבהם היה אפשר לדעת יותר בקלות כמה יהודים יש, באמצעות פנקסי קהילות – בכל קהילה היה פנקס שתיאר אנשים שנולדו ומתו. הדבר המיוחד בשוודיה,

שוויץ וכו' – אלו מדינות ניטרליות, והם סופרים יהודים גם שם. הם ספרו יהודים גם באנגליה, מקום שהם בכלל לא כבשו, וכן"ל על השטחים הלא כבושים בצרפת (זה היה משטר וישי שהיה משטר בובות, הוא היה כבוש בפועל).

צרפת לאורך ההיסטוריה שלטה על מדינות כמו טוניס ואלג'יר, אתיופיה ולוב ע"י איטליה, סוריה ולבנון גם צרפת, וכו'. הם ספרו גם את יהודי צפון אפריקה. מדובר על משהו טוטאלי. ביטויי הטוטאליות הם:

- לצד 5 מיליון יהודים, יש 200 מאלבניה. רצו להשמיד את כולם עד האחרון
- נכללו יהודים ממדינות ניטרליות ומדינות שתרם נכבשו.
- הטבלה כללה את יהודי צפון אפריקה בקולוניות.

לא הצליחו להגיע להסכמות בדבר בני תערובות. ההחלטה הזו לא הוחלטה, ומה שקרה הוא שגורלם של בני התערובות נקבע ע"י המפקדים המקומיים באותו האיזור.

(2.7.4.2) סיכום ועידת ואנזה

הועדה הייתה מנהלית ומתאמת, שמנסה להבין מי יחליט במקרה של חילוקי דעות (לאיכמן היה תפקיד מרכזי בכך, למרות שטען שהיה רק פקיד שקיבל פקודות). היא נחשבת שלב בפתרון הסופי, והיא מעידה על כך ש-:

- זוה רצח עולמי טוטאלי ולא מקומי
- כל המערכות תומכות לרצח
- הרצח יהיה מאורגן ע"י רשות מרכזית אחת
- ההשדמה תהיה שיטתית ותעשייתית.

פרוטוקול הוועידה הוא המסמך הכי קרוב למסמך רשמי המאשר את השמדת העם היהודי.

2.8 ~ תנועות הנוער במלחמה

הגדרה. מקום חברתי, חינוכי, ופוליטי. היום לתנועות הנוער יש פחות ערך פוליטי, אך בעבר, העולם היה עולם אידיאולוגי, והשתייכות לתנועת נוער מסוימת – אומר שההורים שלך היו מזדהים למפלגה פוליטית מסוימת. באופן כללי, אם היית שייך למפלגה מסוימת, למפלגה היה עיתון, וקופת חולים, ומערכת חינוך, וכו'. זה היה דבר הרבה יותר כולל והכל סבב סביב לאיזו אידיאולוגיה אתה משתייך אליה. המאה ה-20 קרויה "המאה של האידיאולוגיות הגדולות".

2.8.1 ~ הבונד (התנועה הסוציאליסטית)

לא במיקוד. אנחנו נדבר בעיקר על תנועות הנוער הציוניות. הסיבה: כי אנחנו חיים במדינה ציונית. אז לצורך הנקודה לא נדבר על "הבונד". הבונד לא קיים אחרי מלחמת העולם השנייה כי רובם נרצחו בשואה. הסיבה: הדתיים והחרידים, אם לא היו שייכים למפלגות דתיות, היו שייכים לבונד. זו תנועה קומוניסטית ולכן לא ציונית, ולא מרחיב עליה.

קונטקסט: מנהיג תנועת הבונד בורשה מת לפני 16 שנים, והגיעו לשם מכל העולם. חוץ מישראל. הציונות והבונד זרים.

רוב האוכלוסיה היהודית בפולין הייתה שייכת לבונד, והציונים היו מיעוט, אך מי שלרוב הנהיג את המרידות היו הציונים והבונד לקח חלק (במקומות אחדים אף כנראה הנהיג). בגטאות הגדולים, בכולן, הציונים הנהיגו את המרדים.

(ידע כללי שלי: מקור הבונד בגרעין של יהודים בברית המועצות, והייתה לו השפעה מכרעת גם על המהפכות בברית המועצות עצמה)

2.8.2 ~ תנועות הנוער הציוניות

תנועות הנוער ידעו לפני כולם מה קורה במקומות אחרים. דיברנו על הקשריות (לא היו קשרים, כי גברים אפשר לזהות יהדות אם הוא נימול). הן היו עוברות בין הגטאות ומעבירות מידע. ככה הגיע המידע על ההשמדה לגטאות. תנועות הנוער הובילו בשלבים מאוחרים יותר את המרידות בגטאות.

עם עיבוש פולין ברחבה רוב הנהגת תנועת הנוער מזרחה. לאחר תקופה, חלק מהמדריכים חזרו לגטאות. ביניהם – מרגכי אנילביץ' מ"השומר הצעיר" שינהיב בעתיד את המרג בגטאות. תנועות הנוער באותה התקופה ניהלו מטבחים וכו', כארגון הררכי שיכול לגייס אנשים רבים. **למה הן היו רלוונטיות:**

- ערעור המסגרות החברתיות הקיימות
- ההנהגה היהודית המבוגרת וההורים התקשו להתסגל למצב החדש.
- חברי תנועות הנוער הצליחו להסתכל אל המצב החדש
- הקשר הקבוע של הצעירים עם תנועת הנוער הפכו את תנועת הנוער למקום שמקנה בטחון לצעירים מעוררים.
- חברי תנועות הנוער לא היו אחריים על משפחה ולכן לקחו יותר סיכונים.

מה הם עשו:

- לרוב, מתחו חברי תנועות הנוער ביקורת על מדיניות היודנראט. בעיקר – בפתרון הסופי.
- חברי תנועות הנוער הבינו יותר מהר מהאחרים, ש"להוריד את הראש" ו"נתעלם וזה יעלם" לא יעובד. בין היתר בגלל שיש להם מידע מוקדם יותר לאזורים האזרחיים, וידע שהתחילה ההשמדה. המבוגרים לא האמינו ברובם, ואלו שהאמינו, קיוו להפטר ממנה בשיטות הישנות.
- אם לפני המלחמה תנועות הנוער הציוניות חינוכו לעליה לא"י, כרגע מכחנים לטובת כלל הציבור.
- הקמת מרכזי עזרה, חינוך ותרבות לתושבי הגטו (לא רק הילדים, אך בעיקר הילדים)
- יצירת קשרים עם גטאות אחרים – גטו ורשה שימש מרכז ממנו יצאו שליחים לגטאות אחרים כדי לפקח על קיום ופעילות תנועות הנוער ברים אחרות, ולהעביר מידע. הקשרים (ובעיקר קשריות) היו בעלי חזות ארית ולרוב זהות נוצרית שאולה. רבים מצאו את מותם.
- פרסום עיתונות מחתרתית – חרף האיסורים. [שרית מסבירה: "עיתון זה מן משהו כזה, שהיו מדפיסים על נייר, והיו בו כתבות, וטורים, ומגזינים"].
- למה העיתונות נעשתה ע"י תנועות הנוער? כי להן הייתה את המידע. העיתונים לרוב היו על נייר דק, או עמוד אחד.
- "חשוב שתבינו את זה – ילד שנכנס לגטו הוא לא ילד". ילדים בגטו במקרים רבים סדאגו למשפחתם, כלומר הביאו אוכל (נאמר דרך פרצות בגדרות ותעלות), דאגו לילדים בבית וכו'. לפעמים בידי ילד בגיל 8-9 הייתה האחריות בנוגע לאיזה אוכל יהיה למשפחה שלו. בגטו הורים לא יכלו לשמור על ילדים, ואף לפעמים המצב היה הפוך. זאת, בין היתר, כי רבים מההורים היו נשלחים לעבודות כפייה. את תפקיד ראש המשפחה תפסה פעמים רבות האישה. לא הייתה כמעט שום מסגרת לילדים.

2.8.2.1) שתיקת הארכיון

ביום רביעי נראה את "שתיקת הארכיון". זהו סרט שצולם בגטו ורשה. קחו בחשבון ב-95% ממה שצולם בגטאות, היו צילומים של הנאצים. הסרט מעולם לא הופק. שליטת הארכיון מנסה להסביר את הצילומים, ואיך הם רצו להציג את הגטו, היהודים ואת עצמם.

2.8.3 ~ המרידות בתנועות הנוער

2.8.3.1) אבא קובנר ודבריו

מנהיג התנועה הציונית, אבא קובנר. וילנה, אמר שמשונים אלף היהודים ביורשלים-דלתיא (וינה) שרדו רק עשרים אלף. "איה מאות הגברים שגורשו?" "מי שהוצא משער הגטו – לא חזר עוד. כל דרכי הגאסטפו מובילות לפונאר, ופונאר זה מוות!". פונאר אילו בורות ירי ענקיים ליד וינה, שנרצחו בהם עשרות אלפי מיהודי וינה. "הפרו את האשליה, המיואשים: ילדכם, בעליכם, נשיכם – אינם עוד! אתכולם רצחו שם. היטלר חושב להשמיד את כל יהודי אירופה. יהודי ליטא נעמדו בתור הראשונים. אל נלך כצאן לטבח".

באמרתו, "אחים, טוב לפול כלוחמים בני-חורין מלחיות בחסד מרצחים", מופיעה בחירה – בחירה איך למות. בציטוט הזה מובא כחצי שנה אחרי מבצע ברברוסה.

הם נלחמו במדידות, על החופש למות בכבוד. המרידות תוכננו בצורה כזו שאין כוונה להמשיך לחיות אח"כ. ברור היה לכולם שהם נלחמים בכוח גדול מהם וחזק מהם בסדר גודל.

2.8.3.2) על המורדים

מאפייני מנהיגי תנועות הנוער והמורדים:

- צעירים בגיל 17-25 בתחילת המלחמה
- רווקים וללא ילדים
- בעלי השקפת עולם ערכית מוצקה
- הבינו את העולם של האידיאולוגיות הגדולות בו הם חיו
- חשו מחויבים באופן מוחלט לתנועה
- לעומתם, היו היודנראטים, שהחזיקו בתקופה הישנה – ננסה לשרוד כמה שיותר, עד שבעלות הברית ישחררו. חברי תנועות הנוער (הציוניות) לא האמינו בכך, והיו בטוחים שהנאצים ירצחו אותם עוד לפני שבעלות הברית יגיעו אליהם.

2.8.4 ~ מטרות הלחימה בגטאות

- הרצון לנקום בגרמנים.
- למות בכבוד ולא ללכת "כצאן לטבח".

- "למען שלוש שורות בהיסטוריה" – תפישה שהייתה לכל חברי תנועות הנוער, כדי שהדורות הבאים יידעו שהייתה התנגדות יהודית לנאצים, והיהודים לחמו ומתו כבני חורין.
 - רצון לשמש דוגמה ומופת לנוער בא".
- אין פה נסיון להנצל. עם זאת, הם לא התאבדו, הם היו צריכים לבחור בין למות בדרך אחת לבין למות בדרך אחרת. בסופו של דבר בסיום המרידות, ניצלו מעטים דרך תעלות הביוב וכו'. אבל זו לא מטרה מוגדרת.

(2.8.4.1) קשיי המרד

- המרידות לא החלו ברגע שהתחיל הפתרון הסופי. הפתרון הסופי התחיל בברא"מ ב-1941 והמרידות ב-1943. יש לזה כמה סיבות.
- הטעיה והסוואה מצד הנאצים.
 - זה לא התחיל בגטאות. זה התחיל במשאיות.
 - גם כאשר כבר היו מחנות, הם התנהגו כאילו הם הולכים ל"התיישבות מחדש במזרח", הם הביאו מזוודות, וכאשר הגיעו למחנה הכניסו אותם למקלחות עם סבון וזרקו אז.
 - ה"יהודי הישן" באג'נדה ובתרבות שלה לא חברה מורדת, אלא חברה שמורידה את הראש עד שיעבור זעם. זו הייתה ההתנהגות ביחס לפוגרומים.
- הצעירים שהתחילו לקבל מידע מגטאות אחרים באמצעות קשריות (ומאוחר יותר, אפילו ממחנות ההשמדה עצמה, כמו טרבלינקה וסוביבור, מאושוויץ ברחו ממש מעטים). אך גם אז אנשים לא האמינו להם. פרוטוקולים של אושוויץ הגיעו אף לשליטי מדינות אחרות, ולא האמינו להם. זה לא נתפס באותה התקופה, ולא היה תקדים למחנות שנועדו לרצח עם. גם אחרי השואה, אנשים בארץ התקשו להאמין שהשואה אכן התרחשה בממדים הללו. התחילו להקשיב להם במשפט אייכמן.
- גם כאשר הידיעות התחילו, היו עוד כמה בעיות.
- **מחסור בנשק** – הגטו היה סגור ולכן היה קשה להשיג נשק. היה ייצור מקומי של נשק ובקבוקי תבערה (בקבוקי מולוטוב), והפולנים הבריחו קצת.
 - **חוסר ידע קרבי** – באופן מסורתי היהודים לא התגייסו לצבא. רק מעטים שירתו בצבא הפולני, והיה קשה להתאמן בגטו.
 - **התנגדות פנימית** – הרבה מהאנשים לא היו מעוניינים במרד, ואף יהודים הסגירו את חברי המחתרת. הסיבה? המשמעות של מרד היא מוות לכל הגטו. היה חשש שבמידה והנאצים יגלו את אשר מתרחש הם יסגירו וישמידו את כל הגטו.

(2.8.4.2) מיקום המרד

- עם במרד היה מתרחש בגטו – אין סיכוי להצלחה, והגטו על תושביו יחוסל. עם זאת, נישאר עם המשפחה (עד שישמידו אותה בענישה קולקטיבית).
- לצאת להלחם עם הפרטיזנים ביערות (עם כי היו גטאות בלי קרבה ליער שם זה לא התאפשר). כאן יש סיכוי שהגטו לא יחוסל, ואף סיכוי להישאר בחיים. אבל לא כולם יכולים לצאת והמשפחה נשארת מאחורה.
- הלחימה עם הפרטיזנים לא פשוטה. חלק מהפרטיזנים היו אנטישמיים והרגו את היהודים שבאו להלחם. אין מה לנסות להגיע לפרטיזנים אם אין לך נשק. אבל האופציה השנייה לא ממש עדיפה.

(2.8.4.3) עיתוי המרידות

- משום שהמרד הוא מוות וודאי, לרוב עיתוי המרד היה כאשר הנאצים החליטו לחסל את הגטו (ואי לך תלוי בנאצים ולא בנו) דהיינו "לפנות אותו".
- עם זאת, יש יוצא דופן, הוא מרד גטו ורשה.

(2.8.4.4) מרד גטו ורשה

- גטו ורשה הוקם על 3% משטח ורשה, שהיו 30% מתושבי העיר. רובם הושמדו בטרבלינקה, והחלו להגיע ידיעות על הרצח בטרבלינקה. זה לקח זמן כי היהודים נרצחו ברגע שהגיעו לטרבלינקה. הייחוד של מרד גטו ורשה:
- במרד לקחו חלק כל תושבי הגטו, לא רק 700 לוחמים, אלא מרי עממי של 60K יהודים. הוא היה המרד העירוני הראשון באירופה הכבושה ע"י הנאצים. זה לא אומר שכל הגטו נלחם, אלא שיתף פעולה. הם עזרו לבנות את התשתית והסתתרו מתחת לאדמה בבונקרים, והיו כוח עורף שסייע בדברים אחרים.
 - הדרך בה הנאצים הצליחו להכניע את הבונקרים, היה באמצעות להביותם להוכנסו לבונקרים. לקח מה-19 באפריל ועד ה-16 במאי, כחודש ימים (לפורפורציות פולין נפלה תוך שלושה שבועות).
 - הלוחמים בגטו לא הכינו דרך נסיגה. יש ארגון מטורף של המרד עם תכנונים ארוכים מראש, והיה ברור שנסיגה היא איננה מטרה, אנשים הצליחו בסוף לברוח משם, בסיום הלחימה, אבל זו לא הייתה מטרה של המרד ולרוב הם ברחו דרך תעלות ביוב.

• באופן יחסי הרבה גרמנים נהרגו. הם אפילו הצליחו להשמיד טנק שנכנס. למעלה ממאה גרמנים מתו במרד.

הנאצים לא ציפו לזה, והייתה הפתעה מצדם.

מרד גטו ורשה הוא לא אירוע שנשאר בין הגטו לבין הנאצים, אלא הגיע לעיתונים ועודד מרידות נוספות בגטאות נוספים.

מרדכי אנילביץ' פיקד על הגטו, ונהרג בו. במכתבו האחרון הוא כותב שהוא ששאפותיו התמלאו ושהצליח להיות מ"ראשוני הלוחמים היהודים בגטו".

הגטו הורכב מכל מני תנועות נוער, לרוב ציוניות, אך גם הבון נלחמו בגטו ורשה. גם בגטו ורשה הנרחב היו פערים אידיאולוגיים, והוא היה מורכב בהרבה מאיך שהוא מוצג בד"כ. ההחלטות שבוצעו במרד שיקפו במקרים רבים את זהות היהודי החדש, בהתאם לאידיאולוגיה של התנועות הציוניות.

בגטו ורשה לחמו תנועות (גם ציוניות) נוספות פרט ל"אייל" הציונית. אבל הם די נמחקו מההיסטוריה. גם בין התנועות הציוניות היו פערים אידיאולוגיים, נאמר בין ההגנה, הפלמ"ח האצ"ל והלח"י. במרד גטו ורשה גם לחם ארגון ובשם האצ"י (הארגון הצבאי היהודי). אפילו בסיטואציה הקיצונית הזו האצ"י ואייל לא התאחדו ונלחמו לבד. כאשר הסתיים המרד, מי שסיפר את הסיפור במדינתו הקדושה – היו שורדי אייל, ההנהגה (מפא"י) בארץ, והאצ"י נמחקו מההיסטוריה. בשנות ה-90 בערך התחילו לדייק את הסיפור, ויצא הסרט "הסיפור של סופר" (לפני כמה שנים). האצ"י היה לארגון החמוש ביותר בגטו בזכות המנהרות שבנה. לפי הסרט, בן גוריון לא אישר להכניס ספרי לימוד עם המילים אצ"ל, בית"ר וכיו"ב.

שרית מדגישה כאן דבר – כל מורה אשר נכנס לכיתה מגיע עם מטען ערכי/אידיאולוגי, לכל ספר לימוד יש אג'נדה, לכל תוכנית לימודים יש אג'נדה. לא להאמין למה שמספרים לכם כסיפור הנכון ולא כסיפור המלא. "הסיפור הוא תמיד מורכב".

2.9 ~ ההתנגדות יהודית

ההתנגדות היהודית מחולקת לארבע שיטות שונות:

1. מרד בגטאות

2. יהודים חיילים בצבאות בעלות הברית

3. פרטיזנים

4. מרד במחנות השמדה

אנחנו נלמד רק את השניים הראשונים, מתוכם את (1) למדו בפרק הקודם. שרית תבחר לקרוא המבחן האם (2) נכלל במבחן הקרוב או לא.

2.9.1 ~ חיילים יהודים בצבאות בעלות הברית

למעוניינים – מוזיאון בלטרון. שמציג את הלחימה הזו בדיוק. הוא אינטראקטיבי עם סרטונים ומסכי מגע. צריך תיאום מראש. רובם – פשוט אזרחים (המקרה של הבריגדה בארץ והצנחנים בה מקרה מיוחד). מה יש לציין בצורה מיוחדת? הרי מרבית אזרחי המדינות התגייסו. בפועל יש דברים מיוחדים שכדאי לעבור עליהם, בפרט הסיבות להצטרפות שלהם:

• פטריוטיות למדינה שלהם

• חובת גיוס (תלוי בצבא)

• התנדברות מתוך רצון לנקום בנאצים שהשמידו את בני עמם

• יהודי א"י שהתנדבו לצבא הבריטי במסגרת "הבריגדה היהודית", שקיוו שהבריגדה תהפוך לגרעין של הצהבה העברי כאשר תוקם מדינה יהודית בא"י. בריטניה לא התלהבה מלהקים את הבריגדה, היא הוקמה הנהגת הישוב היהודי. נוסף על כך היו הצנחנים.

בפועל, באמת ראינו גיוס גבוהה יותר (ביחס לאוכלוסיה) של יהודים למלחמה.

כמיליון וחצי יהודים נלחמו בכל החזיתות, כרבע מיליון לוחמים יהודית נהרגו. נפרט קצת כל צבא:

• בצבא האדום: לחמו כחצי מיליון יהודים. מתוכם 150 זכו בעיטור הגבוהה ביותר שניתן שם, "גיבור בריה"מ". חלקם נמנו על משחרי מחנות ההשמדה ומהלוחמים שכבשו את ברלין. היהודים היו 10% מהלוחמים בעור שיעורם באוכלוסיה היה 2%. מתוכם 200 אלף (כ-40%) נפגעו בקרב. אחת הלוחמות המפורסמות היא סרן פולימה גלמן, נווטת, שביצעה 869 משימות ב-1300 שעות טיסה והטילה 113 טון פצצות על ריכוז אויב. זכתה לתואר "גיבורת ברית המועצות". בצבא האדום היו לא מעט חיילות ומפקדות באופן כללי.

לצבא האדום הייתה חובת גיוס יחסית משמעותית, אך גם יהודים מחוץ לטווח הגילאים התגייסו.

• בצבא ארה"ב היו כחצי מיליון לוחמים יהודים, כ-40% מתוכם הגיעו לפקידים בכירים. אחד מהם (קולנל מרקוס) אחרי המלחמה הגיעה לארץ כדי לסייע במלחמת העצמאות, ונהרג בטעות לאחר שלא ידע את סיסמת הכניסה לבסיס (לא דבר עברית). בצבא ארה"ב לא ממש הייתה חובת גיוס.

• בצבא הבריטי, כ-30 מיהודי א"י התנגבו כדי להלחם בנאצים. הבריגדה היהודית מנתה כ-5000 מבני הישוב בארץ

ישראלי שהוקמה בסוף המלחמה ולחמה בחזית הצרפתית. נוסף על כך הייתה את קבוצת המתנדבים הצנחנים, כולם נכנסו בצורה לא חוקית למדינות באמצעות תעודות מזויפות. תצטרכו להכיר סיפור של חייל יהודי בצבאות בעלות הברית. יש דוגמה בספר.

2.10 ~ יחס האוכלוסייה ליהודים בתקופת הפתרון הסופי

צפינו בשני סרטונים על ניסיון סטנפורד ומילגרד. ננסה ממנו להבין איך קרה שאנשים רגילים השתתפו ברצח של היהודים בשואה (הייתה להם אפשרות לא להשתתף ברצח). איך קרה, שאנשים רגילים לכאורה, שאתמול לא היו מעלים על דעתם מעשים כאלו, היו רוצחים? בנסיון מילרד היו אנשים ש(חשבו) שהם הרגו אדם אחר, נטו מתוקף סמכות.

ישנם שלושה דפוסי פעילות של יחס לאוכלוסייה הכללית ביחס ליהודים:

- משתפי פעולה: מסייעים לנאצים בהשמדה, והסגרת יהודים לנאצים. ברוב המקרים הנאצים פשוט פקדו על הדברים.
- הרוב הדומם: הגיבו באדישות לנעשה. לא סייעו לנאצים, אך לא עזרו ליהודים. אם ידפוק בדלתו יהודי בלילה, הוא לא יסגיר אותו, אך לא יעזור לו.
- מצילים: אנשים שהצילו יהודים בתקופת השואה, והם מתפצלים לשניים:

- יהודים שהצילו יהודים. יש כאן קושי רב, והסיכון כאן כפול. רובם היו במחנות פרטיזנים.

- לא יהודים שהצילו יהודים בתקופת השואה, תוך סיכון חייהם ומשפחתם. הכרה בהם כחסידי אומות עולם אם יש תיעוד. היום יש בערך 25 אלף אנשים שהוכרו כחסידי אומות עולם, מתוך כנראה מאות אלפים שסייעו.

יש דיון על מי מוכר כחסיד אומות עולם. מי שקיבל תשלום ממשי עבור תעודות מזויפות, בבירור לא חסיד אומות עולם, כי למרות הסיכון זה נעשה למטרות רווח. אך אנשים שהצילו יהודים, וניתן להם כסף לדוגמה בשביל לקנות אוכל למשפחה, לרוב לא מוכרים כחסידי אומות עולם. לפי שרית, היא מכירה שני אנשים שאמרו לה מפורשות שהם לא סיפרו על כך שנתנו תמורה (או סתם כסף כדי שההצלה תתאפשר) למי שהציל אותם כדי שיקבלו את התואר.

אנשים שהוכרו כחסידי אומות עולם זוכים להכרה ביד ושם ועזרה במידה והם (שבשלב הזה כבר מתו) או בני משפחותיהם (לדוגמה במלחמה באוקראינה) צריכים עזרה.

להלן המניעים של דפוסי הפעולה:

- משת"פים: מסורת אנטישמית, הזדהות על המדיניות הנאצים, תגמול כספי, וזיהוי עם הקומוניזם. **פחד מהנאצים הוא לא גורם לשיתוף פעולה.** כולם פחדו מהנאצים, ומי שפחד באמת בד"כ לא עשה כלום.
 - הרוב הדומם היה מונע מאנטישמיות, פחד מהשלטון, פחד משכנים אנטישמים/הלשנה, מצוקה בשל המלחמה, ורצון לזכות ברכוש היהודי. בגלל המלחמה, רבים היו עסוקים בהשרדות של עצמם, ובמקרים רבים אין להם את האמצעים לעזור לעוד מישהו. "הפולנים היו רק קצת פחות מסכנים מהיהודים". מיליוני פולנים נרצחו וחלקם הגדול עבדו בעבודות כפייה.
 - מניעי חסידי אומות עולם לרוב היו מונעים מרשות, רצון לסייע למכרים, מניעים דעתיים (לדוגמה אנשי דת וגמרים, ולעיתים גם סתם כתוליים), דרך לבטא התנגבות לנאצים (מחתרות הוקמו בנידון), ועוד.
- למרות השנים הרבים שעברו, עדיין מתרחשת הכרה בחסידי אומות עולם, כי מתגלים סיפורים חדשים. לרוב ילדהם מקבלים את התעודה ומשתתפים בטקס.

המשך בעמוד הבא

פרק 3

נספחים

3.1 ~ התייחסויות למבחנים ספציפיים

3.1.1 ~ 25A

(3.1.1.1) לקראת המבחן

סיימנו לאומיות כללית. המבחן נדחה לכבוד שבועיים וחצי. המבחן הוא "עבודת כיתה עם ציון" (מבחן, קטן). ב-18.11. יארך שעה (עגולה, 60 דקות). תז. עוד 15 דק'. כולל את חומר הנלמד עד שבוע הבא כולל, ובפרט את הלאומיות הכללית והגורמים לצמיחת הציונות.

המבנה: שאלה אחת, עם קטע מקור. בשאלה שני סעיפים. עם ספר פתוח, כמו בבגרות, אך לא עם חומר פתוח. לכן כדאי לסמן בשספר עם דיבקות.

בערך 15%.

(3.1.1.2) בעקבות המבחן

השאלה מהמבחן חולקה בכיתה בשביל קונטקסט.

א. **הסבירו** ע"פ הקטע מהו הגורם לצמיחת התנועה הציונית. **הסבירו** על פי מה שלמדתם גודס נוסף ייחודי שהשפיע על צמיחת התנועה הציונית.

חילון, לדוגמה, הוא לא ייחודי (אלא אם מדברים על כך שבגלל הריחוק מהדת היו קבוצות שחששו מהיעלמות היהדות ולכן ניסו ליצור זהות על בסיס לאומי).

ההרחקה עליה הטקסט מדבר, היא לא הרחקה המתבססת על אנטישמיות, או על כשלון האמנציפציה. ההרחקה הזו מתבצעת ע"פ רעיון הלאומית - קיימת בעם קבוצה שאינה חלק מהתנועה הלאומית. זהו "מוקש" - אפשר להוציא את המשפט המדבר על ההרחקה מהקשר, ולאבד נקודות.

חלק לא מובטל לא למד מהסיכום, אלא מהספר, ולכן ההגדרות היו לא מלאות.

ב. כאשר ההצג לא מלא, אז הקישור חזרה לקטע לא מלא. זה שובר את החיבור בין הציטוט להגדרה.

באופן חד-פעמי - לא ירדו נקודות על זה שלא תיארו את הקטע. בגלל זה, לאחדים יהיה ציון שכתוב נמוך יותר ולידו גבוהה יותר.

"שרית את יודעת שהסינים מאוד חכמים" ~ עמירם.

3.1.2 ~ 25B

(3.1.2.1) לקראת המבחן

לא משננים את הסיכום. לוקחים נושא, עוברים עליו, מסכמים אותו בנקודות (המלצה: לעשות תרשים). לאחר כל נושא, בה"כ, הלאומיות, ונניח שהוא מחולק לפאפיינים, גורמים ומאפייני תנועות לאומיות, ונניח שלמנו היום מאפיינים וגורמים - לעשות שאלה בנושא הזה. לקחת את רשימת הנושאים ביחס לזמן, ולתכנן מראש. לתכנן אילו נושאים ללמוד בכל יום, תוך התחשבות בכמה אתם חזקים בכל נושא.

בשאלות - תמיד יהיה סעיף אחד על לאומיות כללית וסעיף אחד על ציונות. לא ייתכנו שאלות שהן רק על אד מבין השניים. את יום ראשון ושני מומלץ להקדיש לשאלות כלליות, אחרי שלמדנו כל נושא בנפרד. יש שעה לכל שאלה - הרבה זמן. עם זאת, בהתחלה זה יכול לקחת זמן, וע"כ מומלץ להשתמש בשעון.

זכרו - 5 נק' מציון המבחן הן על פתיחה ומרקור. כתבו תשובות מארגנות מלאות. ככל שתתחילו יותר מוקדם, כך ייטב בהטמעת אופן הכתיבה.

מי שרוצה לשלוח שאלה, ששרית תעבור עליה ותחזיר משו"ב, מוזמן לשלוח בצ"אט בטימס לא יאוחר מיום ראשון לפני 12:00 בערב ("עד הצוהריים ככה"). כך או אחרת ניתן לשאול שאלות הן בקבוצה של הכיתה עם שרית (בשעות "רלוונטיות") ובצ"אט בטימס. ככל הנראה יישלחו עוד שאלות תרגול בטימס.

תזכורת - מבחן עוד שבוע. ביום רביעי נתחיל ללמוד חומר שאינו למבחן. ביום של המבחן יש גם שיעור וגם מבחן. ראשית כל, תחולק תוכנית לימודים, נושאי הלימוד ומבנה הבחינה. סיכום כבר עלה. ניעזר גם בטבלה שעשינו. אפשר לשלוח שאלות לשרית והיא תנסה לענות, למרות שאבא שלה בביה"ח. עדיף וואטסאפ בפרטי. השאלות במבחן מערבות הכל מהכל - שאלה של ציונות יכולה להיעזר בלאומיות כללית. אין דבר כזה שאלה "רק על בניית המשטר הנאצי" - צריך ללמוד הכל, למרות שיש בחירה, כי שאלות מערבות חומרים.

חומרי עזר: הספרים. לעבור על הטבלה של קטעי המקור - לעיתים חלקכם נותנים דוגמה לקטע מקור למשהו שהוא אינו קטע מקור. תמיד מצוין מאיפה קטע מקור לקוח. אם לא בטוחים בזמן הלימודים, אפשר לשאול את שרית והיא תגיד לנו. הן ספר טוטאלטריות ושואה, ניתן לנו איפה לשים דיבקות. מאוד יעזור לדעת איפה קטעי המקור בזמן המבחן, כמחפשים קטע מקור. יש לעבור על כל אחד מהנושאים, ע"פ הרשימה של "יודע לא יודע" (שאוילי) תעלה לטימס. בדכ מומלץ לעבור קודם על החומר

שלא נבחנו עליו. שמתאמנים בבית – להתאמן עם סטופר. בערך 45 דקות לשאלה (כולל בדיקה והכל). מאוד מומלץ לענות על תשובה כמו ששרית למדה אותנו. במבחן שאלות ברמה של בגרות, עם דרישות של בגרות.

"כל שנה יש פה צרצר, אני מלמדת את הכיתה הזו מאז שבנו אותה. יש כיתות שיש יונים ויש כיתות שיש צרצרים. עדיף צרצרים. יונים זו חיה ממש מסוכנת. שתדעו לכם שזו חיה ממש מסוכנת. לא בגלל אלימות, בגלל מחלות"

"מישהו מכס הגיש כבר משהו (בנוגע ל-30%)? כי אני לא נכנסתי לזה. " (אף אחד לא התחיל). "אתם יכולים לעשות ב-AI, אבל 100 הוא לא קיבל אצל אף אחד שהגיש, שכבתי".

3.1.2.2) לאחר המבחן

כללי

- הפתיחות שלכם במקרים רבים היו לא רלוונטיות או לא טובות, יש הערה על כך אבל לא ירדו נקודות.
- אם מרקרתם רע, גם לא ירדו נקודות אך יכול להיות שקיבלתם הערות (נאמר, מרקר אבל לא מספיק, או מרקר מילות קישור קישור "שזה בכלל לא קשור לכלום")
- ניתוח קטעי מקור:

הפרק הראשון – לאומיות וציונות

- "הייתם אמורים לקבל 100, לא קיבלתם 100". לשאלה הראשונה:
- בשאלה הראשונה, סעיף א' – היה צריך להציג 2 גורמים להתפתחות התנועה הלאומית הציונית, אחד משותף ואחר לא. ממש לא מומלץ לעשות על חילון, כי הרבה פעמים נופלים בהסבר של זה. גורם יחודי אין בעיה. לגבי משותף יש בעיות נוספות.
 - דיבורים על הרצל בשלושה תחומים – לכתוב "הקונגרס הציוני=דיפלומטי" זה לא דיפלומטי. זה חוסר הבנה. ביקשו תחומים.
 - בהמשך, ביקשו לכתוב משהו "שלא בתהייחס לעובדה ההיסטורית שכתבתם". משמעותי.
- לשאלה השנייה:
- לדבר עברית עם הבן שלו זה לא פעילות לקידום השפה העברית (מי שכתב בתור הרביעי לא ירדו נקודות כי היה צריך רק 3, "אבל זה בגלל שאני נחמדה").
 - "הסבירו ע"פ מה שכתבתם מה החשיבות של השפה לבני הלאום" – לבני הלאום באופן כללי, לא השפה העברית לציונות.
- "על שאלה 3 ענה תלמיד אחד" [יפתח מנוף, יותם שואל "למה בחרת"]. התייחסות לשאלה באופן כללי כדי לא להתייחס לתשובה ספציפית.
- כמבקשים משהו "ע"פ הקטע וע"פ מה שלמדתם תנו בלה בלה בלה" הכוונה אחד לפי הקטע ואחד לפי מה שלמדתם. בדכ יקבלו אם תעשו שניים לפי הקטע, אבל לא בוודאות יקבלו את זה תמיד. לכן כדאי גם להביא משהו אחד מחוץ לקטע.
 - בטאו קושי אחר של היישוב. "אחר. אחר. הקושי האחר לא קשור" (יפתח בלחץ). ("כתבתי עמוד שלם על קושי אחר ואז מחרתי את כל התשובה שלי" – יפתח).

הפרק השני (נאציזם וכו')

- התייחסות כללית למקור חזותי: לא ייתכן שמדברים על שאלה שיש בה מקור חזותי, ואם מתארים לא יכול להיות שכותבים "רואים את הרצל, רואים את הרצל – אהההה [התבלבלה, זה היה היטלר] – היטלר – [צחוק] וכתוב "עם אחד, רייך אחד, מנהיג אחד". ואח"כ צריך להסביר מה זה עקרון המנהיג. מהתיאור הזה אי אפשר לענות. אז מה עם רואים את היטלר? איך זה מבטא את עקרון המנהיג? שוב: ציין, הצג, הסבר. לא תגדירו בצורה מלאה את עקרון המנהיג, ולא תתארו בצורה טובה את המקור, הקישור שלכם לא יהיה מלא. כי אתם צריכים לקשר בין שני חלקים לא מלאים בתשובה שלכם.
- נקודות נוספות על השאלה עם המקור של היטלר:
- חוק ההסמכה זה נכון לביסוס עקרון המנהיג. אבל זה קלאסי לשבירת הדמוקרטיה. אפשר להסביר שזה נותן כוח להיטלר, אבל ביקשו עקרון המנהיג, וצריך לתת הסבר תואם. עדיף לקחת ליל הסכינים הארוכות/איחוד המשרות, וגם כאן חייבים להסביר איך זה מתקשר לעקרון המנהיג. "אז יופי שהידנבורג מת".
 - רובכם נתתם עובדה היסטורית וקטע מקור שמדברים על אותו הדבר. קילו את זה כי במחווה ככה היה כתוב. אך, בבגרות, זה לא יקרה. אם יש ספק, אין ספק. אם אתם לא יודעים אם זה יכול להיות אותו הדבר, זה לא יכול להיות אותו הדבר.
 - כאשר מדברים על ההחמרה כלפי היהודים, ההחמרה היא בהיות החוקים כלפי כל יהודי גרמניה ולא כלפי יהודים ספציפיים (היו רק שניים שכתבו עליהם בכל מקרה). צריך גם להציג את כל החוק (יש שני חוקים).

● לגבי ליל הבדולח – צריך לתאר את האירוע במלאו. חייבים לכתוב זמן. כדי להציג את ליל הבדולח, יש לתאר את האירועים שקדמו לו (כדי לקשר). רובכם קישרתם נכון, אך עם אי-דיוקים קטנים, על שני הדברים הבאים:

– המאסר של יהודים בשל היותם יהודים בפעם הראשונה, לא סתם מאסר של יהודים.

– זו פעם ראשונה שיש אלימות שלטונית מאורגנת ומתוכננת מלמעלה כלפי היהודים, אך זו לא פעם ראשונה שיש אלימות כלפי היהודים. אלימות יש עוד מלפני שנאצים עולים לשלטון, אך אי כי הנאצים לא מנסים למנוע אותה, הם לא מהנלים אותה. זה ההבדל.

“לטעות בחיים, זה חשוב”.

“היה איזה מישהו אחד או שניים לדעתי שענה” (לגבי השאלה האחרונה).

● “אז למה להמציא תחומים?” (אוהד בפאניקה, היחיד שעשה את השאלה הזו בכיתה). תחומים כתובים בשאלה.

● יש תמונה, וביקשו לקשר לאיזה תחום היא מתאימה. לא עקרון, לא דבר אחר. איזה תחומים יש? כתוב שורה מעל. ראשית כל צריך להסביר מה זה התחום, ואז צריך לקשר את זה. יכולה להיות תשובה של חינוך, תרבות ותעמולה – יש כאן כמה אפשרויות. אבל צריך קישור והסבר מתאים. “אם אתם מציגים תעמולה ומסבייירס חינוך, אז יש בעיה” (“וואי וואי” – אוהד).

● פעולה או אירוע בתחום אחר כדי לבסס את שלטונם. לא נגד היהודים. ביקשו מתחום אחר. יש המון חוקים, פשוט לכו על חקיקה. זה הכי פשוט.

● בסעיף הבא, הייתה שאלת עמדה. כל תשובה שכתבתם שמבססים כמו שצריך היא תקינה ויכולה להתקבל, בהינתן שיש הסבר טוב. “דעתכם לא מעניינת אותי, מה שמעניינת אותי אם הצלחתם לבסס את העמדה או לא”.

אם לא מספיקים סעיף כי לא היה זמן, תכתבו. שרית תעשה עם זה מה שבא לה. אולי זה יעזור לכם.

3.1.3 ~ 26A1

● פרק ראשון – טוטאליטריות ושואה.

● פרק שני – לאומיות וציונות.

בכל פרק יש 3 שאלות, ובוחרים ממנו שאלה 1. בכל שאלה 2 סעיפים. משך הבחינה שעתיים (שעון, כלומר 120 דק') + חצי שעה תוספת זמן.

3.2 ~ מידע לגבי כתיבת תשובות

3.2.1 ~ מיון מקורות היסטוריים

סוגי מקורות:

1. מקור מילולי

2. מקור חזותי

3. מקור משולב (לדוגמה מטבע, גרף או כרזה)

מבין בין מקורות ראשוניים למשניים; עדות אישית, היא מקור ראשוני, בעוד מקור משני מכתב לאחד האירוע. מקור ראשוני נכתב בזמן האירועים.

מקורות כמו יומנים וכו', הם לא בהכרח הכי אמין, למרות היותם ראשוניים, והם סובייקטיביים. במבחן לא תמיד אפשר להצליב אבל צריך לזכור שלא הכל אמין לחלוטין.

הספר, לדוגמה, הוא מקור משני. אבל אם נחליט לחקור על מקורות הלימוד בספרי ההיסטוריה בשנות ה-2000, הספר יכול להיות מקור ראשוני. לכן, שאלת הקשר יכולה לקבוע אם המקור ראשוני או לא, בהקשר הזה.

3.2.2 ~ הסבר ראשון לתשובה בהיסטוריה

שלב ראשון: הצגת מקור. דוגמא:

“מיהו איטלקי”?

שם הקטע, הכותב, שם הספר, שם הכותב (ספר), הוצאה לאור, עמוד בספר.

הקטע שבחתי מיהו איטלקי של דה אמיציס, נמצא בספר לאומיות בישראל ובעמים, הוצאת כינרת, עמוד 18. אחרת, יירדו נקודות.

מבנה התשובה:

דבר ראשון, לקורא את השאלה. חוסך זמן, ומאפשר לאחר מכן קריאה ממוקדת בקטע. **דבר ראשון, קוראים את השאלה.** תוך כדי קריאת השאלה, כדי לסמן מילות הוראות (תארו, הציגו, הסבירו). דוגמה: תארו את כל מרכיבי הלאומיות המוזכרים בטקסט. הציגו את רעיונות התנועה הרומנטית. אם ביקשו לתאר, לדוגמה, כדאי לסמן מה לתאר, וכמה לתאר. מסמנים מילות הוראה ומשימות.

רצוי למספר את המשימות. מומלץ לכתוב בצד את התשובה, בלי קשר לשאלה. (אם ביקשו את כל מרכיבי הלאומיות, כדאי לכתוב בצד את השמות שלהם. עוזר לזכור וחוסך קריאות חוזרות). לא חובה, יש כאלו שרואים את זה כמסורבל.

3.2.3 ~ הסבר שני באמצעות דוגמה לכתובת תשובה בהיסטוריה

נפרט את סעיפי השאלה:

א. הסבירו כיצד אחד מהעקרונות בא לידי ביטוי במקור.

בחרו מספר הלימוד מקור אחד המבטא את העקרון שכתבת עליו, יהסבר כיצד עקרון זה בא לידי ביטוי במקור שבחרת. תנו 2 דוגמאות.

(כלל אבצע – אם אתם לא יודעים, פשוט הסבר. לא יודעים את ההבדל בין הצג להסבר? תעשו הסבר. תזכורת – הסבר, הצג, ציין (רק בבחינות מלפני 20 שנה) הוא המדרג. ראשון במדרג – כולל את השאר. כלומר, אם הסברנו והיה צריך להציג, נקבל את כל הנקודות. בכיוון ההפוך, נקבל רק 60%. ציין זה פשוט רשימת מכולת. לא עושים את זה, זה 40% - 50%.

גם כאן, להקפיד מאוד. אם בחרתם מקור שלא מבטא את מה שכתבת עליו – לא תקבל על זה ניקוד.

לגבי "2 דוגמאות" – ברוב המקרים, כאשר קטע המקור הוא תמונה, אין בו 2 דוגמאות – ואם יש לא תמצאו אותן. בשאלה להלן, רבים התלמידים הנותנים דוגמה לקטע המקור מעמוד 69. זוהי קריקטורה אנטישמית שלא עונה להסברים של תורת הגזע, אבל אפילו אם היה כאן ציור של ארי ויהודי – אומנם רואים את ההבדלים הפיזיים, אבל זהו! אין את הדבר השני. ככל אצבע, כדי להבדיל בין תורת הגזע לאנטישמיות תנסו לחפש משהו שמדבר על טוהר האדם. דברים היכולים להוות הסבר על תורת הגזע: חוקי נירנברג (זהו טוהר הגזע – רק ארים יכולים לקבל אזרחות), בדיקות רפואיות וכו'. בעיקר תלוי בהסבר. אפשר להיעזר בטבלה כדי ללמוד את זה.

ב. הצג עקרון אחר באיג' האנצית, הסבר כיצד שניים מן הצעדים שנקטו הנאצים ב-38-33 מימשו עקרון זה.

תזהרו מהשנים – אם כתבתם תשובה מעולה על שנים שלא רלוונטיות, תקבלו 0, אף אם התשובה מדהימה, כי השאלה לא נענתה.

נכנה שלד לתשובה:

בודקים בבגרות ע"פ מכוון, לא ע"פ מה שלמדו.

לסעיף א':

1. פתיחה ← הצגה כללית של האיג'אולוגיה. איך מציגים? חמשת המ"מים – מי כתב
2. העקרון ← [ציין] תורת הגזע. [הסבר] טוהר הדם (הדם הוא האדם), שיוך לגזעים, תכונות פנימיות וחיזוניות. [על הכל צריך לכתוב – אלו הדגשים שלנו]. מי שיועד ומבין – אפשר להתייחס בקצרה לדרוין. לא צריך אבל לדבר על ציפורים, וספינות, ודרוויזים חברתי.
3. איך זה בא לידי ביטוי ← [הסבר] דרישה שמתייחסת למוצא, לדם. הקפדה על טוהר הגזע. [תזכורת: מחולק לביסוס וקישור]
- הערה: הצג **לא שייך לקטע**. תציגו את כל ההגדרה וכל מה שקשור. הגדרה ע"פ מה שנלמד, ללא קשר לקטע המקור. אחרי כן תשתמשו במה שצריך מזה בקישור. נימוק: אם לא היה קטע מקור הייתם צריכים להסביר את הכל, וההוראה לא השתנתה רק בגלל שהיה קטע מקור אחי. יתרה מכך, הגדרה חלקית כנראה לגרום לקישור לא מלא.
4. מקור:

• בחירת מקור

• פרטי מקור (שם המקור, כותב, ספר, כותב הספר, הוצאה לאור, ע"מ). (יש ספרים עם אותו השם, אך הוצאה וכותב שונים). הספר של מלחמה ושואה – היי-סכול

• תיאור/הצגת המקור. מה כתוב, מה מצויר בו, וכו'. אם זה ציור או רקרטוקה – לתאר לפרטי פרטים.

• ביסוס + קישור. אין צורך לחזור על הגדרות. תמיד 2 דוגמאות מהמקור לפחות, אף אם לא כתוב.

3.2.4 ~ טיעון והבעת עמדה בהיסטוריה

בכיתה ניצור שלוש קבוצות, כל אחת תצטרך לבסס את הטענה לפיו התחום שלה הוא התחום המשמעותי ביותר, באמצעות קטעי מקור מהספר. עכשי וצופים באינטרנט בקרוס יח"ם או משהו כזה של משרג החינוך.

בשאלת מדה נתבקש להביע את דעתנו בנושא מסוים, ולבסס באמצעות נימוקים שמתבססים על עובדות היסטוריות. הדבר הכי לא חשוב שאלת עמדה הוא מה העמדה שלכם. "העמדה שלכם לא מעניינת" – הדבר חשוב הוא כמה טוב אנחנו נבסס את זה. לדוגמה, בשנה הבאה נשווה את המאבק הצבאי של האצ"ל והלח"י לעומת העפלה והתיישבות. בעינינו, מאבק צבאי הוא לא אתי, אך יותר קל לביסוס. אזי, עדיף לכתוב על מדוע מאבק צבאי עדיף. אף אחד לא בודק אידיאולוגי, אלא רק עד כמה הצלחנו לבסס את הטענה הכתבים היסטוריים.

שאלה לדוגמה: [...] הבע את עמדתך בנוגע למי היה גורם מרכזי לצמיחת התנועות הלאומיות – תנועת ההשכלה או הנאורות. צריך לכתוב "אני חושב שתנועת ההשכלה הייתה גורם מרכזי לפיתוח התנועות הלאומיות" (או הנאורות). לאחר מכן, צריך לבסס בעובדות היסטוריות. לדוגמה, אפשר לתת כדוגמה את המהפכה הצרפתית והאמריקאית שלא התבססו בכלל על רעיונות הרומנטיקה.

בשאלת טיעון לוקחים את מה שלמדנו ובונים אחרת את התשובה.

איך נדע מה יותר קל לבסס? נעשה רשימה של הטענות (כלומר העובדות ההיסטוריות) של כל אחד מהם, ונבחר את האחד אם יותר נימוקים.

לא צריך להגדיר מושגים מההתחלה. שאלת עמדה היא יחסית מנוקדת, ואינה חפירה של ארבעה עמודים.

3.3 ~ חרא כזה או אחר שלא קשור לשום כותרת אחרת והוא בהחלט לא בחומר

3.3.1 ~ ניהול זמנים

דוגמה בעבור איתמר:

שבת	שישי	חמישי	רביעי	שלישי	שני	ראשון
4	פרויקט 5	16:20 1	16:20 1	14:10 1	14:00 3	לימודים עד 16:20 1 + 2 חור דר כושר 19:00-21:00
	פעולה 15:30-17:30	ישיבת צוות 17:00-21:30	חדר כושר 19:00-21:30	צהריים 16:00-20:30	הגשה 4	הגשה + כושר 1
				מבחן בהיסטוריה		

להמשיך חודשי.

3.3.1.1 (3.3.1.1) חשיבות שיבוץ דברים במערכת:

1. נשבץ "זמן מת" – זמן שלא תכננו בו שום דבר, ויורד מסך השעות. לא זמן אוכל/מקלחת; זמן מת לחלוטין לבהייה בקיר, או להשלמת בלח"מים.
2. ארוחת צוהריים
3. ארוחת ערב
4. למידה שוטפת (ש.ב.)
5. למידה למבחנים

ראשית כל, נוריד מכל יום שעה. נסמן בבלוד שעות לימודים.

נסכום את הזמן עד המבחן בהיסטוריה: שבוע ראשון: 16, שבוע שני: 5 [עד היסטוריה]. סה"כ 21 שעות עד היסטוריה.

- 1 סקירה
- 5 הנדסת תוכנה
- 7 פרויקט
- 8 פרויקט
- 5 מבחן בהיסטוריה (לפי שרית, לוקח פי 2 יותר)

3.3.1.2 (3.3.1.2) עוד הערות

יומן שבועי: דבר מאוד נחמד, אך לא מאפשר לראות את המשך החודש כראוי, ולתכנן בהתאם. גם עם עכשיו ניהול הזמן הנוכחי עובד, ב"א זה לא יעבוד, כי יש יותר מבחנים ומטלות.

לא ללמוד להיסטוריה, ספרות, תנ"ך, אזרחות וכו' אחד אחרי השני – עדיף שיהיה לשון והיסטוריה, מתמטיקה ותנ"ך או משהו כזה, כי זה "יושב על אותו המקום במוח ועושה סתוכה". אם אין ברירה, כדאי לעשות הפסקה.

3.3.2 ~ טרור כיתתי #1

זכרו, שטרור הוא חלק ממאפייני המשטר הטוטאליטרי.

"היות והכללים שלי לא מתאימים שלכם [...] כנראה זה יותר מדי נזיל בשבילם":

- אף אחד לא יוצא לשום מקום. לא יוצאים.
 - בהגעה – כולם יהיו עם הצויד ליד השולחן. מי שלא יהיה, לא יהיה.
 - הטלפונים יהיו פה (מצביעה על השולחן).
 - לא אוכלים.
 - שותים מים בלבד מבקבוק מים שיש בתוכו מים.
 - (לא יהיו וויכוחים לגבי זמנים, ואם המרור מגיעה חצי דקה לפני ומתווכחים איתה לגבי זה שלא מאחרים תבוטל הארוחה).
- (צועקת על גלי – "את כדאי שלא תדברי על זה. כי בשיעור הקודם את לקחת את הרגליים שלך והלכת למלא מים. אני במקומך לא הייתי מנהלת עכשיו ויכוח") (ליבי לוחשת – ומה אם אני מדממת על כל המכנסיים) התלוננויות – אצל הדר.

3.3.3 ~ טרור כיתתי #2

ישן 4 סיבות מרכזיות לנצחון גרמניה:

- יש צלצול.
- "יום שני ב-7:45, טלפונים מקדימה, כלי כתיבה, ספרים דפים לא אני פשוט מחכה שאני אוכל לדבר אז מבחינתי שזה יקרה עוד שעה תביאו מרקרים אתם מסמנים אתם זה". זה שעתיים לפי השעון.
- משהו משהו אסור לאכול יותר והיא לא חייבת לנו לאפשר לאכול היום.

3.3.4 ~ תקופת בית שני

תקופת הבית השני היא תקופה ארוכה (מ-586 לפנה"ס עד 132-135 לספירה, ספציפית בהקשר שלנו). היא מחולקת לתתי-תקופות שמאופיינות ע"י השלטונות בארץ. ארץ ישראל, משום שמחברת בין יבשות וכללה דרכים רבות, שינתה שלטונה פעמים רבות במהלך השנים. עד לאחרונה עוד אימפריות החליפו את מקומן כאן. בעבודה העצמאית – תקופת השלטון ההלניסטי ועוד משהו שלא שמעתי.

תרבות התקופה תלוי בטיב השלטון, וביכולת היהודים להתאים עצמם לתרבות במשתנה. בתוך התקופה ישנם מנהיגים יהודים רבים עלינם נלמד בתקופה הזו.

אז מהו היסוד המארגן של היחידה? מנהיגות – איך פועלים מנהיגים בסיטואציות שונות תחת שלטונות זרים. לא נדבר כמעט על החשמונאים (שכן זהו שלטון יהודי, וכן הפעם האחרונה עד הקמת המדינה בה היה כאן שלטון יהודי עצמאי).

3.3.4.1) יחידה עצמאית

נוצרה כיתה חדשה (מה שזה לא אומר במונחים של טימס) שכולל בתוכו מספר ערוצים – תקופה פרסית, הלניסטית ורומית. בכל אחת מהן ישנה יחידה לימוד עצמאית (לא חייבים לבצעה דרך הטימס, ישנו קישור לדפדפן). לכל אחד מהנושאים מטלה ומחונן בעבור המטלה (שמתאר את הניקוד וכו'). העבודות לא מאוד ארוכות, אך יש לענות עליהם במבנה של תשובה בגרותית. בכל נושא יש "מיומנות" חדשה שמשקפת במטלה. העבודה מצועצעת. "מצד אחד זה מאוד פשוט ומצד שני אל תתייחסו לזה בזלזול כי זה 30% מציון הבגרות שלכם". סיו סלימוד הפרקים מגישים 2 מטלות מתוך ה-3. מועד אחרון 15.6.2025. גם אם העולם נופל לא יתקבלו מטלות לאחר מכן. לא מובטח שיינתנו תזכורות. מי שלא יגיש יעשה חיצוני (יש בו יותר חומר).

3.3.4.2) עוד מנהלות

(מתחיל משיעור היסטוריה אודות ההיסטוריה של הבגרות) אמלק החומר שלומדים בשיעור הזה (תקופת הבית השני וכו') נכנס ל-30% הפנימיים. זה בתוכנית הלימודים של משרד החינוך. יש כאן גם יחידה ללמידה עצמאית.

הבגרות בהיסטוריה מחולקת ל-30% (שזו היחידה לעיל) שציונו הסופי נשלח למשרד החינוך בשנה הבאה, ו-70% נוספים. העבודות וכו' לא חוזרות אליכם. את הציון תגלו "בשנה הבאה מתישהו". מה שאנחנו לומדים בכיתה הוא החלק של 70% האחוזים שמתחלק ל-70% בחינה חיצונית ו-30% ציון הגשה. כלומר, הבגרות היא 49% מסך הציון הכולל וציון ההגשה 21%. משהו כמו 15% מציון ההגשה הוא מכיתה י' אבל זה יכול להשתנות בהתאם לתלמיד כדי שיצא יותר גבוה.

3.3.5 ~ קסתר

(ערב יום השואה)

נדביל בין שתי מילים:

● **השוואה** – שואת היהודים באירופה ובעולם, בין השנים 1933 (יש כאלו שסופרים מ-41, תלוי הגדרה) עד 1945.

● **שואה** – אסון גדול. מילה שמופיעה עוד בתנ"ך, וטרם השואה שימשה עוד לדברים אחרים.

ההבדל – השואה היא אירוע ספציפי שתחום במקום וזמן. שואה – אסון.

עתה נצפה בסרטון "מרגע זה אתה לבד": סיפורו של ניצול השואה מאיר ברנד.

קרקוב, העיר המקורית של מאיר, היוותה עיר הבירה של השליש הזה של פולין (פולין חולקה ל-3 חלקים) ועל כן לא חרבה (בניגוד לוורשה, בה אין בניינים סובייטים סטייל חארצ'ונוב). יחס ליהודים יחס אליס, היה רצח ברחובות עוד לפני הגטאות (אך לא שיטתי). בלג' היה מחנה השמדה במזרח פולין, ושלחו הרבה יהודים ממערב פולין לשם. אלו מחנות השמדה מלאים (בניגוד לשאוויץ' ומיידנק) שאליהם מגיעים ונרצחים באותו היום.

שואת יהודי הונגריה לא מדוברת ישירות לרוב, אך היא האירוע הכי טרגי בשואה. הסיבה: היא הייתה יכולה להמנע. הם נרצחו ביולי-אוגוסט 1944, בשלב שבו חצי אירופה הייתה משוחררת. תוך חודש וחצי הושמדו מרבית יהודי הונגריה. הדיבורים על כך שאם היו מפציצים את פסי הרכבת הם היו ניצלים, מדברים על כך.

הסיפור של רכבת קסטנר – יש שמאשימים אותו בבגידה ושיתוף פעולה עם הנאצים (סיפור מורכב בו הוא טבע דיבה נגד מישוה אך המשפט התהפך כנגדו), והוא נושא רגיש. אייכמן פיזית היה בהונגריה (כדי לנהל את ההשמדה) והרכבת נוצרה המטרה להציל את היהודים. פרשת קסטנר מסובכת ויש קורס שלם באוני' עליה (הרעיון היה שקסטנר עשה את עצמו נאצי, במטרה לקחת רכבת ולהציל יהודים). זה לכאורה היה סיכום עם הנאצים ולא מתחת לאף שלהם, וחיילים גרמנים היו ברכבת כחלק מההסכם. הרכבת הגיעה לברגן בלזן (שם נרצחה אנה פרנק), שהוא בניגוד ליעוד של רוב יהודי הונגריה – אינו מחנה השמדה.

ישנם כמה דברים מרכזיים שנרצח להתייחס אליהם מהעדות: ,

● לזכר משפחת ברנד – לזכרון לדורות הבאים. עבור מרבית העדים, זהו הציווי. זכור: ציווי מאוד משמעותי ביהדות בהקשרים רבים. ספציפית מאיר נשלח ע"י הוריו בשביל מטרה זו. אצל חלק מהעדים, לא לשכוח את היותך יהודי היה חלק חשוב מהעדות. לפי שרית, זה גם תפקידנו, ואם העדויות לא יועברו האירוע יהפוך להיות חורבן בית שני לדיד הדורות הבאים. עוד כמה דורות לא תהיה נוכחות פיזית של האנשים האלו.

● יהודים שהצילו יהודים. גויים שהצילו יהודים קרויים חסידי אומות עולם (בהמשך נלמד את הקריטריונים הספציפיים). בעיקר נוצרים, אך יש גם מעט מוסלמים. יהודים שהצילו יהודים לרוב לא זוכרים להכרה, מיד ושם או מהמדינה. רק בשנים האחרונות לאט לאט מתחילים לדבר עלזה. יש לא מעט כאלו, היו הרבה במחצית הראשונה, במחצית העולמית וכו'.

ישנם חסידי אומות עולם שעלו לארץ, חלקם התגיירו וחלק נשארו בדתם. בהתחלה לא היה להם זכר במרחב הציבורי. ראה פרויקט "לא נצר אחרון אני תיכף אזכר ואגיד לכם". תפקידו: לספר את סיפורם, ולערוך טקס בקברם. יש כמה עשרות כאלו בארץ. שרית הכירה את הפרויקט דרך תלמיד שסיים לימודים ב-2014 ונסע ב-2013 לפולין, וציין שסבתא שלו חסידת אומות עולם, על אף שסבתו יהודיה. לקח לשרית הרבה זמן לבדוק מה קורה איתה (כי היא שינתה של שמה וכו') שהצילה שלוש משפחות, שהתחתנה עם אדם יהודי והתגיירה. כששאלה הלמה לא דיבר על כך כל השנים, ענה שבבית הספר היסודי כאשר ביקשו להביא סיפורים משפחתיים המורה השיבה שזה לא סיפור מעניין ומשם הוא הניח שזה לא סיפור מעניין. אביה גם היה חסיד אומות עולם. שם העמותה (עכשיו בדקתי בגוגל ושרית אישה) – חסד אחרון.